

**T.C.  
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇ OLGUSU:  
13 MART 1992 ERZİNCAN  
DEPREMİ  
ÖZELİNDE İÇ GÖÇLERİN  
İNCELENMESİ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Çağlar ÖZDEMİR**

**Danışman**

**Dr. Öğr. Üyesi Murat ARPACI**

**Erzincan / 2019**

## TEZ BİLDİRİMİ

“Türkiye’de İç Göç Olgusu: 13 Mart 1992 Erzincan Depremi Özelinde İç Göçlerin İncelenmesi” isimli “Yüksek Lisans” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

  
Çağlar ÖZDEMİR

## TEZ KABUL TUTANAĞI

### SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Çağlar ÖZDEMİR' e ait "Türkiye'de İç Göç Olgusu: 13 Mart 1992 Erzincan Depremi Özelinde İç Göçlerin İncelenmesi" adlı çalışma, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalının Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalında **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Murat ARPACI

Jüri : Prof. Dr. Haydar EFE

Jüri : Doç. Dr. Sabit MENTEŞE

**TÜRKİYE’DE İÇ GÖÇ OLGUSU:  
13 MART 1992 ERZİNCAN DEPREMİ  
ÖZELİNDE İÇ GÖÇLERİN İNCELENMESİ**

**Çağlar ÖZDEMİR**

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı,**

**Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2019**

**Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Murat ARPACI**

**ÖZET**

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu, geçmişten günümüze kadar ülkelerin sosyal, siyasi ve ekonomik yapıları üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. İnsanlar göç ettikleri yerlere kültürlerini de taşırlar, göç edilen yerde etkileşim oluşur. Depremler ise yine ülkemizde ciddi öneme sahiptir. Öyle ki hemen hemen her 15-20 yılda bir ülkemizde 7 şiddeti civarında deprem meydana gelmiş ve bu depremler, yüksek oranlarda can ve mal kayıplarına yol açmıştır. Erzincan ili geçmişten günümüze kadar birçok depreme sahne olduğu için, il özelinde yaşanan depremlerin ve akabinde gelen göç süreçlerinin, Erzincan halkı üzerindeki etkisi azımsanmayacak derecede yüksektir. Erzincan tarihindeki en büyük deprem, dünya tarihi içerisinde de olumsuz sonuçları ve şiddeti bakımından ilk sıralarda yer alan 1939 depremidir. Erzincan için bir diğer önemli deprem ise, 13 Mart 1992’de

meydana gelen ve Erzincan ilinin güncel yapısına önemli derecede etki eden depremdir.

Bu çalışma, 13 Mart 1992 Erzincan depremi ve sonrasında il genelinde yaşanan göç süreçlerinin sosyal ve ekonomik sonuçlarını analiz etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada; Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet İstatistik Enstitüsü ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri yanında; 13 Mart 1992 Depremi'ni yaşamış 20 aile fertleriyle yapılan derinlemesine mülakatlardan edinilen veriler temel alınmıştır. Hem resmi veriler hem de tanıkların anlatıları; 13 Mart 1992 depreminin Erzincan'ı sosyal, ekonomik ve demografik olarak gerilediği yönündedir. Kentin nüfus yapısında genel bir azalma olduğu gibi nitelikli iş gücü ve kamu personeli sayısı oranında da ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Bu durum kentin toplumsal yapısı yanında, özellikle göçü tetiklediği için farklı boyutlarda da şehri olumsuz yönde etkilemiştir. Deprem kentin ekonomik yapısını da etkilemiştir. Hem ücretli çalışanlardan hem de ticaret yaşamında olan birçok kişi deprem sonrası göç etmeyi tercih etmiştir. Çalışmada, deprem sonrası değişim, resmi veriler ve mülakatlar ışığında elde edilen veriler sonucu; depremden sonra yaşanan göç olgusunu, Erzincan'ın sosyolojik, demografik ve ekonomik yapısında olumsuz etki yaptığı yargısına varılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Deprem, Göç, Nüfus, Sosyal Değişme, 13 Mart 1992 Erzincan Depremi.

**THE PHENOMENON OF DOMESTIC MIGRATION IN TURKEY:  
ANALYSIS OF DOMESTIC MIGRATIONS SPECIFIC TO MARCH  
13, 1992 ERZİNCAN EARTHQUAKE**

**Çağlar ÖZDEMİR**

**Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences,  
The Department of Political Science and Public Administration**

**M.A. Thesis, June 2019**

**Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Murat ARPACI**

**ABSTRACT**

The phenomenon of immigration, as old as human history, plays an important role on the social, political and economic structures of countries from past to present. People bear their culture to the places they migrate, interaction occurs at the places that is migrated. Earthquakes are also of great importance in our country. Such that once in almost every 15-20 years, 7 earthquakes have occurred in our country, and these earthquakes have caused high rates of life and structural losses. Since Erzincan has many earthquakes from past to present, the impact of the earthquakes specific to the province and the subsequent migration processes on the people of Erzincan is extremely high. The biggest earthquake in the history of Erzincan is the 1939 earthquake that take place near the top of the world history in terms of its negative consequences and intensity. Another important earthquake for Erzincan is the earthquake that occurred on March 13, 1992, which has a significant impact on the current structure of Erzincan.

This study aims to analyze the social and economic consequences of the migration processes occurred throughout Erzincan province on March 13, 1992 and afterwards. The data of Turkish Statistical Institute, State Institute of Statistics and Address-Based Population Registration System were mainly used as base. Besides, these data were discussed in relation to the results obtained from in-depth interviews with 20 people who lived through the 13 March 1992 Earthquake. Both the official data and the narratives of the witnesses suggest that the earthquake of March 13, 1992 has downgraded Erzincan as socially, economically and demographically. There has been a general decrease both in the population structure of the city and a significant decrease in the number of rate of qualified labor force and civil servant. This situation negatively affected the social structure of the city. The earthquake also affected the economic structure of the city. Many people from wage workers and the ones who had a business life chose to migrate after the earthquake. As a result, the phenomenon of migration occurred after the earthquake negatively changed the sociological, demographic and economic structure of Erzincan. In this study, the post-earthquake change is examined in consideration of official data and interviews.

**Key Words:** Earthquake, Migration, Population, Social Change, March 13, 1992 Erzincan Earthquake.

## ÖN SÖZ

Türkiye büyük depremlerin yaşandığı coğrafyalardan birine sahiptir. Depremler, jeolojik olayların olmasının ötesinde; Türkiye'nin sosyal, kültürel, demografik ve ekonomik yapısını değiştirebilen sonuçlar üretmektedir. Erzincan ili Türkiye'nin deprem gerçeği içerisinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye'den yaşanan en şiddetli depremlerin yaşandığı illerin başında gelen Erzincan, yaşanan depremler dolayısıyla toplumsal olarak etkilenmiş bir kent olma özelliğini göstermektedir. Bugünün Erzincan kentini sosyolojik olarak anlamının yolu geçmişte yaşanan depremlerin sonuçlarını analiz etmekten geçmektedir. Zira depremler Erzincan'da çok yönlü olarak kalıcı izler bırakmıştır. Bu kalıcı izlere yol açan ve Erzincan'ın toplumsal olarak etkilendiği en önemli olaylardan biri de 13 Mart 1992 depremidir.

Çalışma konusunun seçiminde, 13 Mart 1992 Erzincan depremini deneyimleyişimin ve Erzincan özelinde depremin sonrası yaşanan Türkiye'deki iç göç süreçlerine tanık oluşumun etkisi de yadsınmaz. Bu çalışmanın vesilesiyle de, en başta ilgi ve yardımlarını eksik etmeyen Prof. Dr. Haydar EFE'ye; tez jürimde yer almayı kabul ederek çok değerli katkılar sunan Munzur Üniversitesi öğretim üyesi Doç.Dr. Sabit MENTEŞE'ye; çalışmam da sürekli yanımda olan, desteğini hiçbir zaman benden esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Murat ARPACI'ya; üniversite hayatım boyunca değerli bilgilerini bizlere aktaran Dr. Öğr. Üyesi Funda KEMAHLI GARİPOĞLU'na; üniversite hayatım ile tez çalışmam sırasında bana yapmış olduğu destekleriyle sürekli yanımda olan hayat arkadaşım Özlem ÖZDEN'e çok teşekkür ederim. Son olarak; karşılıksız emekleriyle beni bugünlere getiren annem Zübeyde ÖZDEMİR ve babam Baki ÖZDEMİR'e saygı ve sevgilerimi sunarım...



## İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	V
ÖN SÖZ.....	VIII
İÇİNDEKİLER .....	VIII
KISALTMALAR .....	XIII
TABLOLAR DİZİNİ .....	XIVV
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XVII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
I.GÖÇLERİN TARİHSEL SÜREÇLERİ.....	5
A. Göç Nedir.....	5
B. Göç Tarihinin Gelişimi .....	6
C. Dünya Üzerinde Göçün Tarihsel Süreci .....	8
D. Türkiye’de Göç Olgusunun Tarihsel Süreci .....	12
E. Göç Çeşitleri ve Nitelikleri .....	15
1. İç Göç .....	15
2. Dış Göç.....	16
3. Zorunlu Göç.....	16
4. Gönüllü Göç.....	17
F. Göç Etme Eğilimlerinin Nedenleri .....	17
1. Çekici Faktörler.....	17
2. İtici Faktörler .....	18
G. Göç Kuramları.....	18
1. Ravenstein Göç Kanunları.....	19
2. İtme – Çekme Kuramı .....	20
3. Neo-Klasik Ekonomi Kuramı .....	21
4. Yeni Ekonomi Kuramı .....	21
5. Denge Kuramı .....	22
6. Merkez Çevre Kuramı .....	23
7. Göç Ağları Teorisi (Network Kuramı) .....	23
8. Göç Sistemleri Kuramı .....	24

İKİNCİ BÖLÜM.....	26
II. TÜRKİYE’DE KENTLEŞME ve İÇ GÖÇ.....	26
A. Türkiye’de Kentleşme Olgusu.....	26
B. Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Süreçleri .....	28
1. Cumhuriyet Dönemi (1927-1950).....	28
2. 1950-1980 Dönemi Türkiye’de İç Göç Olgusu .....	29
3. 1980 Sonrası İç Göç Süreci .....	33
C. Türkiye’de İç Göç Sorunsalı ve İzlenen Politikalar .....	37
1. Konut Yetersizlikleri ve Gecekondulaşma .....	39
2. Hızlı ve Çarpık Kentleşme.....	41
3. Alt Yapı ve Ulaşım Sorunu.....	42
4. Göç Sağlık İlişkisi .....	42
D. Türkiye’de İç Göç Politikaları.....	42
1. Doğu Anadolu Projesi (DAP) .....	44
2. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP).....	44
3. Doğu Karadeniz Kalkınma Projesi (DOKAP).....	45
4. Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi (KDRP) .....	46
5. Geri Dönmek İstemeyenler İçin Nüfus Politikaları .....	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	49
III. ERZİNCAN ŞEHRİNİN SOSYO-EKONOMİK ve DEMOGRAFİK YAPISI ..	49
A. Erzincan’ın Tarihçesi ve Demografik Yapısı.....	49
1. Erzincan İlinin Tarihi Dokusu ve Kentsel Yapısı .....	49
2. Cumhuriyet Öncesi Dönem .....	51
3. Cumhuriyet Sonrası ve Yakın Dönem.....	52
4. Coğrafi Göstergeler .....	53
B. Erzincan Nüfus Özellikleri.....	55
1. Demografik Nitelikler .....	55
2. Nüfusun Dağılımı.....	58
C. Erzincan Nüfusunun Niteliğine Genel Bir Bakış .....	61
1. Eğitime Genel Bakış.....	61
2. İş Gücü ve İstihdam.....	63
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	68
IV. ERZİNCAN İLİNİN DEPREM DİNAMİKLERİ İLE İLİŞKİSİ .....	68
A. Doğal Afet Kavramı .....	68

1. Deprem Nedir?.....	69
2. Türkiye Üzerinde Depremler .....	71
E. 13 Mart 1992 Erzincan Depremi Öncesi Genel Süreçler.....	74
1. Yedi Ayrı Şehir Kavramı ve Genel Bir Bakış ile Erzincan Depremleri .....	74
2. 1939 Depremi ve Sonrası Gelişmeler.....	75
a) 1939 Depremi ve Göç .....	77
b) 1939 Yıkımının Ana Nedenleri .....	78
3. 1983 Depremi.....	79
BEŞİNCİ BÖLÜM .....	80
V. 13 MART 1992 ERZİNCAN DEPREMİ’NİN GÖÇE ETKİLERİ.....	80
A. 1992 Erzincan Depremi Ve Sonrasında Oluşan Göç Dinamikleri .....	80
1. 1992 Depremi ve Erzincan .....	80
a) Depremın Olumsuz Sonuçlarının Ana Nedenleri.....	81
b) Depremın Sayısal Kayıp ve Hasarları.....	83
2. Depremın Göç Nedensellikleri Üzerine.....	84
a) Sosyal ve Ekonomik Olumsuzluklar.....	84
(1) Çadır Problemi.....	84
(2) Eğitim Öğretim Durumu.....	85
(3) Yaşanan Tayin Sorunları.....	86
b) Gazete ve Haber Kaynakları Derlemesi.....	87
(1) Yaralar Sarılacak mı ?.....	87
(2) Diğer Haberler.....	87
c) Depremden Sonra Halkın Umutsuzlukları.....	88
3. Deprem Nedeniyle Erzincan’dan Göçler Üzerine.....	95
a) Deprem Öncesi ve Sonrası İl Genelinde Demografik Değişim.....	96
b) Araştırmaya Göre Göç Eden Nüfusun Nitelikleri.....	97
c) Araştırmaya Göre Erzincan'a Yerleşen Nüfusun Nitelikleri.....	100
4. Deprem ve Erzincan'a Yeniden Göç Üzerine .....	103
B. Erzincan’ın Yıllara Göre Seyri ve Göçlerin Yönü .....	107
1. Yıllara Göre Erzincan’ın Göç Seyirleri.....	107
2. Erzincan’da Yaşanan Göçlerin Coğrafik Yönleri .....	110

3. Erzincan Nüfusuna Kayıtlı Olanların Coğrafik Dağılımı.....	111
4. En Çok Erzincan Nüfusunun Yer Aldığı İstanbul'da, İlçeler Özelindeki Dağılımı.....	112
C. Deprem Ardından Yapılan Proje ve Kalkınma Planları .....	114
1. Afet Yönetimi .....	114
2. Erzincan 1992 Depremi Özelinde Genel Afet Çalışmaları .....	115
a) Genel Askeri Faaliyetler.....	118
b) İlk Yardım Faaliyetleri, Sağlık Hizmetleri ve Barınma Yardımları.....	119
c) Gıda ve Para Yardımları.....	120
3. Deprem Sonrası Afet Planlama Çalışmalarında Karşılaşılan Genel Güçlükler ve Çıkarılan Dersler .....	120
a) Erzincan ve Bölge İçin Yapılması Gereken Yatırımlar.....	122
b) Kısa Vadeli Teşvik ve Planlamalar.....	122
c) Uzun Vadeli Kalıcı Planlar.....	123
SONUÇ.....	125
Kaynakça .....	131
İnternet Kaynakları.....	135
EK - 1 GÖRÜŞME FORMU .....	137
EK - 2 GÖRÜŞME KAPSAMINDA SORULAN SORULAR .....	138
EK - 3 GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLER .....	139

## KISALTMALAR

<b>AB</b>	: Avrupa Birliği
<b>ABD</b>	: Amerika Birleşik Devletleri
<b>ADNKS</b>	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
<b>AFAD</b>	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
<b>DAF</b>	: Doğu Anadolu Fay Hattı
<b>DAP</b>	: Doğu Anadolu Projesi
<b>DİE</b>	: Devlet İstatistik Enstitüsü
<b>DOKAP</b>	: Doğu Karadeniz Kalkınma Projesi
<b>DPT</b>	: Devlet Planlama Teşkilatı
<b>DSP</b>	: Demokratik Sol Parti
<b>EKEV</b>	: Erzincan Kültür Eğitim Vakfı
<b>ERSİAD</b>	: Erzincanlı Sanayici ve İş Adamları
<b>GAP</b>	: Güneydoğu Anadolu Projesi
<b>İPA</b>	: İşgücü Analizi Piyasası
<b>İŞKUR</b>	: Türkiye İş Kurumu
<b>İTÜ</b>	: İstanbul Teknik Üniversitesi
<b>KAF</b>	: Kuzey Anadolu Fay Hattı
<b>KDRP</b>	: Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi
<b>KUDAKA</b>	: Kuzey Anadolu Kalkınma Projesi
<b>MEB</b>	: Milli Eğitim Bakanlığı
<b>OHAL</b>	: Olağanüstü Hâl Kanunu

<b>PTT</b>	: Posta ve Telgraf Teşkilatı
<b>RP</b>	: Refah Partisi
<b>SSK</b>	: Sosyal Sigortalar Kurumu
<b>TGYONA</b>	: Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması
<b>TL</b>	: Türk Lirası
<b>TOKİ</b>	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
<b>TSO</b>	: Ticaret ve Sanayi Odası
<b>TÜİK</b>	: Türkiye İstatistik Kurumu

## TABLolar DİZİNİ

<b><u>Sıra No</u></b>	<b>Tablo Bilgisi</b>	<b><u>Sayfa No</u></b>
Tablo 1	Erzincan İline Ait Nüfus İstatistikleri	55
Tablo 2	Erzincan ilinin 2016-2017 Nüfusu ve Yıllık Artışları	57
Tablo 3	Yıllara Göre Erzincan Nüfusu Yoğunluğu Kadın-Erkek Nüfus Sayıları	57
Tablo 4	Yıllara Göre Erzincan ve Türkiye Nüfus Projeksiyonu	58
Tablo 5	Erzincan İlçe Nüfus Dağılımı	58
Tablo 6	Erzincan İlçelerinin Mahalle ve Köy Sayıları	59
Tablo 7	Erzincan Merkez Nüfusunun Detayları	60
Tablo 8	Okuryazarlık Durumuna Göre Nüfus, 6 Yaş+	62
Tablo 9	Erzincan'da 2008-2013 İş Gücüne Katılma, İstihdam ve İşsizlik Oranları	64
Tablo 10	Sektörlere Göre Çalışan Nüfus Sayısı	65
Tablo 11	Meslek Gruplarına Göre Çalışan Sayısı	65
Tablo 12	İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı	66
Tablo 13	Türkiye'de Meydana Gelen Büyük Depremler ve Oluşan Zararlar	73
Tablo 14	Yapı Hasar İstatistikleri (Ağustos 1992 İtibariyle)	81
Tablo 15	Erzincan Depreminin Yol Açtığı Doğrudan Kayıplar	83
Tablo 16	Depremden Etkilenen İlçelerdeki İlkokul Öğrenci Sayısı	97
Tablo 17	İlden Göç Eden Hanelerin Büyüklüğü	98
Tablo 18	Göç Eden Hane Halkı Reislerinin Mesleki Dağılımı	98
Tablo 19	Göç Edilen İller	99
Tablo 20	Yerleşen Hanelerin Büyüklüğü	100
Tablo 21	Yerleşen Hanelerde Hane Reislerinin Mesleki Dağılımı	101

Tablo 22	Yerleşenlerin Geldikleri Yerler	102
Tablo 23	Erzincan İl Merkezi Dışı, Yerleşim Yerleri İtibariyle Resmi Görevli Sayısı	102
Tablo 24	Erzincan ve Türkiye Nüfusunda Yıllık Artış Hızı (%)	108
Tablo 25	Erzincan İlinde Uzun Dönemli Göçlerin Seyirleri	109
Tablo 26	Erzincan İlinin En Çok Göç Aldığı 5 İl (TÜİK-2014)	111
Tablo 27	Erzincan Nüfusuna Kayıtlı Olanların İkamet Ettikleri İle Göre Dağılımı (2015)	111
Tablo 28	İstanbul'da Erzincan Nüfusuna Kayıtlı Olanların İkamet Ettikleri İlçelere Göre Dağılımı (2015)	112



## ŞEKİLLER DİZİNİ

	<b>Şekil Bilgisi</b>	<b><u>Sayfa No</u></b>
Şekil 1	Türkiye'nin Güncel Deprem Haritası	71
Şekil 2	17 Ağustos 1999 Marmara Deprem Sonrası Düzce	72
Şekil 3	2011 Van Depremi Sonrası	73
Şekil 4	Manşet: 'Erzincan'da Büyük Felaket'	92
Şekil 5	Manşet: 'Yaralar Sarılıyor'	93
Şekil 6	Manşet: 'Erzincan'dan Büyük Göç Başladı'	94

# GİRİŞ

Göç olgusu, insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Göç olgusu; savaşlar, sürgünler, ekonomik sorunlar ve işsizlik gibi problemleri hem nedenleri açısından hem de sonuçları açısından etkileyen bir sosyal ve kültürel hareketlilik olgusudur. Bununla beraber, insan hakları, gelir dağılımı, istihdam sorunları gibi insan hayatını ve sosyal devlet yapısını, ulus içi ve uluslararası ortamda etkileyen tüm süreçler, göç olgusunun insanlık tarihi kadar eski olduğu gerçeğini gözler önüne sermektedir.

İnsanların, bireysel ya da toplu bir şekilde, aynı zamanda gönüllü veya zorunlu olarak yaşamakta oldukları yerin sınırlarından ayrılarak, başka bölgelere doğru gitmeleri göçü oluşturmaktadır. Göç, sadece fiziksel mekânın yer değiştirilmesi değildir; ülke içindeki sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları da revizyona uğratabilen bir olgular bütünüdür.<sup>1</sup> Göçler, neden olduğu bu kolektif etkilerin yanı sıra, bu süreç içerisinde bulunan insanların bireysel, ailevi, sosyal veya ekonomik hayatlarında da önemli değişikliklere sebep olmaktadır. Dolayısıyla göç olgusu, detaylı olarak ele alınıp incelenmesi ve yorumlanması gereken bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>2</sup>

Göç, insan ve toplum hayatını etkileyen; çok boyutlu ve çeşitli sebeplerden ötürü, yaşanan yerleşim yerinden, başka bir yerleşim alanına, zorunlu ya da isteğe bağlı olarak yapılan taşınma olaylarını oluşturan olgular bütünüdür. Göç konusu, ülke içinde olan iç göç ve ülke dışında olan dış göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Her iki durumda da yaşanan göç olguları, insanlar ve toplumlar üzerinde oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Gündelik hayat, doğal seyrinde ve genellikle tahmin edilebilir, yavaş toplumsal değişmelerle geçer. Toplumu oluşturan bireyler, toplumsal yapılarına uygun olarak, belirli bir gelecek tahayyülüne sahiptirler ve bu geleceğe uygun bir yaşam sürmektedirler. Doğal afetler ise insan hayatında ağır ve acı sonuçlar doğurabilen, maddi ve manevi zararlara yol açan, önlenemez ve belirlenemez problemlerden bir tanesidir. Gündelik hayat düzenini bir anda ve öngörülemez biçimde bozan doğal afetler; var olan toplumsal ve ekonomik yapıların dengesini olumsuz yönde etkileyen süreçleri yansıtır. Doğal afetleri önleyemsek de, çeşitli tedbirler alarak olumsuz sonuçları en hafif şekilde atlatmak mümkündür. Bu akademik çalışmanın temel amacı; 13 Mart 1992 Erzincan

---

<sup>1</sup> Yusuf Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*, 1.bs. , Ankara 2016, s. 1-3.

<sup>2</sup> Adem Solak (edt.), *Diyarbakır Göç Araştırması*, “*Toplumsal Kabul Uyum ve Değişme Bağlamında Diyarbakır İlinde Göç Olgusu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*” Ankara 2016, s. 3.

depremi ve bu deprem ile yaşanan göçlerin, Erzincan ili özelinde yarattığı sosyo-demografik etkileri çeşitli değişkenler yönünden incelemektir.

Depremlerin en büyük sebepleri tektonik hareketlerdir. Ülkemizde, Kuzey Anadolu, Batı Anadolu ve Doğu Anadolu Fay Hatları olmak üzere 3 önemli fay hattı üzerinde bulunmaktadır. Bu fay hatlarının yakın çevrelerinden geçen bölgeler 1. ve 2. derecede deprem bölgesi olarak nitelendirilmektedir. Bu aktif kuşak ve çevrelerinin yer aldığı bölgeler ise ülkemizin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Öyle ki bu fay hattı kuşakları, Türkiye yüzölçümünün yaklaşık %65 ini oluştururken; Türkiye nüfusunun ise yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır. Türkiye'de bulunan fay hatları üzerinde genel olarak orta şiddetli depremler meydana gelmektedir. Ülkenin genelinde bulunan depreme dayanıksız yapılar, olumsuz politikalar ve insanlarımızın yetersiz bilgi birikimleri nedeniyle, depremlerin şiddetleri az olsa da, olumsuz sonuçları yoğun olabilmektedir. Ülkemizde ortalama ise 10-15 yılda bir şiddeti 7,0 civarı olan depremler ve yüksek miktarda can ve mal kayıpları da meydana gelmektedir. Bu depremlerin arasından olumsuz sonuçları ve büyüklükleri açısından da ilk sırada 1939 Erzincan depremi, ikinci sırada ise 1999 Gölcük depremi gelmektedir. 13 Mart 1992 Erzincan depremi de etki ve sonuçları açısından, bu iki depreme oldukça yakın düzeyde yer almaktadır.<sup>3</sup>

Deprem konusunda göz önünde bulundurulmuş ve gündeme gelen bölgeler, genellikle büyük şehirler olmasına rağmen, çalışmamızın konusu olan Erzincan ili en riskli şehirler arasında yer almaktadır. Erzincan ilinin riskli bölgelerinin başında gelmesinin nedeni, Türkiye'deki önemli fay hatlarının kesiştiği bölgede yer almasıdır. Erzincan ili ve çevresinde günümüze kadar birçok büyük deprem meydana gelmiştir. Öyle ki tarihi itibari ile sürekli depremlere maruz kalmış bu şehir; çeşitli kaynaklarda, "Yedi Ayrı Şehir" adıyla nitelendirilmektedir. Dünya üzerinde olumsuz sonuçları yönünden yaşanan en büyük depremlerden birisi 1939 Erzincan depremidir. Son büyük deprem ise 13 Mart 1992 tarihinde meydana gelen, büyük hasar ve etkiler bırakan; Erzincan halkının önemli bir kısmının göçüne sebebiyet veren depremdir. 13 Mart 1992 depremi, Richter ölçeğine göre 6,8 olarak tarihe geçmiştir. Bu depremde, 653 kişi hayatını kaybetmiş ve binlerce kişi yaralanmıştır. Deprem sonrasında maddi ve manevi hasarlara uğrayan bölge halkı büyük şehirlere göç etmiştir. Deprem sadece Erzincan'ı değil; civar illeri ve bu illerde yaşayan insanları da etkilemiştir.

---

<sup>3</sup> <http://www.cografyabilimi.gen.tr/turkiyede-depremler/> (18.06.2018)

Konunun seçimindeki amaç, 13 Mart 1992 depreminden sonra Erzincan nüfusunun, göç süreçlerine neden, hangi oranda ve nasıl katıldıklarını, göçlerin hangi yörelere doğru yapıldığını, göçe katılan insanların sosyolojik yapısını, kısacası Erzincan halkının, yaşadıkları yerlerden ayrışma ve kopma süreçlerini analiz etmeye çalışmaktır. Çalışmanın temelini oluşturan depremin Erzincan üzerinde yarattığı sosyal, ekonomik ve demografik gerileme sorunsalı, edinilen nicel ve nitel veriler ışığında sınanmaya çalışılmaktadır. Çalışmadaki bağımsız değişken, 13 Mart 1992 Erzincan depremi iken; bağımlı değişken ise göçlerin, Erzincan ilinin gelişimini engellediği, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak geriye götürdüğü gerçeğidir. Çalışma metodolojik olarak hem nicel hem de nitel verilerin edinilmesine ve bu verilerin ilişkişel olarak analizine yaslanmaktadır. Nicel veriler başta Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet İstatistik Enstitüsü, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi olmak üzere kamu kurumlarının resmi istatistikleri ve bilgi amaçlı yayınlarından oluşmaktadır. Depremin üzerinden geçen zaman günümüzde o döneme ait güncel ve ölçülebilir nicel araştırmalar sonucu edinilecek bilginin sınırlı olmasının yarattığı zorluklar, çalışmanın en önemli güçlükleri arasında sayılabilir. Dolayısıyla çalışmayı güçlendirmek amacıyla edinilen nicel verilerle birlikte nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda nitel araştırma yöntemlerinden biri olan kartopu tekniğiyle depremi yaşamış ve sonrasında deprem nedeniyle göç etmiş 20 kişi ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Kişilerin seçiminde, öncelikle depremden sosyal ve ekonomik hasar almış ve göç etmiş bireylere ulaşılmış ve ardından o kişilerin anlatılarından ve yönlendirmelerinden hareketle depremden zarar görmüş ve göç etmiş başka bireylere ulaşılmıştır. Buradan hareketle resmi kurumların nicel verileri bu mülakatlarla birlikte analiz edilmeye çalışılmıştır. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılıp, görüşmenin seyrine göre yeni sorular eklenerek, bu kişilerin deprem ve yaşanan göçler hakkındaki bilgi ve tecrübeleri, ilgili başlıklar altında kısa kısa betimlenmeye çalışılmış ve istatistiki veriler ile paralelliği yorumlanmıştır. Dolayısıyla çalışmanın temeli resmi kurumlara ait veri ve istatistikler olmakla birlikte bu görüşmeler hem çalışmayı metodolojik olarak güçlendirmek hem de istatistiklerin bireysel yaşamlardaki karşılığını görebilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Tez çalışmasının ana hatları genel olarak beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde göçlerin tarihsel süreçleri, göç ve göç olgusu, göçlerin çeşitleri ve nitelikleri ile

literatürdeki çeşitli göç kuramları incelenmiştir. Göç olgusu, kavram ve teorik olarak detaylandırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye'deki İç Göç süreçleri tarihsel çerçevede yansıtılmaya çalışılmıştır. İç göç konusunda çeşitli sorunsal alanlar ortaya konulmuş ve bu doğrultuda Türkiye genelinde izlenen politikalar detaylandırılmıştır.

Üçüncü ve dördüncü bölümlerde; ilk olarak Erzincan ilinin demografik ve sosyo-ekonomik yapıları incelenmiştir. Daha sonra ise Erzincan ilinin tarihsel yapısına değinilmiş ve nüfus özellikleri, deprem özelinde betimlenmeye çalışılmıştır. Erzincan ili özelinde yaşanan depremlerin sosyolojik önemi vurgulanmış ve bu depremlere kısaca değinilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise 13 Mart 1992 Erzincan depreminin il genelinde oluşturduğu göç dinamikleri üzerinde durulmuştur. Bu depremin Erzincanlı nüfus üzerindeki etkileri, ülkedeki yayınlanmış veriler ve istatistikler yardımıyla incelenmiştir. Erzincan ilinin yıllara göre verdiği göç oranları, yaşanan göçlerin coğrafik dağılımları, Erzincanlı nüfusun göç hareketlerinin en çok hangi yörelere doğru olduğu, bu hareketlerin ana nedenleri, 1992 depremi ve sonrasında yaşanan göç süreçleri temelinde tartışılmıştır. Ayrıca depremin ardından uygulanmaya çalışılan çeşitli kalkınma planlarına değinilmiş; deprem sonrası Afet Planlama Çalışmalarının gerekliliği ve önemi vurgulanıp, çeşitli dersler çıkarılmıştır.

Çalışmamız açısından, 1992 Erzincan Depremi ve deprem dâhilinde yaşanan göçleri incelemek, hem geçmişte yaşanan olaylara ışık tutmak adına hem de gelecek nesiller ve alınacak önlemler ile uygulanacak politikalar çerçevesinde önem arz edecektir. Doğal afetlerin ve depremlerin sık sık yaşandığı ülkemizde ve Erzincan ilinde, uygulanan politika ve stratejilerin önemi büyüktür. Konu ile alakalı akademik çalışmaların az olmasından ötürü, çalışmamızın literatüre önemli katkılarda bulunacağını ümit etmekteyiz. Erzincan ilinin sadece nicel verileriyle yetinmek, deprem ve göç ile ilgili çalışmaları verimlilik açısından düşük seviyede tutacaktır. Erzincan ili gibi tarihinde önemli depremleri yaşamış ve sonrasında yaşanan göçlerle, şehrin sosyo-demografik yapısı neredeyse yeniden şekillenmiş olan bir şehrin değerlendirilmesi yapılırken, çok boyutlu veriler ve nitel değerlendirmelerin dikkatli bir şekilde analiz edilmesi son derece önemlidir. Dolayısıyla, çalışmamızın konusu ve niteliği bu düşünceler ve analizler çerçevesinde şekillendirilmiştir.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### I.GÖÇLERİN TARİHSEL SÜREÇLERİ

İlk bölümde göçlerin tarihsel süreçlerdeki yerinden, göç olgusundan, çeşitleri, nedenleri ve özelliklerinden bahsedilecektir. Ayrıca, literatürdeki belli başlı göç kuramlarına değinilerek; bu kuramların özellikle ülkemizdeki göçlerle entegrasyon düzeyleri incelenecektir.

#### A. Göç Nedir

Göçler, toplumların siyasi, kültürel ve ekonomik yapılarına, neden sonuç yönünden etki edebilen mekanizmalara sahiptir. Bu sebeple göçler, çeşitli bilim dallarının inceleme konusu olabilmektedir. Farklı bilim dallarına konu olmasıyla birlikte göç olgusunun tanımlama evreleri zorlaşabilmektedir ve çok çeşitli tanımlamalar meydana gelebilmektedir. Bu sebeple göç olgusu doktrinde çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Göç, genel anlamıyla insanların veya toplulukların ekonomik, kültürel, sosyal veya siyasi nedenlerle coğrafik anlamda yer değiştirmesi şeklinde tanımlanabilir.<sup>4</sup>

Göç, bireylerin veya toplulukların bulunduğu yerlerden başka yerleşim alanlarına yerleşmek ve orada yaşamlarını sürdürmek amacıyla yapmış oldukları nüfus hareketleridir. Göç, kısa süreliğine ve geçici olarak yapılabildiği gibi, kalıcı olarak da yapılabilmektedir. Ayrıca bu nüfus hareketlerine kişiler veya topluluklar, herhangi bir etkenden etkilenmeden bağımsız olarak karar verebildikleri gibi; belirli toplumsal veya kişisel sorunlardan kaynaklanan zorunlu etkenlerden dolayı da göç sürecine katılmaktadırlar.<sup>5</sup> Göç, pek çok toplumsal alanın araştırma konusu olabilen bilimsel olgular bütünüdür. Göçler sadece ekonomi, siyaset ve sosyoloji bilimi gibi nüfus hareketlerinin ortaya çıkmasıyla ilgili sebep-sonuç bağlantıları içeren bilim dallarıyla ilgilenmez; bu bilim dallarının yanında göç olgusunun sonuçlarının yol açtığı değişim

---

<sup>4</sup> Adıgüzel, s. 2-3.

<sup>5</sup> Akan - Arslan, s. 3.

ve gelişimleri de içerisine alan tıp, biyoloji, sağlık ve çevre bilimleri gibi çeşitli bilim dallarının da konusuna dâhil olabilmektedirler.<sup>6</sup>

Göç olgusu ve nüfus hareketleri, en genel şekilde, insanların veya toplulukların ekonomik, kültürel, sosyal veya siyasi nedenlerle coğrafik anlamda yer değiştirmesi şeklinde tanımlanabilir.<sup>7</sup> Göçün birçok tanımı olmakla birlikte, belirli bir zamanda veya mekânda bireylerin ya da sosyal grupların hedefleri veya amaçları olsun ya da olmasın, kısa süreli veya temelli olarak başka bir sosyokültürel alana yerleşmeleri şeklinde de tanımlanabilmektedir. Bir tanım ‘belli bir yerde yaşayan nüfusun bir kesiminin, farklı nedenlerle başka yerleşim yerlerine genel olarak uzun vadeli olarak yerleşilmesine göç denir.’ Şeklindeyken başka bir tanıda: ‘coğrafik olarak mekân değiştirme sürecinin tüm boyutlarıyla topluma etki edebilen nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır.’ Son örneğimizde ise: ‘insanların hayatlarının geri kalan kısmını başka bir yerleşim alanında sürdürmek için yaptıkları yer değiştirme olayıdır’.<sup>8</sup>

Göçle ilgili mevcut literatür kaynaklarında bulunan tanımlar dikkate alındığında; göçler, insanların veya toplulukların nedenleri, mesafesi ya da sınırları fark etmeksizin yapmış oldukları coğrafik olarak yer değiştirme hareketlerinin bütünüdür.

## **B. Göç Tarihinin Gelişimi**

Göç, aşağıda ayrıntılı olarak ele alacağımız üzere, coğrafi anlamda mekân değiştirmeye paralel olarak sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal etmenleriyle de toplum tabakasına önemli derecede etki edebilen genel nüfus hareketleridir. Bu nüfus hareketleri insanın yaşam süreci içerisinde geçmiş tarihten günümüze her zaman süregelen olgular bütünüdür. İnsan göç kararını alırken siyasal, kültürel ve en önemlisi de ekonomik süreçleri gözden geçirerek alabilir. Bunun yanı sıra çeşitli savaşlar, terör olayları, doğal afetler ve güvenlik problemleri dolayısıyla göç etmeye zorunlu kalabilir. Yapılan göç ile de toplum içerisinde belirli değişimler yaşanmaya başlanmış olunur.<sup>9</sup>

---

<sup>6</sup> Meral Gezici Yalçın, *Göç Psikolojisi*, Pharmakon kitap, Ankara, 2017, s.8.

<sup>7</sup> Solak, s.3.

<sup>8</sup> Mustafa Şen, “Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi”, *Çalışma ve Toplum*, S. 40, Ocak 2014, s. 232.

<sup>9</sup> İnan Özer, *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*, Ankara 2004, s. 11.

Göçler, tarihsel süreç içerisinde genellikle savaş, açlık, iklim koşulları, siyasi sebepler, sanayileşme, istihdam yapısı ve ekonomik sebeplerden kaynaklanırken; 21.yüzyılda artık bu sebepler yerlerini bilgi ve teknolojik gelişmelerin sağladığı modernleşme olgusuyla oluşan neden ve sonuçlara bırakmıştır.<sup>10</sup>

Göç hareketleri, farklı isim ve biçimler halinde çok eski dönemlerden beri süregelenmiştir. Daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmek sebebiyle yapılan göç hareketleri; keşfedilmemiş doğal kaynakların bulunduğu coğrafik mekânlara yapılarak yavaşça yeryüzüne hâkim olmaya başlamıştır. Coğrafi Keşifler ve Sanayi Devrimiyle beraber yapılan genel göç hareketlerinin yönü, doğal zenginlikler paralelinde Asya kıtasından Avrupa kıtasına doğru gelişmiştir. Özellikle Sanayi Devrimi; nüfus hareketlerini dünya üzerinde genelde kırsal ve gelişmemiş doğu toplumlarından, istihdam olanaklarının ve ekonominin daha gelişmiş olduğu kentsel merkezlere yani batı toplumlarına doğru yoğunlaştırmıştır. Doğu toplumlarındaki kırsal alanlardaki ekonomik faaliyetlerin, kentsel alanlardaki kadar geniş çerçevede olmaması nedeniyle ve köylü kesimin kentsel alanlardaki imkânları bulamaması sonucu doğrultusunda göç olgusu, kır – kent nüfus dengesizliklerini beraberinde getiren bir süreci başlatmıştır.<sup>11</sup>

Göçlerin neden olduğu bu toplumsal hareketlilikleri Marx, Comte ve Durkheim gibi sosyologlar inceleme alanlarına eklemiştir. Bu sosyologlar, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal paradigmaları incelemiş ve yorumlamışlardır. Marx, göçle ilgili olarak, ekonomik anlamda toprağına ve köyüne bağımlı kişiler üzerindeki etkilerini eleştirel bir bakış açısıyla vurgulamıştır. Yine göçle ilgili Comte “sosyoloji” adını verdiği bilim dalını, “endüstrileşme ile toprakta koparılan köylülerin kente gelmeleri ve bu durumla ortaya çıkan toplumsal kargaşaya çözüm bulma” amacını taşıyan bir sistem olarak değerlendirmiştir. Durkheim ise göç sosyolojisini: “kentleşme sonucu ortaya çıkan bir iş bölümü” olarak tanımlayarak, göç olgusunu organik bir dayanışma alanı olarak sistemleştirmiştir. Göç konusuyla ilgili literatürde genel kanı ve düşüncelere bakılır ise sosyolojik çalışmalar, zaman geçtikçe

---

<sup>10</sup> Yusuf Akan - İbrahim Arslan, *Göç Ekonomisi (Türkiye Üzerine Bir Uygulama)*, Bursa 2008, s. 6.

<sup>11</sup> Zeynep Gökçe Akgür, *Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970-1993)*, Ankara, 1997, s. 45-46.



kapitalist sistemin gerek duyduğu ihtiyaçlara yönelik işgücü piyasalarına yönünü çevirmiş ve işgücü göçleri bu çalışmaların çıkış noktası olmuştur.<sup>12</sup>

21. yüzyıl itibariyle göç ve göç olgusu konusu, yerel ve küresel düzeylerde artık sorunlarını da beraberinde getiren ve çok farklı boyutlara ulaşan bir yapıya kavuşmuştur. Göç olgusuna yönelik devlet içi politikalar veya uluslararası finans kuruluşlarında artık iyileştirme çabaları yetersiz kalmış ve günümüz modern dünyasında küreselleşme ve sanayileşmenin de etkisiyle göçler önlenemez bir seviyeye yükselmiştir. Dünya üzerinde artık Avrupa, ABD, Kuzey Amerika, Kanada gibi belirli bölgelerin diğer bölge ve ülkelere nazaran aşırı gelişmiş yapılarıyla beraber, az gelişmiş bölge ve ülkelerle aralarındaki farklar önlenemez boyutlara yükselmiştir. Bu doğrultuda da dünya genelinde güney-kuzey ve doğu-batı yönlü nüfus hareketleri yüksek seviyelerde yer almaktadır.<sup>13</sup>

### **C. Dünya Üzerinde Göçün Tarihsel Süreci**

Dünya üzerinde göçlerin tarihsel süreçlerine ilk olarak; 17. Yüzyılda Avrupa devletlerinin emperyalist güçler olarak ortaya çıkmasıyla birlikte, İspanya, Portekiz, Hollanda ve Fransa gibi ülkelerin artan nüfuslarına koloniler kurma çabasıyla birlikte nüfus hareketlerine değinmemiz gerekmektedir. İkinci süreçler ise gelişen ticaret sistemiyle beraber tüccar köle ilişkisine dayalı Batı Afrika'dan Amerika'ya, Brezilya'ya daha sonra ise İngilizlerin Güney Asya'dan Doğu Afrika'ya kadar sözleşmeli köle ve işçi götürmeleri şeklinde göçler yaşanmıştır. Bu nüfus hareketleri üç yüzyıl boyunca etkinliğini yitirmemiş, Kanada, A.B.D, Avustralya ve Yeni Zelanda'da kurulacak devletlerin temellerini oluşturmuştur. Daha sonraki süreçte ise I. Dünya Savaşı sonunda imparatorlukların parçalanması etkili olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla birlikte Orta, Doğu ve Güney Avrupa'da yeni devletler kurulmuş ve bu devletler kendilerinde ait homojen nüfus yaratma çabasına girmişlerdir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan dördüncü göç sürecinde ise sömürge ülkelerin bağımsızlıklarına kavuşup, yeni devletlerin rejimlerinin bozulmalarıyla başlamıştır. Bu doğrultuda yeni kurulan hükümetler, sömürgeci

---

<sup>12</sup> Adıgüzel, s. 11.

<sup>13</sup> Akan - Arslan, s. 6-7.

devletler tarafından kendi ülkelerine getirilen Avrupalı nüfusun geri gönderilmesini savunmuşlardır.<sup>14</sup>

Uluslararası göçler birden fazla devleti ve milleti etki alanına alan bir yapıya sahiptir. Göçe katılan kişiler, göç ettiği zamanlarda ayrıldıkları ülkelere istihdam ve iş gücü kaybı yaşatırken, hem kendilerini hem de göç ettikleri yaşam yerlerinde kalıcı kayıplara ve ekonomik sıkıntılara yol açabilirler. Yeni yerleşim yerlerinde de geçici olarak maddi ve manevi sıkıntılar yaşarlar ve yeni ülkelerine de olumlu veya olumsuz yönde etki yaratabilirler. Bundan dolayı dünya üzerinde yaşanan tek bir göç olayında dahi karşılıklı olarak iki ülke ekonomik, siyasi ve kültürel yönlerden etkileşim içerisine girmektedirler.<sup>15</sup> Göçler farklı dinleri, dilleri, yaşamları, toplumları ve kültürleri etkileyerek, bu yapıları değişikliğe uğratabilecek potansiyele sahiptir. Bu sebeple yaşanan göçler yeni kültürleri, yönetimleri, ırkları, milletleri ve yeni yaşam biçimlerini ortaya çıkarmıştır.<sup>16</sup>

Göçler, tarihsel olarak dünya genelinde on dokuzuncu ve yirminci yüzyılın başlarında, üçüncü dünya ülkelerinde yani gelişmekte olan ülkelere, iktisadi, toplumsal, kültürel ve siyasal yapılarında önemli ölçüde değişiklikler meydana getirmiştir. Göçle beraber bu ülkeler genelinde gelen değişiklikler; toprağa bağımlı geleneksel toplum biçimini zayıflatarak, üçüncü dünya ülkelerinin ulusal ekonomilerini, batıdaki ekonomisi güçlü ülkelere bağımlı hale getirmiştir. Dünya pazarlarında meydana gelen dalgalanmalar, on dokuzuncu yüzyılın sonuna doğru etkisini daha da artırmıştır. Bu konu özelinde Max Weber; Doğu Almanya'nın bile bu ekonomik dalgalanmalar etkisiyle güçlü ekonomik merkezlere doğru göç vermeye başladığını dile getirmiştir. On dokuzuncu yüzyılda, tarımsal üretimlerin ticarete açılması, parasal ekonomilerin hız kazanması ve önemli ihracat merkezleri sayılabilecek olan önemli kentlerin ortaya çıkmasıyla birlikte geleneksel toplum

---

<sup>14</sup> Akan - Arslan, s.7-8.

<sup>15</sup> [www.goc.gov.tr/files/dokuman19.pdf](http://www.goc.gov.tr/files/dokuman19.pdf) (27.08.2017)

<sup>16</sup> Adıgüzel, s. 11.

yapılarının çözülmesi, dünya üzerinde göçlerin temelini hazırlayan en önemli tarihsel süreçleri yansıtmaktadır.<sup>17</sup>

1980'li yıllardan itibaren değişim gösteren dünya sistemi, küreselleşmenin de etkisiyle beraber yeni ve güçlü döngülere girmiştir. Bu gelişim ve dönüşümlerin paralelinde ise yeryüzündeki nüfus dağılımlarına yönelik farklılaştırılmış politikalar izlenmeye başlanmıştır. Küreselleşen dünyayla beraber hem göç alan ülkeler hem de göç verenler yeni sistemlerle karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle de gelişmekte olan ülkeler, yeniden yapılanma süreçleri ve toplumsal hareketliliklerden yüksek seviyelerde etkilenmişlerdir.<sup>18</sup>

Göç olgusu, genel hatlarıyla ülkelerde sanayileşme süreci içerisinde kırdan kente doğru bir dönüşümle meydana gelmiştir. Bu oluşum gelişmiş ülkelerde, yeni yeni gelişmekte olan, sanayi ve ekonomisi daha tam olarak gelişmemiş ülkelere nazaran daha erken tarihlerde yaşanmıştır. Özellikle de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçlerden etkilenmiş ve ekonomisini yeni toparlamaya başlayan ülkeler, göç olgusundan daha fazla etkilenmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki uluslararası göç politikaları dünya çapında belirli revizyonist süreçleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle savaşın bittiği tarihlerden sonraki süreçlerde Batı Avrupa ülkeleri bozulan ekonomik düzenleri için zaman geçmeden yeni ekonomi politikaları üretip uygulamışlardır. Fakat 1970'li yılların başında yaşanan dünya üzerindeki petrol krizleri ve ekonomik bunalımlar, gelişmiş ülkelerin de ekonomisini ve politikalarını yeniden etkilemiştir. Yani uluslararası göç olgusunun olumsuz sonuçları ve dünya üzerindeki savaş sonrası bunalımlar, petrol krizleriyle tekrardan önemini hissettirmeye başlamıştır.<sup>19</sup>

Uluslararası göç olgusu sanayileşme ve kentleşmeyle beraber başlamış olmasının yanı sıra İkinci Dünya Savaşı' sonrası oluşan nitelikli iş gücü eksikliğinin de önemli payları söz konusudur. Gelişmiş ülkeler artık sadece kırsal alanlardan faydalanmalarının eksik kalmasıyla uluslararası göç olgusu artış göstermeye

---

<sup>17</sup> Kemal H. Karpat, *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm, Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme*, (çev. Abdülkerim Sönmez), 2.bs. İstanbul 2016, s. 35.

<sup>18</sup> Özer, s. 12.

<sup>19</sup> Akan - Arslan, s. 8.

başlamıştır. Daha sonraki süreçlerde ise 1970 yılındaki dünya genelinde etkili olan ekonomik bunalım durumu tam tersi şekle çevirmeye başlamıştır. Çünkü bu yıllardan itibaren yapılan göçlerde ülkelerin ekonomilerinin kötü durumda olmalarından dolayı, ülke içi yerli sermayenin ve istihdam politikalarında da eksiklikler giderek artmaya başlamıştır. Bu nedenlerden dolayı göç alan ülkelerde var olan bozuk ekonomilerden işsizlik de artış göstermeye başlamıştır. Bu durumlarla beraber uluslararası platformda göçe ve göçmenlere karşı bakış açıları ve politikalar da değişiklikler göstermeye başlamıştır. Örneğin: Almanya devleti 1970 ekonomik bunalımının ardından kriz gerekçisiyle o zamana kadar almakta olduğu işçi göçmenlere karşı olan politikasını değiştirip, işçi alımını durdurmaya başlamış hatta göçmenlerin kendi ülkelerine geri dönmeleri için teşvik politikaları üretmeye başlamıştır.

Göç olgusu kendi iç dinamikleri itibariyle hem göç alan hem de göç veren ülkelerin politikaları açısından değişiklikler meydana getirebilmektedir. Aynı zamanda, göçlere neden olan faktörler üzerinde de farklılaştırıcı etkiler yaratabilir. Bu sebeple, tarihte göç alan ve veren ülkelerin de statü anlamında yer değiştirebildikleri görülmüştür. Örneğin; 1950'li yıllardan itibaren Almanya, savaş sonrası ekonomik açığını kapatabilmesi için İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi ülkelere göç almaya başlarken; 1990'li yıllardan sonra ise bu ülkeler gelişmekte olan diğer ülkelere göç alır duruma geçmişlerdir.<sup>20</sup>

Dünya üzerinde uluslararası alanlarda yapılmış olan göçlerin istatistiksel verilerine kısaca bakılırsa; dünya genelinde hemen hemen her ülke göçlerden etkilenmiştir. Özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısında toplu nüfus hareketlilikleri yaşanmıştır. Sonuç olarak, özellikle son elli yılda 175 milyondan fazla kişi dünya üzerinde kitlesel nüfus hareketlerine katılmışlardır. Yine 2013 yılındaki Birleşmiş Milletler' in küresel göç verilerine göre dünya nüfusunun %3 kadarına denk gelen 230 milyon kişi uluslararası göçmenlerden meydana geldiği görülmektedir.<sup>21</sup>

---

<sup>20</sup> Adıgüzel, s. 11-12.

<sup>21</sup> [www.goc.gov.tr/files/dokuman19.pdf](http://www.goc.gov.tr/files/dokuman19.pdf) (27.08.2017)

#### D. Türkiye’de Göç Olgusunun Tarihsel Süreci

Türkiye Cumhuriyeti, göçlerin tarihsel süreçlerinin önemi Osmanlı Devleti’nden günümüze kadar önemini korumuştur. On beşinci yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti, fethedilen topraklar üzerindeki etkinliğini ve hâkimiyetini artırabilmek amacıyla, küçük toplulukları Balkanlar ve Anadolu topraklarına yerleştirme politikası izlemiştir. On sekizinci yüzyılda, Osmanlı Devleti duraklama dönemine girmeye başlamasıyla birlikte, özellikle Rusya ve Avusturya’ya; On dokuzuncu yüzyılda ise balkan devletlerine toprak kaybetmiştir. Bu süreçlerin etkisiyle, çok sayıda Müslüman ve Türk nüfusu, göç süreçlerinin içerisinde yer almışlardır. 1783 – 1913 yılları arasında Türkler ve Müslümanlardan oluşan yaklaşık 6 milyon insan, Osmanlı Devleti sınırları içerisinde gönüllü veya zorunlu olarak göç etmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşu sonrasında ise, mülteci ve göçmen olarak yaklaşık 1,5 milyon insan Balkanlardan Türkiye’ye gelmiştir. Yeni Türkiye Devleti içerisinde dilsel ve kültürel özellikler, akrabalık ve dinsel bağlar, ortak tarih ve cemaat duygusu ile yardım sorumluluğuna sahip toplum seviyesi sayesinde yeni gelenlerin kolay bir şekilde devlet içerisine uyum sağlamaları hedefleri gerçekleştirilmiştir.<sup>22</sup>

Türkiye’deki göç olgusunun Osmanlı’dan günümüze tarihsel süreci genel olarak dört başlık altında sınıflandırılabilir:<sup>23</sup>

1. 1860 – 1927 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu’nun yavaş yavaş parçalanmaya başladığı ve ulus devletlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Siyasal nedenlerle imparator topraklarının parçalanıp ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla büyük nüfus kitlelerinin yer değiştirmesi sonucu “Balkanlaşma Göçleri” meydana gelmiştir.
2. 1945 – 1980’li yıllarda ise Türkiye’de kırdan kente göç süreçleri yaşanmıştır. Bu durumun özünü ise sanayileşmede geç kalmış ve demografik geçiş sürecini yaşayan Türkiye’nin kırsal topraklarındaki çözülme ve ayrışmalar oluşturmaktadır.
3. 1975’li yıllardan sonra ise “kentler arası göçler” ön plâna çıkmaya başlamıştır. Kentleşme belli bir orana geldiği zaman ise kırdan kente doğru olan göçün yönü, doğal

---

<sup>22</sup> Karpat, s.79-80.

<sup>23</sup> İlhan Tekeli, *Göç ve Ötesi*, İstanbul 2010, s. 43-44.

olarak kentten kente doğru değişmeye başlamıştır. Bu durumun temel nedeni ise ekonomik fırsatların kentler arasında eşit olarak dağılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

4. Son olarak, önceden plânlı bir şekilde yapılan nüfus hareketlerinin ve insanların yer değiştirmelerinin sürekli bir boyut kazanmasıyla beraber göç kavramının yerini artık “yaşam güzergâhları” kavramı almıştır. Geçmiş tarihlere bakıldığında, sadece ekonomik sebeplerden dolayı göç eden insanlar, artık modern dünya düzeni içerisinde daha çeşitli etkenlerle göç kararı vermeye başlamışlardır.<sup>24</sup>

Türkiye Cumhuriyeti, coğrafi konumunun bulunduğu stratejik durumu itibariyle tarih boyunca her zaman genel veya kitlesel olarak yapılan nüfus hareketliliğinin içerisinde kendisine yer bulmuştur. Türkiye konumu itibari ile doğu Anadolu ve güneydoğu Anadolu bölgelerinde bazı sorunların yaşandığı Ortadoğu ve Asya ülkeleriyle; batısında ise insan hakları ve demokratikleşme süreçlerinde önde olan Avrupa ülkelerine komşu olan bir ülkedir. Bu sebeple Türkiye içinde bulunduğu jeopolitik konumu sebebi ile göç olgusunun siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve toplumsal etkilerini en geniş şekilde yaşayan bir ülkedir.<sup>25</sup>

Türkiye Cumhuriyeti’nde, 1950 yılından itibaren geçmiş yıllardan hem nicelik hem de niteliksel farklardan kaynaklanan nüfus hareketliliği süreçleri yaşanmaya başlanmıştır. Kırsal kesimdeki imkânların yetersizliği ile tarımda makineleşme ve modern tarımın gelmesiyle kırsal kesim yerli halkın onlar için tek önemli geçim kaynakları olan tarım ve hayvancılıktan uzaklaşmasına neden olmuştur. Bunun yanında da kentsel merkezlerin hem ekonomik, kültürel ve sosyal yönden hem de istihdam olanaklarının fazla oluşu nedeniyle gözde mekânlar oluşu, ülke içi nüfus hareketlerinde belirleyici etmenler arasında yer almışlardır.<sup>26</sup>

Ülkemizde 1945 yılından itibaren tarımda modern yöntemler kullanılmaya başlanmıştır. Bu sebeple kırsal kesimlerde geçimini tarımla sağlamaya çalışan insanlar tarım dışı istihdam yolları aramaya başlamışlardır. Bu durum kırsal kesimde

---

<sup>24</sup> Tekeli, s. 43-44.

<sup>25</sup> [www.goc.gov.tr/files/dokuman19.pdf](http://www.goc.gov.tr/files/dokuman19.pdf) (27.08.2017)

<sup>26</sup> Tolga Tezcan, *Gebze “Küçük Türkiye’nin Göç Seriveni”*, 1.bs. , İstanbul 2011, s. 6.

geçimlerini sağlamakta olan insanlar için göçe katılmalarını zorunlu olarak sağlamıştır. Ayrıca tarım dışı istihdam merkezlerindeki artışları yanı sıra ulaşım ve haberleşme olanaklarının çoğalması ve ek olarak da hemşerilik ilişkilerinin artış göstermesi ile sosyal ağların kuvvetlenmesi de nüfus hareketlerinin temelinde var olan nedenlerdendir. Bunların yanı sıra ülke içerisinde doğu kesimlerinde var olan terör olayları, güvenlik gerekçesiyle yerleşim alanlarının terk edilmesi, arazi kamulaştırmaları gibi sosyo-kültürel ve ekonomik etkenler, Türkiye'deki göçlerin tarihsel akışı içerisinde kendilerine yer bulmuşlardır.<sup>27</sup> Tüm bu sözü geçen faktörler ülke içindeki nüfus hareketlerine hem itici yönden hem de çekici yönden etki ederek göç hareketlerinin neden ve sonuçlarına etki etmişlerdir. Dünya geneli üzerindeki göç hareketleri sebep ve sonuçlarını da genel olarak yansıtabilen bu süreçler, Türkiye'deki göç olgusuna da kaynaklık etmişlerdir.<sup>28</sup>

1950'lerdeki göç hareketliliğinin bir başka sebebi ise İkinci Dünya Savaşı'nın bitiş tarihlerinden itibaren yaşanan savaş sonu küresel etkilerdir. 1960'lılarda yaşanan göç hareketlerine özellikle uygulanan "Plânlı Dönem" politikaları etkili olmuştur. Bu süreçlerin ardından 1962 – 1967 dönemlerini kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı devreye sokulmuştur. Bu politikayla beraber Almanya ile 1961 yılında, işsizliği azaltma, göçün temel koşulları, iş ve ücret politikalarını iyileştirme gibi hedeflerle göç anlaşması imzalanmıştır. Almanya'dan sonra diğer Avrupa ülkeleri olan Fransa, İsveç, Belçika, Hollanda gibi birkaç ülkeyle de benzer politikalar doğrultusunda göç anlaşmaları imzalanmıştır. Fakat daha sonra tüm dünyada etkili olan 1970 ekonomik bunalımı nedeniyle bu politikalar sekteye uğramış özellikle Almanya yasal düzenlemeler çıkarıp artık işçi alımına son verdiğini açıklamıştır. Hatta ülkedeki göçmenleri geri gönderme politikaları düzenlemiştir. Türkiye'den Avrupa'ya olan bu işçi göçleri yasal düzenlemelerle yavaşlamış olsa da 1980'li yıllardan itibaren aile ve evlilik göçleri şeklinde Avrupa'ya göçler devam etmiştir.<sup>29</sup>

---

<sup>27</sup> Özgür, s. 35.

<sup>28</sup> Tezcan, s. 6.

<sup>29</sup> Akan - Arslan, s. 10-11.

Türkiye, 20. yüzyılın son yarısından itibaren, modern tarım ve sanayileşmenin de gelişmesiyle, iç göç olgusu ve bu süreçlerin oluşturduğu politikaların etkisiyle beraber yapılan işgücü anlaşmaları doğrultusunda dış göç olgusu süreçlerini oldukça hareketli bir düzende yaşamaya başlamıştır. Türkiye, 2000’li yıllara gelindiğinde, ülke içi ve dışı gelişmişlik düzeyi ve yatırım politikaları sayesinde o tarihe kadar genellikle göç veren ülke konumundayken artık göç alabilen ülke statüsüne yükselmeye başlamıştır. Özellikle istikrarsız ve gelişmemiş ülkeler arasında yer alan Afrika ülkeleriyle, Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrasında parçalanan eski birlik ülkeleri ve Asya ülkeleri için Türkiye Devleti, ciddi bir göç edilebilen ülke potansiyeli sunmaya başlamıştır.<sup>30</sup>

Türkiye’nin son 15 – 20 yıllık göç süreçleri incelendiğinde, ülkemizde artık ciddi anlamda göç olgusu ve nüfus hareketliliği yaşanmadığı görülmektedir. 1980’li ve 1990’lı yıllardan itibaren Türkiye’de bazı ekonomik, siyasal ve sosyal gelişmelerin yaşanmış olması ve Türkiye’nin gelişmekte olan bir ülke olarak, potansiyelini yavaş yavaş oturtmasıyla uluslararası pazarda değerini koruyabiliyor olması; tarihsel sürecindeki hareketli ve dinamik yapıya sahip göç olgusunu artık statik bir düzene oturtmuş olmasını gözler önüne sermektedir.<sup>31</sup>

## **E. Göç Çeşitleri ve Nitelikleri**

Göçler, bu konu ile alakalı mevcut literatür kaynaklarında iç, dış, gönüllü, zorunlu, başlıkları altında sınıflandırılmıştır.<sup>32</sup>

### **1. İç Göç**

İç göç, özellikle ekonomik ve diğer toplumsal sebeplerle bir ülkenin kendi sınırları içerisinde bir yöre veya yaşam bölgesinden başka bir yöreye doğru yapılan yer değiştirme hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Ülke içerisinde yaşayan bireylerin, yaşamış oldukları yerlerden, başka yerleşim alanlarına, ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal sebeplerden dolayı geçici veya temelli olarak yapmış oldukları nüfus hareketliliğine iç göç denmektedir. İç göçler ülke içerisinde genel olarak kırdan kıra,

---

<sup>30</sup> Adıgüzel, s. 12.

<sup>31</sup> Akan - Arslan, s. 12.

<sup>32</sup> Serdar Sağlam, “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”, *Türkiyat Araştırmaları*, S. 5, Eylül 2006, s. 4.



kırdan kente veya kentten kente doğru yapılmaktadır. En çok görülen göç süreci olan kırdan kente doğru olan göçler, kırsal bölgelerin ekonomik, sosyal ve toplumsal yönden iticiliği ve kentlerinde aynı nedenlerin olumlu yönlerinden dolayı çekiciliği söz konusudur. Kırdan kıra olan göçler, mevsimlik ve sezonluk işçi göçleri şeklinde yapılırken; kentten kente olan göçler ise daha çok bölgeler arası dengesiz gelişmişlik farklarından kaynaklandıkları söylenebilir.<sup>33</sup>

**Mevsimlik(Geçici) Göç:** Belirli aylarda veya mevsimlerde belirli süreliğine yapılan göçlerdir. Sürekli veya temelli olmayan bu nüfus hareketlerini genel olarak turizm sektörü, mevsimlik iş ve işçi grupları ya da sezonluk tarımsal faaliyetlerin oluşturduğu istihdam hareketleri oluşturmaktadır.

**Sürekli Göç:** Göç unsurunun sebepleri ve unsurları ne olursa olsun, yaşam yerlerini bırakıp başka yerlere yerleşen kişi veya kişilerin, eski ikamet yerlerine dönmemeleri durumuna sürekli göç denmektedir. Gönüllü veya zorunlu olarak gerçekleştirilen bu göç modeli de ülkemizde yine daha çok kırdan kente doğru yapılmıştır.

## 2. Dış Göç

Dış göç, bir ülkeden başka bir ülkeye doğru yapılan nüfus hareketlerini ifade etmektedir. Bu hareketler kısa veya uzun süreli olabilmektedir. Aynı zamanda, bu göçlere uluslararası göçler de denilmektedir. Küreselleşmenin de etkisiyle var olan toplumsal, siyasal ve ekonomik etkenler, dış göç konusuna sebep olmaktadır. Afrika ülkelerinden AB ülkelerine geçmeye çalışan yasadışı göçmenler ile yine Afgan mülteciler, yeşil kart elde edip ABD'ye çalışmak için giden göçmenlerin hareketleri, dış göçe örnek teşkil etmektedir.<sup>34</sup>

## 3. Zorunlu Göç

İnsanların, doğal afetler, iç çatışmalar, savaşlar, siyasal baskılar, güvenlik problemleri gibi etkenlerle kendi isteklerine bağlı olmaksızın almış oldukları göç kararına “zorunlu göç” denilmektedir. Bu göçler, göç nedenlerinin ortadan kalkması

---

<sup>33</sup> Solak, s.4.

<sup>34</sup> Bülent Çiçekli – Oğuzhan Ömer Demir, “Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler”, Ankara 2013, s. 41-42.

veya dönüş şartlarının değişmesine bağlı olarak kalıcı veya geçici olabilmektedir. Bu göç türünde bireylerin istek ve iradesi söz konusu olmadığı için yapılan göçler kişiler için zorunlu bir tercih konumundadır.<sup>35</sup> Örneğin, ülkemizde özellikle son yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşanan terör olayları ve güvenlik sorunları nedeniyle bazı kırsal kesimlerin boşaltılması bu göç türüne örnek olarak verilebilir.<sup>36</sup>

#### **4. Gönüllü Göç**

Gönüllü göç: göçün bir başka türü olan bu nüfus hareketinde, insanları göç etmeye zorlayan herhangi bir neden yoktur. Bireylerin vermiş oldukları göç kararı, özellikle bölgelerin fırsat ve imkânları doğrultusunda kendi iradelerine dayanmaktadır. Çoğunlukla ekonomik nedenlerin sebep olduğu bu göç türüne, eğitim, seyahat, aile birleşimi gibi özel nedenler de sebep olabilmektedir. Bu göç türünün en belirgin özelliği ise göç kararının alınmış olduğu zaman diliminden itibaren uygulanmaya konulan tüm süreçleri bireylerin hür ve özgür iradeleri sayesinde gerçekleştirmiş olmasıdır.<sup>37</sup>

#### **F. Göç Etme Eğilimlerinin Nedenleri**

Yeryüzünde insanların nüfus değiştirme eğilimlerinin altında birçok faktör rol oynayabilmektedir. Bunların en önemlilerinden genel anlamda ekonomik süreçleri ve yaşam standartlarını getirebiliriz. Örnek vermemiz gerekirse; işçiler daha iyi istihdam politikaları, göçebe insanlar daha iyi yaşam ortamları, aile ve toplumlar da hayat standartlarını daha iyi biçime sokmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle köy – kent yönlü göçlerin nedenleri genel olarak kent merkezlerinin çekiciliği ve cazibesi ile açıklanabilirken; kırsal kesimlerin ise imkân ve istihdam yetersizliklerinden dolayı iticilik yönleri söz konusudur.<sup>38</sup>

#### **1. Çekici Faktörler**

Genellikle kentsel merkezlerde veya gelişmiş olan ülkelerde gelişmişliğini yeni tamamlamış bölgelerde var olan çeşitli istihdam olanakları ve insanlar için diğer

---

<sup>35</sup> Çiçekli – Demir, s. 40.

<sup>36</sup> Solak, s. 4.

<sup>37</sup> Çiçekli – Demir, s. 41.

<sup>38</sup> Sağlam, s. 35.

İmkânların çok daha yoğun olarak bulunduğu durumlarla beraber ‘çekici faktörler’ söz konusu olmaktadır. Genel hatlarıyla, sağlık, eğitim, kariyer ve statü yükseltebilme arzusu; dinini, özgürlüklerini daha iyi yaşayabilme öngörüsü; yaşam standartlarını ve imkânlarını daha yukarıya çekebilme potansiyelleri insanları kentsel merkezlere veya gelişmiş ülkelere çeken etkenlerdir. Bu sebeplerden dolayı yapılan nüfus hareketlerine, insanların hür iradeleriyle karar verebildikleri etkenlerden oluştuğu için, ‘gönüllü göçler’ de denmektedir.

## **2. İtici Faktörler**

İmkân ve yaşam standartlarının daha düşük seviyelerde olduğu gelişmişliğini tamamlamamış bölgeler veya ülkelerde kendini gösteren faktörlerdir. Savaşlar, doğal afetler, sosyal hizmet yetersizlikleri, eğitim, sağlık ve kültürel imkânların azlığı, güvenlik ihtiyaçları, istihdam yetersizlikleri gibi temel nedenler, ‘itici faktörler’ in içeriğini oluşturmaktadır. Bu faktörler genel olarak insanları istekleri ve özgürlükleri dışında göç etme sorunuyla karşı karşıya bıraktığı için, bunlara ‘zorunlu faktörler’ de denmektedir.

## **G. Göç Kuramları**

Göç, yapısı ve dinamikleri itibari ile toplumsal ve kültürel hareketliklerin neden ve sonuçlarından önemli derecede etkilenirlik göstermeye açık bir olgudur. Bunun yanı sıra, ekonomik politikalar, kamu ve özel sektör yönetimleri, uluslararası ilişkiler dâhil çok kapsamlı etki alanları da mevcuttur. Bu nedenle, göç olgusunu açıklamaya çalışan kuramlar, çeşitli bilim dalları alanlarından etkilenmişlerdir. Göç hareketlerini ve sonuçlarını açıklamaya çalışan bu teoriler, genel hatlarıyla ekonomi ve sosyolojik tabanlı olsalar da, bunlardan bir kısmı bireysel ilişkileri temel alan mikro sistemleri oluşturmaya çalışırken; bazıları ise toplumsal açıklamaları ile çok boyutlu özelliklere sahip olan makro boyutlarda yer almışlardır.<sup>39</sup>

Göç konusuyla ilgili literatür çalışmalarında yer alan belli başlı yer edinmiş kuramlar ana hatlarıyla aşağıda açıklanmaya çalışılacaktır.

---

<sup>39</sup> Çiçekli – Demir, s. 43-44.

## 1. Ravenstein Göç Kanunları

Göç olgusu konusunda en genel yargıları içeren Ravenstein'in bu çalışması, 1871 ve 1881 yıllarındaki İngiliz nüfus sayımı verilerinin üzerine kurulmuştur. Bu doğrultuda ortaya çıkarılan teorilerin derlendiği 7 kanun maddesi genel hatlarıyla şu şekilde belirlenmiştir: <sup>40</sup>

1.Göç ve Mesafe: Ravenstein'e göre insanların göç etme eğilimleri, istihdam ve ekonomik imkânların yüksek ve nüfus yoğunluklarının fazla olduğu bölgelere göre artış göstermektedir. Ayrıca, mesafe açısından göçler değerlendirildiğinde; kısa mesafeli göçlerin uzun mesafeye göre daha fazla sayıda olduğu belirtilmektedir.

2.Göç ve Basamakları: Ravenstein, sanayileşme ve ticaret imkânlarının gelişmesiyle birlikte ekonomik gelişmişliğin kent merkezlerinde artan göç oranlarıyla beraber yükseleceğini savunur. Kentsel merkezlerin diğer bölgelere göre avantajları, çevre bölgelerdeki insanlar tarafından yavaş yavaş fark edildikçe göç ve nüfus hareketliliğinin boyutları da artış gösterecektir.

3.Yayıma ve Emme Süreci: İnsanların göç etme arzu ve istekleri tek başına nüfus hareketliliklerine sebep olamaz; insanların bu isteklerindeki temel hedefleri kent merkezlerinde gelişmekte olan imkânlardan iyi bir pay alarak yayılma sürecini desteklemektedir.

4.Göç Zincirleri: Ravenstein göç zincirleri ile yaşanan nüfus hareketliliğinin çok yüksek boyutlara ulaşmasıyla göç dalgalarının artık tersine dönmeye başlayıp, göç alan yerlerin çevre bölgelere göç vermeye başlamasını ifade etmektedir.

5.Doğrudan Göç: Ravenstein'in açıklamış olduğu ilk dört kanununda basamaklı ve dolaylı göç süreçlerinden bahsederken; bu kuramda ise doğrudan ve uzun mesafeli nüfus hareketlerine değinmiştir. Yine bu kuramın da temelini büyük ve gelişmiş kent merkezlerinde bulunan endüstriyel gelişmeler oluşturmaktadır.

---

<sup>40</sup> Adıgüzel, s. 23-25.

6.Kır-Kent Yerleşimcileri Farkları: Ravenstein'e göre kırdaki ve kentte yaşayanların göç eğilimleri kıyaslandığında, kırsal kesimlerde ikamet edenlerin daha fazla göç etme eğilimlerinin olduğunu ifade etmektedir.

7.Kadın-Erkek Farkı: Ravenstein'in son göç kanununa göre kadınların erkeklere göre daha fazla göç eğiliminde olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Ravenstein, 1889 yılında yayımladığı makalesinde; kadınların, iç ve kısa mesafeli göçlere daha fazla eğilim gösterdiğini belirtirken; erkeklerin uzun mesafeli göçlere daha fazla katıldıklarını ortaya çıkarmıştır.<sup>41</sup>

## 2. İtme – Çekme Kuramı

1966 yılında bu kuramın içeriğini oluşturan Everett Lee 'itme – çekme' modelinin öncü ismidir. Lee, oluşturduğu kuramında Ravenstein'den esinlenmiş, fakat onun düşüncesini 'göçmen' kavramının yanı sıra 'göç' olgusundan da ciddi anlamda bahsederek geliştirmeye çalışmıştır. Bu paralellikte, yaşanan nüfus hareketlerinin iç dinamiklerini belirlemeye çalışmış; göç olgusuna ait itici ve çekici faktörleri yansıtan dört temel maddeyi kuramsallaştırmıştır. Bu maddeler başlıkları itibariyle 'yaşanan yerler', 'gidilmesi gereken yerler', 'bireysel etkenler' ve 'oluşan engellerdir'.<sup>42</sup>

Ravenstein'in (1885-1889) "Göç Kanunları" adlı çalışmasından esinlenilerek çıkarılan 'itici-çekici' kuram; göç veren yerlerdeki insanların tercihlerindeki azalmalara ve göç alan bölgelerdeki insanların tercihlerini olumlu boyutlarda etkileyen süreçlere dayanmaktadır. Lee'nin yanı sıra, S.A.Stouffer da göç alan ve göç veren bölgelerdeki fırsatlar farklarını ortaya çıkararak Ravenstein'in düşüncelerini tekrar güncellemiştir. Bununla beraber Stouffer, göç etme olgusunun maliyetini, fiziki ve yasal engeller gibi sorunları da konu edinerek nüfus hareketlerinin farklı boyutlarında çalışmalar yapmıştır. Yine de Stouffer'in çalışmalarında da itici ve çekici faktörler daha önce anlatıldığı süreçlerle benzerlik göstermektedir.<sup>43</sup>

---

<sup>41</sup> Adıgüzel, s. 23-25.

<sup>42</sup> Savaş Çağlayan, "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, S. 17, Güz,2006, s. 5-6.

<sup>43</sup> Bingöl, s. 47.

Lee'nin 'itme-çekme' kuramında ise sadece göç ve göçmen konusunu ve niteliklerini incelemek bizlere yeterli bilgiyi vermeyebilir. Çünkü ona göre göç olgusu birçok faktörü bir arada bulunduran karmaşık bir süreçler bütünüdür. Bu nedenle yaşanan yer ile göç edilen yer arasındaki engelleri ve farkları da ortaya çıkarmamız gerekmektedir. Lee, bu engel ve farkları kişisel farklılıklara dayanan, insana özgü problemleri konu edinen 'mikro faktörleri'; göç olgusuyla beraber ortaya çıkan sosyokültürel, hukuksal, göç mesafesi, ulaşım, maddi problemler yani insanın çevresinde gelişen ve göçmeni etkileyen problemler olarak sınıflandırmıştır. Lee, göç konusunun genel kanunlarını, göçün kendi iç dinamiklerinden meydana gelebilen sorunsal alanlarını, fiziki ve uyumluluk mekanizmalarını ise 'makro faktörler' olarak sınıflandırarak göç olgusuna farklı boyutlar kazandırmıştır.<sup>44</sup>

### **3. Neo-Klasik Ekonomi Kuramı**

Bu kuram, emek fazlasına sahip olan ülkelerin düşük ücret politikalarından işçi kesimlerin olumsuz yönde etkilendikleri için kısıtlı emek piyasasına yani ücret düzeylerinin yüksek olduğu alanlara yapılan emek göçü eğilimlerini açıklamaktadır. Emeğin ve sermayenin coğrafik olarak eşit dağılmadığını açıklayan boyutuyla makro boyutlar açıklanmaya çalışılırken; göç sürecini kâr hesabını düşünüp fazla kazanç elde etme kararlarını verebilen birey ve bireylerin planları ise mikro boyutları açıklamaktadır.<sup>45</sup>

### **4. Yeni Ekonomi Kuramı**

Yeni Ekonomi Kuramı ise, Neo-Klasik modelin aksine göç kararlarının bireyler tarafından değil; aile tarafından veya topluluk şeklinde karar alma modelini yansıtmaktadır. Ülke içerisinde emek piyasasında çalışmakta olan aile bireyleri, yaşanan ekonomik bunalımlar karşısında zararlarını en aza indirmek için ortak kararlar alarak aile fertlerinden diğer bölgelere gidip maddi kaynak sağlayabilecek olanlarından bazılarını başka ülke veya şehre gönderme kararı alarak o bireylerin göçe

---

<sup>44</sup> Çağlayan, s. 7-8.

<sup>45</sup> Adıgüzel, s. 28.

katılmalarını sağlayan süreçleri başlatmaktadırlar.<sup>46</sup> Aile içindeki bazı bireylerin de nüfus hareketleri sürecini ve karar alma mekanizmalarını etkilemesiyle beraber ailelerin ekonomik politikaları yine kendileri tarafından güvence altına alınmaya çalışılır. Oded Stark tarafından 1990'lı yıllarda geliştirilen bu kuramda, aile içerisinde göç sürecini yaşayan bireylere, geride kalan aile fertleri yaptığı maddi ve manevi yardımlarla destek vermekle görevlidirler.<sup>47</sup> Sonuç olarak, 'Yeni Ekonomi Kuramı' ile uygulanmaya çalışılan temel hedef: hane halkının gelirini artırmaya çalışmak değildir; belirli çaba ve faaliyetlerle aileye yeni gelir kaynakları yaratabilmektir. Yine bu kuram üzerinde çalışan Stark'a göre de aileler göreceli yoksulluk düzeylerini minimum seviyeye indirebilmek için bu göç politika şeklini uygulamaktadırlar.<sup>48</sup>

## 5. Denge Kuramı

Sosyolojik kuramların en önemlilerinden biri olan Denge Kuramına göre göç olgusu, şehirler ve bölgeler arası dengelerin oluşmasına yarayan nüfus hareketleri olarak değerlendirilmiştir. Gelişmişliği düşük yörelerden, sanayisi ve ekonomisi daha fazla gelişmiş bölgelere olan göç süreçleri yaşandıkça; az gelişmiş yörelerde üretim artışını ve iş gücü talebini doğuracak buna paralel olarak göç oranları zamanla azalma gösterecektir. Böylelikle bu süreçle beraber bölgeler arası nüfus ve dengesizlikler giderilmiş olacaktır. Modernleşme okulunun öncüsü olduğu bu kurama göre yaşanan göç olgusu, ülke içi kalkınmaya destek verici süreç olarak değerlendirilmektedir.<sup>49</sup> Modernleşme kuramcılarının ülke içerisindeki dengesizlikleri giderici ve ekonomiyi destekleyici açıklamalarına karşılık; 1960'lı yıllardan itibaren 'Denge Kuramına' karşı ciddi şekilde eleştiriler getirilmiştir. Modernleşme kuramcılarının aksine eleştiri getirenlerin teorileri, yaşanan göç olgusunun ekonomik, kültürel ve psikolojik anlamda dengeleri pozitif yönde etkilemeyeceğini tam tersine gelişmemiş ülke veya bölgelerin gelişmişlik seviyelerini eksi yönde etkileyeceğini savunmuşlardır.<sup>50</sup>

---

<sup>46</sup> Fuat Güllüpinar, "Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 4, 2012, s. 62.

<sup>47</sup> Adıgüzel, s. 28-29.

<sup>48</sup> Güllüpinar, s. 62.

<sup>49</sup> Sabri Çakır, "Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 24, 2011, s. 135-136.

<sup>50</sup> Adıgüzel, s. 29.

## 6. Merkez Çevre Kuramı

Modernleşme okulunun denge kuramına karşılık ortaya çıkarılan bu kuram; merkez bölgeleri bağımsız değişken olarak betimlerken; merkeze bağlı çevre bölgeleri ise bağımlı değişkenler olarak nitelendirmektedir. Böylelikle merkez-çevre arasında sıkı bir bağ kurulmuş olunur. Bağımlılık okulunun geliştirdiği bu kurama göre yaşanan göç olgusu, ülkede gelişmeyi ve bölgeler arası dengeleri sağlamaz, aksine az gelişmiş ülkelerdeki ekonomik ve toplumsal yapıları olumsuz yönde etkilemektedir.<sup>51</sup> Bu kurama göre dünya, merkez ve çevre ülkeleri olarak ikiye ayrılmıştır ve bu iki kesim birbirine ekonomik anlamda bağlıdır. Immanuel Wallerstein, Samir Amin, Andre Frank gibi öncü kuramcıların geliştirdiği bu sistem, ekonomik politikalarla sıkı ilişkileri doğrultusunda kapitalizmin de öncü kuramlarından birisi olmuştur. Yani merkez-çevre işleyiş mekanizması, kapitalizmin temelindeki ulus-devlet işleyişine benzemektedir. Wallerstein'in kuramsal yaklaşımı doğrultusunda merkez olarak nitelendirilen ülkeler, genellikle ekonomisi gelişmiş ve kapitalist sistemi benimseyip uygulayan ülkeler durumunda iken; çevre ülkeler ise bu kapitalist ağlarla kuşatılan merkez ülkelere bağımlı olarak varlıklarını devam ettiren ve ekonomik yönden kendi kendilerine yeterliliği bulunmayan ülkelerdir. Merkez-çevre ülkeleri kapitalist sistemin gerektirdiği ölçülerde birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu doğrultuda merkez ülkeler, kendileri için gerekli gördükleri ucuz iş gücü ve hammadde ihtiyaçlarını çevre ülkelerden karşılarken; çevre ülkeler ise bu sayede kapitalist sistemin eksiklerini tamamlayarak, kendilerinin istihdam politikalarını geliştirmeye çalışırlar. Birbirlerine bu şekilde ihtiyaç duydukları için de hem merkez hem de çevre ülkeler sıkı bağlarını, kapitalist sistemin sınırları içerisinde korumaya çalışırlar.<sup>52</sup>

## 7. Göç Ağları Teorisi (Network Kuramı)

Göç olgusunun yaşandığı durumlarda, göç eden insanlarla, göç etme kararını verme aşamasında olan insanlar arasındaki, akrabalık, dostluk, aynı etnik kökenden olma veya aynı milletten olma gibi dinamik süreçleri içeren bağları yansıtan kuramdır. Bhachu, Light ve Karageorgis gibi kuramcılar tarafından 1989'da ortaya çıkarılan

---

<sup>51</sup> Çakır, s. 136.

<sup>52</sup> Çağlayan, s. 14-16.



yaklaşımına göre yaşanan nüfus hareketleri, sözü edilen bağlar ve yakın manevi ilişkiler aracılığıyla daha da artan bir olgudur.<sup>53</sup> Ülkemizde sosyal göçmen ağları süreçlerinin yaşandığı ortamlarda, hemşerilik ve akrabalık unsurlarının etkileri yüksektir. Göç olgusunun risk ve maliyetlerini düşürüp, olumsuz yönleri önleyici etkisi olabilen bu sosyal ağlar sisteminin etki alanı genişledikçe göçmenlerin gidebilecekleri ülkeler ve çalışabilecekleri yerler açısından vizyonları gelişecektir.<sup>54</sup>

## 8. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri Kuramının temelini iki veya daha fazla ülkenin ortak ekonomik ve politikalarda buluşarak önceden belirledikleri stratejiler doğrultusunda karşılıklı olarak uyguladıkları prosedürleri oluşturan kuramdır. Genel olarak bu ülkeler daha önceki politikalarında ortak bir payda da buluşmuş olup, şimdi ise göçmen değişimi ve ortak göç politikaları uygulama konusunda bir araya gelmişlerdir. Ülkeler arası mesafelerin uzaklığı bu ortaklıklara engel olmamakla beraber; Batı Afrika ile Fransa arasındaki ortak göç politikaları bu duruma örnektir. Almanya ile Türkiye arasındaki göç ilişkisi ise mesafe olarak birbirine yakın iki ülke ortaklığına örnektir. Göç Sistemleri Kuramı, göç politikalarını destekleyen ve nüfus hareketlerini ön plâna çıkaran bir kuramdır. Bu yaklaşıma göre göçmenlerin bireysel inanış ve davranışları ile kendi aralarındaki iletişim mikro yapıları oluştururken; geniş yapıdaki kurumsal ilişkiler ise makro yapıları meydana getirmektedir. Dolayısıyla göçle ilgili herhangi bir gelişme sosyokültürel ve ekonomik yapılarda mikro ve makro boyutlarda bir getiri sağlayacaktır.<sup>55</sup>

Göç Sistemleri Kuramı öncülerinden Thomas Faist'in teorisinde yansıttığı üç genel özellik şu şekildedir:<sup>56</sup>

1.Göç sistemleri Kuramı, göçle ilgili tüm süreçleri yansıtmaktadır. Bu nedenle göç olgusu başladığında, tüm süreç doğrultusunda gelişerek devam etmektedir.

---

<sup>53</sup> Çiçekli - Demir, s. 46.

<sup>54</sup> Adıgüzel, s. 31.

<sup>55</sup> Çağlayan, s. 16-17.

<sup>56</sup> Adıgüzel, s. 32.

2.Göç Sistemi, uluslararası bağları ilgilendiren süreçleri de yansıtmaktadır. Bu ilişkiler ise göç süreci başlamadan önce ülkeler arası denge ve bağlar ile kurulmuştur.

3.Toplumsal ağ sistemi, göç sistemi kuramcıları tarafından uygulanmıştır. Göç eden bireyler, ekonomik eşitsizlikler, göçe kabul edilme politikaları, ailelerin kalış programları gibi sorunlar için stratejiler geliştirirler. Bu stratejilerin kurulmasında bir önceki kuramda da belirtildiği gibi “ulus aşırı sosyal ağlar” önemli bir faktördür.

Faist’in yaklaşımlarına göre dünya sistemleri kuramı ile sosyal ağ kuramı iç içedir. Faist, mikro boyuttaki bireylerin göçmenlik durumlarını temel alıp bunları sosyal ağlar doğrultusunda makro akışa katılarak, bunları uluslararası boyutlara ulaştırır. Bu sayede sosyal ağlar kuramından, göç sistemleri kuramına dinamik bir geçiş sağlanmış olur.<sup>57</sup>

Sonuç olarak, göç olgusu ile ilgili çeşitli kuramların incelenmesinde de görüldüğü üzere her bir göç teorisi, kendinden önceki her modelin genelde eleştirilmesi veya bir önceki modelin eksikleri üzerine kurulmuştur. Kuramların ortak temel iki dayanaklarından birisi, göç olgusunun sonuçlarını bireyler ve devletler açısından ele alırken; diğeri ise göç edilen yerin olumsuzlukları üzerinde durmuştur. Literatürdeki tüm bu kuramlar ve incelemeler doğrultusunda ise ortaya çıkan genel yargı; üzerinde ortak bir paydada yoğunlaşan tek bir sistem veya kuram olmaması ve kesin yargılara ulaşılamamış olması, göç olgusunun ne denli çok boyutlu bir sistem olduğunu gözler önüne sermektedir.<sup>58</sup>

---

<sup>57</sup> Adıgüzel, s. 32.

<sup>58</sup> Çakır, s. 137.

## İKİNCİ BÖLÜM

### II. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME ve İÇ GÖÇ

Bu bölümde Türkiye'deki kentleşme ve iç göç süreçleri genel hatlarıyla yansıtılacaktır. Ayrıca, çeşitli sorunsal alanlara değinilip bu doğrultuda ülke genelinde izlenen politikalar üzerinde durulacaktır.

#### A. Türkiye'de Kentleşme Olgusu

Sanayi devriminden sonraki süreçlerde toplumların gelişmişlik düzeyleri kentleşmenin temel belirleyicileri konumuna gelmişlerdir. Bundan dolayıdır ki, sanayisi gelişmiş batı devletlerindeki kentleşme olgusuyla, sanayisi ve ekonomisi az gelişmiş toplumlardaki kentleşme kavramları birbirlerinden farklı şekillerde oluşmaktadırlar. Batı toplumlarındaki nüfus hareketleri kentleşmeyle yakın ilişkilidir.<sup>59</sup> Toplum içerisinde yaşanan süreçler, kentleşme seviyelerini etkilemektedir. Bu iç göç süreçlerinde kırsal kesimlerdeki halkların, kentsel merkezlere gelerek hayatlarını tarım dışı faaliyetlerle kazanmaya çalışmaları anlatılmaktadır.<sup>60</sup>

Kentleşme olgusu, batının endüstri devriminden sonra hızlı bir toplumsal dönüşüm içinde yer bulmasıyla kazandığı nitelikler, gelişmekte olan Türkiye'deki nitelikleri birbirinden çok farklıdır.<sup>61</sup> Türkiye, batı devletlerine kıyasla kentleşme olgusunu ve değişimini daha kısa sürede yaşamak zorunda kalmıştır. Avrupa, sanayi devriminden sonra imkân ve temellerini bu sürece daha iyi hazırlarken; sanayisini yeni yeni geliştirmeye başlayan Türkiye için kentleşme olgusu ile nüfus değişiklikleri olgusu daha zorlu süreçlerle yaşanmıştır. Bu nedenle sanayi alanında büyük derecede ekonomik yatırımlar yapmak, kentlerin alt ve üst yapılarını iyi temellendirmek, yeterli derecede imkânlara sahip olamayan Türkiye için sorunları beraberinde getirmiştir. Fakat yine de bu dönüşüm çok partili siyasal rejime geçişle beraber yaşandığı için devletin

---

<sup>59</sup> Ahmet Koyuncu, *Kentleşme ve Göç*, s. 23.

<sup>60</sup> Tekeli, s. 49.

<sup>61</sup> Özer, s. 9.

modern gelişme kalıplarını zorlayıp çok önemli boyutlarda siyasal gerilimler yaratmamıştır.<sup>62</sup> Türkiye’deki kentleşme süreçleri ülkenin tüm toplumsal ve ekonomik yapısını biçimlendirip ona yön veren bir sistem şeklindedir. Bu durum sadece tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ile alakalı değil; ülkenin tüm kamusal ve toplumsal alanlarındaki değişim ve gelişimleri de göstermektedir.<sup>63</sup> Gelişmiş toplumlarda da kentleşmenin getirdiği sorunsal alanlar söz konusudur.

Kentler, sınıfsal farklılıkların yer aldığı toplumsal çatışma ve örgütlemelerin oluşturduğu geniş alanlardır. Kırsal alanlardaki birincil ve yakın ilişkilerin yerini kentlerde kitle psikolojisinin var olduğu inanç, değer ve kültürel revizyonları etkilerler. Toplum bilimciler, kentlerdeki bu hızlı değişimin ve dönüşümün kökenlerini anlayabilmek için orada daha önce var olan grupların ve kırsal kesimlerin özelliklerini araştırıp inceleyerek kendilerine yol çizmişlerdir. Bu nedenle ülkemizde iç göç ve kentleşme olguları ile bu dönüşüm süreçleri toplumumuzun ana sorunlarının da merkezinde yer almaktadırlar.<sup>64</sup>

Türkiye’de tarımsal faaliyetlerin dış ticaret için yapılmaya başlanmasıyla beraber, kentleşme olgusunun başlangıç evreleri, uzmanlaşmaya çalışan tarım politikaları nedeniyle 19. Yüzyılın ortalarına kadar uzanmaktadır. Bu nedenle ülkemizde makineli tarıma geçiş 20. Yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Cumhuriyetimizin ilk yıllarında bu süreç başladığında tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan 1929 Ekonomik Bunalımı Türkiye’deki iç göç sürecini de ciddi oranlarda etkilemiştir. Tüm bu gelişmeler paralelinde ise Türkiye’de kentleşme ve iç göç olgusu, genel hatlarıyla İkinci Dünya Savaşı sonrasında yani 1950’li yıllardan itibaren artış süreçlerini yaşamaya başlamıştır. Öyle ki 1945’li yıllarda Türkiye’de kentsel nüfus oranı yüzde 20’lerde iken; 2000’li yıllarda bu oran yüzde 80’lere kadar yükselmiştir.<sup>65</sup>

---

<sup>62</sup> Tekeli, s. 49-50.

<sup>63</sup> Koyuncu, s. 24.

<sup>64</sup> Özer, s. 10.

<sup>65</sup> Tekeli, 50.

## B. Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Süreçleri

Türkiye’nin göç süreçlerini iyi bir şekilde analiz edebilmek için Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden itibaren başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti’ne geçen ‘Ulus Devlet’ anlayışının önemli bir rolünün olduğu unutulmamalıdır. Öyle ki, Osmanlı devletindeki Kafkas ve Balkan politikaları, Cumhuriyetle birlikte de devam etmiş; Balkan, Kafkas ve Kırım’dan gelen göçmenler Türkiye’nin nüfus yapısını oluşturmuştur. Türkiye’deki iç göç ve kentleşme olgusu batı devletlerindeki gibi sanayileşmeyle aynı zaman dilimi içerisinde olmamıştır. Bu süreçlerde daha çok tarımsal faaliyetler ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri belirleyici olmuştur. Cumhuriyetten 1950’lere kadar statik bir yapıya sahip olan iç göç ve kentleşme olgusu özellikle Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinden ve İkinci Dünya Savaşı’ndan itibaren 1980’lere kadar sürekli bir artış kazanmıştır. Ardından, 1985’ten sonra liberal politikalar ve yaşanan terör olaylarıyla farklı bir ivme kazanan iç göç olgusu, artık kır-kent yönlü değil; kent-kent arası olarak sistem değiştirerek devam etmiştir.<sup>66</sup> Özellikle, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarında Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan Lozan anlaşması doğrultusunda Türkiye ile Yunanistan arasında mübadele göçleri yaşanmıştır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında yaşanan bu nüfus hareketi iki ülkenin de nüfus politikalarını yakından ilgilendirmiştir. Yunanistan’da yaşayan Türkler ile Türkiye içinde bulunan Yunan kökenli vatandaşlar, 1923-1925 arası Türkiye’deki bu göç sürecinin temelini yansıtmaktadır.<sup>67</sup>

Bu süreçlerle beraber Türkiye’deki iç göç hareketleri, aşağıdaki şekilde tasvir edilebilir:

### 1. Cumhuriyet Dönemi (1927-1950)

Cumhuriyetin ilanından sonra belirli devlet teşebbüsleri ve kurulan sanayi kuruluşlarının sayesinde ivme kazandırılmaya başlanan kentleşme olgusu olağan ve statik durumdaydı. Bu dönemdeki kentleşme hızı ülkedeki nüfus artış hızına paralel olarak gerçekleşmiştir. Kentleşme sürecindeki en önemli değişiklik Ankara’nın

---

<sup>66</sup> Adıgüzel, s. 35-36.

<sup>67</sup> Akan - Arslan, s. 10.

başkent olmasıyla Ankara'daki kentleşme hızı %6'ya çıkmıştır. Yine revizyonist politikalar ile devletçilik uygulaması ve demiryolu programlarıyla beraber kıyı kentlerinin önemi artık İç Anadolu kentleri kadar kalmamıştır. Cumhuriyetin kurulduğu dönemlerde ülke nüfusunun %80'ine yakını köyde ve kırsal kesimde yaşamaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarından İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı ilk yıllara kadar devletçilik politikalarıyla kurulan küçük çapta sanayi kuruluşları, Türkiye'deki iç göç olgusunu az da olsa hareketlendirmiştir.<sup>68</sup>

Anadolu'da ve kentlerde bazı fabrikaların kurulumu Türkiye Cumhuriyetindeki sanayileşme çabalarını başlatmıştır. İlk yıllardan çok partili siyasi sisteme geçilene kadar Türkiye'deki kentleşme ve iç göç olgusu düşük seviyelerde seyretmiştir. 1927 yılındaki ilk nüfus sayımından 1950-1955 dönemine kadar artış göstermeyen kentsel nüfus oranı ulusal ve küresel gelişmeler ile ivme kazanmaya başlamıştır. Öyle ki, 1927 yılındaki ilk nüfus sayımında Türkiye nüfusunun %24'ü kentlerde %76'sı kırsal kesimlerde yaşıyordu. 1950 yılına kadar sadece %1 oranında artış gösteren kent nüfusu, yapılan revizyonist politikalar ile 1950-1955 dönemi ciddi bir sıçramayla yaklaşık %5 artarak %28,8'e ulaşmıştır.<sup>69</sup>

1950 dönemi öncesinin temel özelliği güçlü kentsel ve iç göç hareketlerinin bulunmayışıdır. Örneğin 1935 yılında 3.802.642 olan kent nüfusu, 1950 yılında sadece 5.244.337'ye yükselmiştir. Bu küçük artışların nedeni de kentsel nüfus artışına paralel olarak kentsel ve kırsal nüfus oranlarındaki artışlar gösterilebilir. Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'li yıllara kadar olan dönem; geleneksel bir toplum modelinden modern topluma geçiş yıllarının oluşturduğu; sanayileşme, kentleşme ve iç göç olgusunun çok az olduğu ülkenin kendi iç dinamikleriyle yeni bir başlangıç yapan genç bir devlet olduğu dönemdir.<sup>70</sup>

## **2. 1950-1980 Dönemi Türkiye'de İç Göç Olgusu**

Türkiye'de tarihsel açıdan 1950'li yıllar, kentleşme ve iç göçler konusunda en önemli süreçleri yansıtmaktadır. Bu tarihe kadar kentsel nüfus düşük seviyelerde

---

<sup>68</sup> Koyuncu, s. 27-28.

<sup>69</sup> Adıgüzel, s. 40-41.

<sup>70</sup> Koyuncu, s. 29-30.

ilerlemekteydi. Bu tarihe kadar kentsel nüfusun düşük seyirde kaldığı Türkiye Cumhuriyeti'nde bu yıllardan itibaren hızlı bir kentleşme ve iç göç süreci yaşanmaya başlamıştır. Türkiye'deki bu revizyonist sürecin küresel düzeyde tüm ülkeleri aynı yönde etkileyen, İkinci Dünya Savaşı, önemli bir dönüm noktasını oluştururken; Türkiye açısından lokal düzeyde de birçok faktör söz konusudur.<sup>71</sup> Türkiye'de 1950'lerden sonra ciddi anlamda siyasal ve ekonomik değişiklikler yaşanmıştır. Ülkeye geç gelen sanayileşme ve kapitalist düzen doğrultusunda tarımsal alanlarda da yenilikçi politikalar ile makineleşme dönemleri baş göstermiştir. Toprak-nüfus dengesinin bozulmaya başlamasıyla da geçim sıkıntısı ve özellikle ekonomik nedenlerle kente doğru bir akım başlamıştır. Bu iç göç yönü ülkenin gelişmişlik açısından daha geri planda yer alan doğu bölgesinden batı şehirlerine doğru seyir göstermiştir.<sup>72</sup>

Türkiye'de 1950'li yıllardaki iç göç sıçramasının nedenlerinin geneli Marshall planıyla yürürlüğü konulan tarımda makineleşmeyle açıklanmaya çalışılsa da Tekeli'ye göre salt olarak bu nedenle açıklanamaz. Tekeli "*Göç ve Ötesi*" adlı kitabında o dönemdeki hızlı kentleşme olgusunun sadece köylerdeki itimi ile gerçekleşmediğini şu verilerle açıklamaya çalışmıştır: "*1948 yılında etkili, dikili ve nadasa bırakılan alanlar 15.408 bin hektardan 1956'da 24.329 bin hektara yükselmiş ve Türkiye'de ekilebilecek toprak miktarının sınırlarına varılmıştır. Bu artışta traktörle sürülen toprakların payı 5.156 bin hektardır. Buna karşılık hayvanla işlenen toprak miktarı yükselmiştir. Aynı dönemde çift hayvanlarında da %5,6'lık bir artış olmuştur.*"<sup>73</sup> Öyle görülüyor ki tarımda makineleşmeyle beraber kırsal alanlardaki üretim de artmış ve toplam emek talebini de artırmıştır. Bu nedenle kırsal kesimlerin göç vermesi aslında mantıksız görünmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, savaş sorunlarıyla yüzleşen diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de demokrasi, insanlar hakları, hukuk ve en önemlisi ekonomik politikalar revize edilmeye başlanmıştır. 1945'li yıllarda siyasi sistem içerisinde çok

---

<sup>71</sup> Akan - Arslan, s. 10.

<sup>72</sup> Özer, s. 24.

<sup>73</sup> Tekeli, s. 51-52.

partili hayata geçilmesi bu durumun en iyi örneklerindendir. Sanayi gelişimleriyle beraber kent merkezlerindeki stratejik yatırımlar yeniden düzenlenmiş ve bu doğrultuyla birlikte ülke içinde yaşanan iç göç hareketleri hız kazanmaya başlamıştır.<sup>74</sup> Fakat yine de Türkiye'deki kentsel süreçler salt sanayileşme ile birlikte gelişmemiştir. Çünkü bu süreçleri Türkiye, sanayileşmenin erken başladığı batı devletleriyle aynı zamanda ve aynı ortamlarda yaşamamıştır. Örneğin, Türkiye'de hızlı bir iç göç olgusunun yaşandığı 1951-1952 dönemlerinde, endüstrileşme olgusu da aynı oranda gelişmemiştir. Çünkü o tarihlerde Türkiye Devleti, siyasal sistemini ve toplumsal yapısını değiştiren politikalar üretmekteydi. Kentleşme oranlarının düşük olduğu o yıllarda sanayileşme hamleleri daha sonraki yıllarda artış göstermeye başlamıştır. Bu nedenle kentleşme oranları, ülkenin nüfus oranlarıyla paralellik arz etmektedir. Daha sonraki yıllarda ise uygulanan sanayileşme ve modernleşme hamleleriyle beraber; 1950'de %25 olan kentsel nüfus oranı; 1980'e gelindiğinde %44'e yükselmiştir.<sup>75</sup>

Türkiye'de yapılan çalışmalarda, 1927 ile 1965 yılları arasında 10.000 nüfus ve üzeri olan yerleşim alanlarının kentsel nüfus oranlarının yaklaşık % 40 oranında arttığı ve iç göç süreçlerinin ciddi şekillerde arttığı ortaya çıkarılmıştır. Nüfusu 100.000 den fazla olan yerleşim yerlerinde ise hızla gelişen iç göç olgusu beraberinde çok çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Büyük çoğunluğunu kırsal göçlerin oluşturduğu kentlerdeki bu süreçlerin en önemli sorunlardan bir tanesi 'gecekondulaşma' süreçleri olmuştur. İmar ve İskân Bakanlığı tarafından 1960'lı yıllarda yaptığı araştırmaya göre büyük illerdeki konutların birçoğunu, örneğin, "İstanbul, İskenderun ve Erzurum nüfusunun yaklaşık % 40'ı, İzmir'in % 24'ü, Ankara'nın % 64'ü, Adana'daki konutların ise yaklaşık % 48'ini" gecekondu konutları oluşturmaktadır. Yine aynı araştırmalar sonucunda, "Ankara'daki nüfusun % 60'ını, İstanbul'un %45'ini, İzmir'de ise %33'ünü" gecekondu sakinlerinin nüfus seviyeleri oluşturmaktadır. O dönemlerden itibaren düzenli olarak artış gösteren gecekondu nüfusları, hemen hemen bu süreçleri yaşayan bütün ülkelerde iç göç olgusu süreçleri ve kentleşmenin beraberinde gelen sorunlardandır.<sup>76</sup> Hızlı bir şekilde gelişmeye

---

<sup>74</sup> Koyuncu, s. 31.

<sup>75</sup> Adıgüzel, s. 41-42.

<sup>76</sup> Karpat, s. 28-29.



başlayan iç göç olgusu, istihdam ve barınma konularında büyük sıkıntılar ortaya çıkarmış; gecekondulaşma ve çarpık kentleşme sorunları yüz göstermeye başlamıştır. Kent merkezlerine yerleşmeye başlayan göçmenler çoğunlukla sağlıklı ve izinsiz olan konut yapılarıyla barınma ve geçinme ihtiyaçlarını karşılamıştır. Devlet ise bu doğrultuda 1966 yılında “Gecekondu Kanunu” çıkararak politikalarını düzenleme alanı yaratmaya başlamıştır.<sup>77</sup>

Kırdan kente doğru göçlerin hızlı bir şekilde artış göstermesi, gecekondu ve sanayi politikalarıyla beraber, işçi sınıflarına yönelik politikaları da değiştirmeye başlamıştır. 1960’lı yıllarda ortaya çıkmaya başlayan ‘işçi sınıfları’, toplumsal dinamikleri etkileyen en önemli faktörlerden birisi olmaya başlamıştır. 1960-1980 dönemlerinde devlet, iç pazarı ve sanayiye genişletici politikalar uygulasa da, bu ithal ikameci sanayi düzeni, ihracat düzeyleri de aynı oranlarda artmadığı için yetersiz seviyelerde kalmıştır ve ülkeye döviz gelirleri girmemiştir. İç pazarın giderek büyümeye başlamasıyla işçiler dış pazara açılma ihtiyacı duymuşlardır. Sonuç olarak dış pazarla ilgili devlet yeni düzenlemeler ve revizyonlar yapmak durumunda kalmıştır.<sup>78</sup>

Kent merkezlerinin hızlı gelişen göç yükü sadece kır ve kent merkezlerine uygulanan politikalarla azalmaya başlamamıştır. 1960’lı yılların başında Avrupa’ya yönelik olan işçi göçleri kent merkezleri üzerinde olan nüfus baskısını bir nebze de olsa rahatlatmıştır. Bu doğrultuda Avrupa göçleri kırdan kente olan iç göç olgusunun tamamlayıcı politikası konumundadır.<sup>79</sup>

1960’lı yıllara gelindiğinde ise ülkede hızla gelişmekte ve sorunlarını beraberinde getirdiği iç göç ve ekonomik politikalar alanında daha düzenli ve plânlı bir döneme girilmeye başlanmıştır. Kent merkezlerinde yoğunlaşan sanayi merkezlerini, kent çevrelerine yayarak örgütlü bir sistem temeli kurulmaya başlanmıştır. Kent merkezlerine ise daha çok denetim ve yönetim ağları kurulmaya başlanmıştır. Bu

---

<sup>77</sup> Adıgüzel, s. 42.

<sup>78</sup> Koyuncu, s. 36

<sup>79</sup> Tekeli, s. 53.

doğrultuda, artmakta olan konut sorunu ve ulaşım sorununa belirli bir alt yapı oluşturulmaya çalışılmıştır.<sup>80</sup>

Türkiye’de ilk Beş Yıllık Kalkınma Plânıyla (1962-1967) işçi ve ekonomik plânlarla hızlı gelişen iç göçü azaltma çabalarına adım atılmıştır. Bu doğrultuda başta 1961 yılında Almanya’yla olmak üzere diğer Avrupa ülkeleriyle işçi göçü anlaşmaları yapılmıştır. Bu sayede kentlerin çekmek zorunda oldukları göç yükleri bir nebze olsun azaltılmaya çalışılmıştır. Bu düzenleme politikaları, Avrupa’da yaşayan Türk vatandaşları oranında önemli sayıda artışa yol açmıştır. Böylece resmi kaynaklara göre Batı Avrupa’da yaşayan Türk vatandaşların sayıları 1985’te 2 milyona, 1995’te ise 3 milyona kadar ulaşmıştır.<sup>81</sup>

Sonuç olarak; Türkiye’de özellikle kırsal kesimlere yönelik araştırma sahaları oldukça geniştir. Bu yüzden bu çalışmalar, Türkiye’deki toplum bilimcilerin özgün araştırma olanakları bulabildikleri ortamları da yaratmıştır. Yapılan bu özgün çalışmalar genel olarak bizlerle gösterdi ki, kırsal kesimlerde ve köylerde yaşanan sosyal ve kültürel alanlardaki toplumsal dönüşümler, Türkiye’de ki iç göç olgusunun temelinde yer almaktadır. Yine bu çalışmalar; köylerdeki bu dönüşümün, köye ve kırsal kesime olan göçlerin yavaşladığını ve kırsal kesimin eskisi kadar önem ve değerinin kalmadığını gözler önüne sermiştir. Bu doğrultuda köylerde artık emekli kesimler kalmaya başlamış; nüfus artışları eksi yönde ilerlemiştir. Hatta artık köyde kalanların, karakteristik özellikleriyle beraber yaşam standartları bile değişiklik göstermeye başlamıştır. Bu nedenle, 1980 dönemine kadar yeterli ve yol gösterici seviyelerde olan kırsal alan sahası araştırmaları, bu tarihlerden itibaren niteliğiyle beraber niceliklerini de yavaş yavaş yitirmeye başlamıştır.<sup>82</sup>

### **3. 1980 Sonrası İç Göç Süreci**

Türkiye’de 1960’lardan beri uygulamaya konulan ekonomide devletçilik ve ithal ikameci politikaların yetersizliğe düşmeleri paralelinde planlı dönem revize edilmeye başlanmıştır. Ayrıca ülke içerisinde siyasal, sosyal ve ekonomik anlamda çıkmaza

---

<sup>80</sup> Koyuncu, s. 32.

<sup>81</sup> Akan - Arslan, s. 10-11.

<sup>82</sup> Tekeli, s. 53.

düşülmesiyle beraber 12 Eylül askeri darbesi meydana gelmiştir. 24 Ocak 1980 kararlarının uygulamaya sokulmasıyla da ekonomide yenilenme dönemleri başlamıştır. Türkiye için 1980 ve sonrası sadece iç göç olgusunda değil; siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik politikalar gibi birçok konuda dönüm noktasıdır.<sup>83</sup> 1980’li yıllardan sonra iç göç olgusu; devlet yönetimi ve yapısı ile ekonomik politikaların değişimiyle revizyona uğramıştır. Çünkü artık liberalleşmeye bağlı serbest ekonominin var olduğu bir döneme girilmiştir. Kentsel kesimlerde de sağlık, eğitim, ulaşım gibi alanlarda yapısal değişiklik meydana gelmiştir.<sup>84</sup> Yaşanan bu süreçler, Türkiye’de bölgeler arası ekonomik farklılıklar ve eşitsizliklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.<sup>85</sup> Bu ortaya çıkan sonuç, Tekeli’nin; 1975’lerden sonra ortaya çıkan ‘Kentler arası göçler kategorisinde de vurguladığı gibi’, ülke içerisinde kentleşme süreçlerine etki eden temel sebepler yerine; artık bölgeler ve mekânlar arası ekonomik fırsatların eşitsizliklerin kentleşme süreçlerine etki edeceğini dile getirmektedir. Yine Tekeli iç göçlerle ilgili sınıflandırdığı dördüncü kategorisinde; artık göç olgusunun yetersiz kalıp, ‘yaşam güzergâhları’ kavramıyla beraber kentleşmelerin insanların tercihlerine göre değerlendirileceği bir döneme geçildiğini aktarmaktadır.<sup>86</sup> Bireyler ortaya çıkan bu eşitsizlikler doğrultusunda, geri kalmış doğu kesimlerinden, gelişmiş bölgelere doğru göç etmişlerdir. Bu durum doğrultusunda, Türkiye’de iç göç hareketleri genel olarak kentlere doğru olmuştur.<sup>87</sup>

Sosyal, siyasal, ekonomik nedenlerle kaynaklanmaya başlayan Türkiye’deki iç göç olgusuna 1980’li yıllardan itibaren güvenlik sorunları ve terör olgusu da eklenmeye başlanmıştır. Ülkenin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde o yıllarda yoğun bir şekilde yaşanmaya başlayıp iç göç olgusunu ‘zorunlu’ bir şekilde yaşatan terör olayları, kent merkezlerinin sosyal ve kültürel yapısına da dolaylı olarak etki etmeye başlamıştır.<sup>88</sup> Bu göç süreçlerinde başta İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirler önemli ölçüde etkilenirken, güvenlik ve terör olayları yönünden doğu ve güneydoğu bölgelerinden

---

<sup>83</sup> Koyuncu, s. 37.

<sup>84</sup> Adıgüzel, s. 43.

<sup>85</sup> Akan - Arslan, s.18-19.

<sup>86</sup> Tekeli, s. 43-44.

<sup>87</sup> Akan - Aslan, s. 19.

<sup>88</sup> Özer, s. 24.

göç edenlerin önemli bir kısmı da yakın kentler olan Adana, Mersin, Antalya, Gaziantep gibi kentlerde yoğunlaşmaya başlamışlardır. 1987 yılında çıkarılan Olağanüstü Hal Kanunu(OHAL) ile ‘Kamu Güvenliği’ gerekçesiyle bölgeler denetim altına alınmış ve terör sorunu yaşayan yerler boşaltılmıştır. Çeşitli raporlarda belirtildiği üzere, bu kapsamda, Türkiye’de yaklaşık 2 milyon kişi zorunlu göçlere maruz kalmıştır.<sup>89</sup> Türkiye’de yaşanan iç göç hareketleriyle beraber kırsal nüfus oranı hızlıca düşmeye başlamıştır.<sup>90</sup>

1985’li yıllardan itibaren de coğrafi boyutlarda İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa gibi iller yukarı doğru ivmelerini sürdürmüşlerdir. Bu kent merkezlerine paralel olarak Doğu ve Güneydoğu, Akdeniz kıyıları ile Marmara Bölgesi hızla kentleşen bölgeler konumuna gelmişlerdir. Bu bölgeler kendi aralarında kentleşme sınıflandırmalarına göre şu şekilde ayrılabilir: Marmara Bölgesine ait kentler daha çok sanayi ve ticaret etkili olurken; Doğu ve Güneydoğu ve Akdeniz kıyılarındaki göç hareketlerine ise turizm ve güvenlik ile terör gibi oluşumlar etkili olmuştur.<sup>91</sup>

1980-2010 yılları arasında ise iç göç verilerine bakıldığında şu sonuçlar karşımıza çıkmaktadır: Göç eden nüfusun, Türkiye nüfusu arasındaki oran 1975-1980 döneminde %9,3’ünü oluştururken(3,6 milyon kişi), 1995-2000 döneminde %11(6,7 milyon kişi)’ye yükselmiştir. 1975-2000 döneminde iller arası göç edenlerin %75,3’den %71,5’e gerilerken; il içi yerleşim yerleri arasındaki göç edenlerin oranı %24,7’den, %28,5’e çıkmıştır. Buna paralel olarak, 1980-2000 dönemindeki içgöçlerin yarısından fazlası kentten kente göç şeklinde gerçekleşmiştir.<sup>92</sup>

Türkiye’deki 1980-2000 dönemi iç göç hareketleri bölgesel olarak özellikle az gelişmiş Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Doğu Karadeniz Bölgesinden sanayisi ve ekonomisi daha çok gelişmiş bölgeler olan Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerine doğru olduğu görülmektedir.<sup>93</sup> Bölgeler arası değerlendirmelerden sonra kent merkezlerine ilişkin verilere bakılırsa, nüfus hareketliliklerine göre 2000-2005

---

<sup>89</sup> Adıgüzel, s. 43-44.

<sup>90</sup> Akan - Arslan, s. 19-20.

<sup>91</sup> Koyuncu, s. 42.

<sup>92</sup> Koyuncu, s. 44.

<sup>93</sup> Akan - Arslan, s. 20.

yılları arasında yaklaşık 4,5 milyon kişi göç etmiştir. En fazla göç alan iller ise Antalya(0,047) ve İstanbul(0,046) olmuştur. Diğer merkezler ise Burdur, Isparta, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Eskişehir, İzmir, Bursa, Bilecik diye sıralanmıştır. Verilere göre ise en fazla göç veren bölgeler Batı Karadeniz ve Doğu bölgeleridir. Zonguldak, Karabük, Bartın, Ağrı, Kars gibi iller sıralamada ilk sıralardadır. Ortalama bu illerin net göç hızı ise yıllık %69'dur. Yine TÜİK verilerine bakıldığında, kişi sayısı olarak en fazla göç veren il ise 131.000 kişiyle Samsun olmuştur.<sup>94</sup>

Sonuç olarak; Türkiye'de özellikle 1990-2000 dönemleri illerin ve bölgelerin nüfus ve iç göç dinamikleri veriler yardımıyla incelendiğinde, birbirlerinden coğrafi ve ekonomik olarak farklı üç çekim bölgesi oluştuğu görülmektedir:

- İstanbul ve çevresi (Kocaeli, Yalova, Bursa, Tekirdağ)
- Kıyı bölgeleri (İzmir, Muğla, Antalya, İçel)
- Güneydoğu Bölgesi (Adıyaman, Şanlıurfa, Malatya, Diyarbakır, Van)

Kentleşmenin ilk yıllarında olduğu gibi özellikle büyük kent merkezlerinin tek çekim merkezi olma özelliklerini yitirdikleri; gelişme potansiyeli yüksek bölgesel merkezlerinde artık çekim yerleri olabilecekleri gözlenmektedir. Bu verilerde Güneydoğu Bölgesi'ndeki bazı şehirlerin de o bölge içerisindeki diğer yerleşim yerlerine göre, çeşitli devlet politikaları ve istihdam olanakları gibi daha fazla yatırımlara ve gelişmişlik ölçülerine sahip olduğu için çeşitli alanlarda çekim merkezleri olma potansiyelleri kazandıkları görülmektedir.<sup>95</sup>

Bu verilere göre, Türkiye'deki iç göç olgusunun 1980'lerle birlikte nitelik olarak özellik değiştirerek kırsal kesimden kentsel kesime olan yönünü yavaş yavaş kentten kente doğru çevirdiği gözlemlenmektedir.<sup>96</sup>

---

<sup>94</sup> Koyuncu, s. 49.

<sup>95</sup> Özer, s. 26.

<sup>96</sup> Koyuncu, s. 50.

### C. Türkiye’de İç Göç Sorunsalı ve İzlenen Politikalar

Türkiye’de iç göç analizlerini sınıflandırıp, daha iyi anlamaya çalışılabilmesi için, öncelikli olarak yapılması gereken durum; ülke içindeki kentleşme ve iç göç süreçlerinin sınır noktasına ulaşmasıyla birlikte, yeni sorunsal alanlar üzerinde çalışılması gerektiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda kentleşme ve iç göç süreçleriyle beraber, yerel ve küresel gerçeklere de dengeli bir şekilde yaklaşılması gerekmektedir.<sup>97</sup> Göç olgusu, bir bakıma geleneksel toplumdan, modern toplum yapısına geçiş aşamasının en önemli basamaklarından birisidir. Türkiye’de olduğu gibi geçim kaynaklarını geçmiş dönemlerinde daha çok tarımsal faaliyetlerle sağlamaya çalışan toplumlar; yaşanan iç göç süreçleriyle beraber topraktan kopuş sürecine girerler. Bu sürece etki eden temel faktörler ise nüfus artışı modern tarıma geçiş, kalkınma projeleri, terör olayları, doğal afetler vb. durumlardır. Böylelikle ülke içinde bölgeler arası dengesizlikler meydana gelmektedir. İç göç ve kentleşme sürecine etki eden bu faktörleri ise daha önce sözü edildiği gibi, genel olarak kırsalın itici, kentin ise çekici faktörleri diye sınıflandırmamız mümkündür.<sup>98</sup>

Ülkemizde iç göç ve kentleşme olgusuna neden olan faktörler günümüzde artık biçim, neden ve sonuçları açısından farklılaşmaya başlamıştır. 1950’li yıllardan itibaren hızlı bir şekilde artış göstermeye başlayan, kentleşme ve iç göç oranları, ilk yıllarda sadece yer değiştirme ve nüfus hareketliliği süreçleri olarak değerlendirilip, nedenleri araştırılıyorken; günümüzde artık sonuçları, etkileri ve farklı sorunsal alanlarının azaltılmasına yönelik çeşitli politikalar da üretilmeye başlanmıştır.<sup>99</sup>

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki iç göçün sorunsal penceresi, gelişmiş ülkeler ile arasındaki ekonomik ve toplumsal farklılıklar nedeniyle birbirinden bağımsız ve çok yönlüdür. Türkiye’deki iç göç olgusunu açıklarken hem gelişmiş ülkelerin yaşadığı süreçler örnek teşkil etmeli, hem de toplumsal ve yerel kültürel özellikler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu yüzden, Türkiye gibi gelişmekte olan

---

<sup>97</sup> Tekeli, s. 172.

<sup>98</sup> Koyuncu, s. 50-51.

<sup>99</sup> Sevinç Özen, *Kentleşme ve Göç Sürecinde Antalya’da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*, 1.bs. , Ankara 2002, s. 32.

ülkelerde, göçün getirdiği sorunsal alanlar daha geniş kapsamlı olmaktadır.<sup>100</sup> Türkiye'nin bölgeleri kıyaslandığında, Doğu ve Batı bölgeleri arasındaki gelişmişlik farkları yüksek bir ülkedir.<sup>101</sup> Bu farklar doğrultusunda Türkiye'deki iç göç olgusu çok çeşitli ekonomik ve sosyal sorunları içerisinde barındırmaktadır. Bu nedenle kırsal bölgelerin sorunsal alanları daha yüksek seviyelerdedir.<sup>102</sup> Bu sorunlardan birisi de göçün seçiciliği özelliğinden kaynaklanmaktadır. Göç veren yerlerdeki aktif ve çalışan kesim göçe katıldığı yani o bölgelerin kalite standartlarını yükseltecek olan kesimler göçe katıldığı için bölgenin gelişmişlik düzeyleri daha fazla oranda düşüş göstermektedir. Gelişmişlik düzeyleri de düştükçe göç oranı artmaktadır.<sup>103</sup>

Ülke içerisindeki yaşanan süreçler ile bölgeler arası gelişmişlik farkları oluşmakta ve çeşitli dengesizlikler yaşanmaktadır. Türkiye'deki bu sorunsal alanlar göç literatüründe 'ikili yapı' sorununu gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu nedenle ülke içindeki geri kalmış bölgelerdeki insanlar her daim gelişmiş bölgelere karşı göç eğilimindedirler ve bu durumun getirdiği toplumsal ve ekonomik sorunsal alanlar artmaktadır.<sup>104</sup> İkili yapı: Ülke içerisinde kırsal kesimlerden kente doğru yapılan göçleri etkileyen bir nedendir. İkili yapı sorunu, kır-kent farklılaşması ya da bu bölgeler arası yapısal farklılıklar, ekonomik eşitsizlikler ve çelişkiler olarak kendini göstermektedir. Söz konusu "ikili yapı", çağdaş ve modern unsurların toplum içerisine yerleşmeye başlamasıyla birlikte; köy-kent, zengin-yoksul, gecekondu-zengin mahalleleri ayrımları ikili yapı sorunlarını örneklendirmektedir. Türkiye'de en çok göç alma potansiyeline sahip olan İstanbul kenti ise ikili yapı konusunun etkisini en fazla yaşayabilmekle ve bünyesinde barındırmaktadır.<sup>105</sup> Türkiye'de göç veren bölgelerin sorunlarının yanı sıra göç alan bölgelerdeki sorunlar da önemlidir. Örneğin 1980-1990 dönemindeki nüfus verilerine göre yerleşim yerlerini değiştiren nüfusun yaklaşık %36'sını alan Marmara ve Ege Bölgesinde artan iç göç sorunlarıyla beraber ekonomik, sosyal ve demografik sorunlar ve dengesizlikler önlenemez düzeylere çıkmıştır.<sup>106</sup>

---

<sup>100</sup> Özer, s. 27.

<sup>101</sup> Akgür, s. 95.

<sup>102</sup> Özer, s. 31

<sup>103</sup> Özer, s. 27.

<sup>104</sup> Akgür, s. 95.

<sup>105</sup> Akgür, s. 55.

<sup>106</sup> Akan - Arslan, s. 21.

Yaşanan bu sorunları ve dengesizlikler bölgeler arasında var olan çeşitli yapı farklılıklarını meydana getirmektedir. Gelişmiş bölgelere nazaran gelişmemiş ve göç veren bölgeler ülkenin tüm olanaklarından faydalanamaz ve işgücü ile kaynak kaybına uğrarlar. Bu durumda, git gide gelişmiş bölgelerin, geri kalan bölgeleri sömürüyor görüntüsü ortaya çıkmaktadır.<sup>107</sup> Ülkemizde hızla büyüyen kentleşme ve iç göç olgusu bölgelerde büyük dengesizlikler meydana getirmiştir. Bu dengesizlikler de iç göçlerin hem nedeni hem de sonuçlarını oluşturmaktadır.<sup>108</sup>

Ülkemizde iç göç ve kentleşme olgusuyla beraber ortaya çıkan belli başlı sorunsal alanlar genel hatlarıyla şöyle anlatılabilir:

### **1. Konut Yetersizlikleri ve Gecekondulaşma**

Türkiye’de iç göç sorunsal alanlarının toplumsal sosyal alanda etkisi en fazla olan problemlerinin başında ‘gecekondulaşma’ gelmektedir. Hızla artan nüfus oranıyla beraber iç göçler, sosyoekonomik değerlerin dengesini de bozmaya başlamıştır.<sup>109</sup> Ülkemizde hızla artan şehirleşme olgusu, konut yetersizlikleri, hukuk dışı kaçak yapılarla karşılaşmaya başlamıştır. Kentleşmenin hız kazandığı 1950’li yıllardan itibaren büyük kentlerin çevreleri hızla gecekondulaşmaya başlamıştır. Gitgide çevreden merkeze doğru kayan bu kaçak yapılar, şehirle bütünleşebilme yollarını aramaya başlamıştır. Sayısal verilere bakıldığında, 1950 yılında Türkiye’de 50.000 gecekondu varken, gecekondu nüfusu 250.000’di. 1965’te gecekondu sayısı 430.000’e, nüfusu 2.150.000’e çıkmıştır. Aynı seyirde sürekli artan bu yapıların 1995 yılındaki sayısı ise 2.000.000 gecekondu ve 12.000.000 nüfus şeklindedir. Bu rakam ise yaklaşık olarak kent nüfusunun %35’ini oluşturmaktadır.<sup>110</sup> Gecekondu, kente gelenlerin barınma problemlerini çözmekteydi. Arkada bırakılan kırsal kesim ve yaşama alanları ise ailelerini güvenle bırakabilecekleri ve göç edenlerin yaşayabilecekleri problemler karşısında destek hissedecekleri yerleriydi. Çünkü aileleri için alışılmış yaşam tarzları ve geçim kaynakları mevcut olan bölgeler kendi

---

<sup>107</sup> Akgür, s. 96.

<sup>108</sup> Özer, s. 32.

<sup>109</sup> Güçlü, s. 33.

<sup>110</sup> Sağlam, s. 40.



yaşam yerleriydi. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinden göç edenlerin durumları bu şekildeydi.<sup>111</sup>

Kemal Karpat, gecekonduların yerleşimlerinin temelinde var olan nüfus hareketliliği süreçlerini şu şekilde tasvir etmiştir:

- 1.“Köy ya da aşiret bölgesinden kente göç (doğrudan göç)”,
- 2.“Köy ya da aşiret bölgesinden küçük bir kasabaya, oradan kente göç (dolaylı göç)”,
- 3.“Bir ya da birkaç küçük kasabadan kente göç (yarı doğrudan)”,
- 4.“Kentten herhangi kalabalık semtinden, gecekonduların yerleşimine (doğrudan göç)”

Karpat’a göre 1950’li yıllar öncesi göç edenlerin çoğu 2. ve 3. Sıradaki kişileri oluştururken, daha sonra iç göçe katılan kişiler çoğunlukla son sıradaki özelliği yansıtmaktadırlar.<sup>112</sup>

Ülkemizde ‘gecekondulaşma’ problemini önleyebilmek amacıyla 1966 yılında 775 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Bu Kanun’da gecekondulaşmayla ilgili önlem politikaları şu iki başlıkta toplanmıştır:

- 1.Gecekondular yapılırken, ya da yapıldıktan sonra, kolluk kuvvetlerince yıktırılması,
- 2.Kamu yardımları ya da toplu konut yapımına ayrılan fonların arttırılması ile ailelerin konut ihtiyaçlarını karşılayacak yöntemlere başvurulması.

Bu politikalarla da, gecekondulaşma problemi yeterli derecede çözülememiştir. Çıkarılan gecekonduların afları doğrultusunda yasal zeminler bozulunca gecekonduların yapımları devam etmiştir ve bu kaçak yapılardan kazanç sağlamaya yönelik, ‘gecekondular ticareti’ problemi de önemli bir sorunsal alan olarak ortaya çıkmıştır.<sup>113</sup>

İç göçler, Türkiye’de nedenleri açısından, 1990’lara gelirken farklılaşmıştır. O döneme kadar çoğunlukla ekonomi temelli olarak yaşanan göçler; artık ‘terör odaklı’ hale gelmeye başlamıştır. Güvenlik gerekçesiyle köyünü ve kasabasını terk etmeye

---

<sup>111</sup> Sema Erder, *İstanbul Bir Kervansaray mı?(Göç Yazıları)*, 1.bs. , İstanbul 2015, s. 37.

<sup>112</sup> Karpat, s. 47-48.

<sup>113</sup> Şen, s.246.

başlayan kişilerin bir kısmı batı bölgelerine, Akdeniz ve Ege bölgelerine yerleşmeye başlarken; diğer kısmı ise bulunduğu bölgelerin il merkezlerine yerleşmişlerdir.<sup>114</sup>

Türkiye’de iç göç olgusunun başlangıç noktasını oluşturan Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri göçlerinin temel nedenleri şu şekilde özetlenebilir: 1980’li yıllardan itibaren yaşanan iç göçlerin sebeplerini o bölgelerde yaşanan terör olayları ve güvenlik problemleri oluşturmaktadır. Bunun sonucunda ‘zorunlu’ olarak göç edenler sosyal, kültürel ve siyasal yaşamları bakımından büyük problemler yaşamışlardır. Özellikle İstanbul ve çevresindeki gecekondu gruplarının çoğunu oluşturan bu insanları Sema Erder “köysüz köylüler” olarak nitelendirmiştir.<sup>115</sup> Tüm bu doğrultuda kentler, kendi içerisinde birden çok heterojen yapı barındıran topluluklardan oluşmaktadır. Kentin farklı imkânlarından yararlanabilmek için bu farklı gruplar birbirleriyle yarışır şekilde hayatlarını sürdürmektedirler.<sup>116</sup>

Sonuç olarak bu süreçler içerisinde gelişen kırsal geçim göçleri, o yörelerde yaşamlarını zor geçindiren kişileri ve kırsal kesimin yoksulluklarını dolaylı olarak kente taşıyarak var olan belli başlı sorunların da devamlı hale gelmesine neden olmuşlardır.<sup>117</sup>

## **2. Hızlı ve Çarpık Kentleşme**

Türkiye’de 1950’li tarihlerden itibaren hızla yaşanmaya başlayan kırsal alan çözümleriyle beraber hızlı bir şehirleşme sürecine girilmeye başlanmıştır. Bu durumun sonucunda meydana gelen çarpık kentleşme, toplum içerisinde sosyal, kültürel ve toplumsal sorunları da beraberinde getirmektedir. Kırsal kesimlerde yaşayanlar kent kültürü içerisinde yaşam standartlarını oluşturmakta sıkıntı çekerlerken; kültür karmaşasına da düşmektedirler. Beraberinde ise toplum içerisinde kuralsızlıklar doğabilmekte; siyasal ve sosyal alanlarda anarşist ortamlar yaratılabilmektedir.

---

<sup>114</sup> Sağlam, s. 42.

<sup>115</sup> Erder, s. 37.

<sup>116</sup> Özen, s. 30.

<sup>117</sup> Erder, s. 38.

Özellikle de geleneksel aile kültüründe değişkenlikler meydana getirerek, kuşaklar arası çatışmalara sebep olmaktadır.<sup>118</sup>

### **3. Alt Yapı ve Ulaşım Sorunu**

Kentleşme olgusu gelişmekte olan ülkelerde hızlı bir şekilde gerçekleştiği için, kentlerin alt yapı sistemleri ve uyum süreçleri bu gelişmeyle aynı paralellikte olmamaktadır. Bu yüzden kentlerin yeterlilik seviyeleri, nüfus hareketliliği süreçlerine nazaran düşük seviyelerde kalmaktadır. Sonucunda ise yol, gaz, su, elektrik, haberleşme gibi kent merkezlerinin önemli alt yapıları insanların ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalabilmektedirler. Kaynak yetersizlikleri dolayısıyla en çok alt yapı mekanizmaları etkilenirken; kalabalıklaşmaya başlayan kent nüfusu nedeniyle de kent içi ulaşım ağlarında da önemli eksiklikler meydana gelebilmektedir.<sup>119</sup>

### **4. Göç Sağlık İlişkisi**

Göç olgusunun, sebep olduğu bir diğer önemli problem ise toplumsal sağlığa ilişkindir. Kentlerde kalabalıklaşan nüfus nedeniyle ve alt yapı kaynaklarının yetersizliğe düşmesiyle beraber göç eden kişiler, sağlık ve hastane hizmetlerinden yeterli derecede yararlanamamaya başlamaktadırlar. Ayrıca yaşanan göçlerle beraber, hemen hemen tüm insanları etkisi altına alan geçim sıkıntıları, stresli ve zorlu yaşam koşulları, insan üzerinde çeşitli sağlık problemlerine sebep olmaktadır.<sup>120</sup>

### **D. Türkiye’de İç Göç Politikaları**

Türkiye’de plânlı dönemlere geçişle birlikte gelişmişlik derecesi az olan bölgeler üzerinde yoğun olarak kalkındırma politikaları projeleri uygulanmaya başlanmıştır. Kalkındırma politikalarında temel amaç; bölgelere uygulanan sosyal, kültürel ve ekonomik projelerin sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Uygulanan bu projelerdeki toplumsal politikalar, daha çok tarım reformları, kamu yönetiminin sağlanması ve orta kesime yönelik uygulama alanlarını oluştururken; ekonomik politikalar ise, üretim sistemleri ile vergi ve mali politikalarla ilgilidir. Bu doğrultuda bölgesel gelişme

---

<sup>118</sup> Şen, s. 245.

<sup>119</sup> Özer, s. 68.

<sup>120</sup> Ayla Tuzcu - Kerime Bademli, “Göçün Psikososyal Boyutu”, *Dergi Park Akademik*, C. 6, S. 1, 2014, s. 58-61.

politikaları, bölgelerde farklı yapılarda bulunan ekonomik prensipleri belirli amaçlar doğrultusunda etkileyip, bölgenin kalkınmasını amaçlamaktadır. Türkiye’de iç göç konusunun temelinde var olan bölgeler arası gelişmişlik farklarının düzeltilmesinde uygulanan politikalarındaki üç önemli strateji şu şekilde sıralanabilir:

1.Gelişmişlik düzeyleri düşük bölge nüfuslarının yaşam standartlarını yükseltebilmek,

2.Bölgeler arası ekonomik dengesizlikleri gidermek,

3.Bölgeler arası gelişmişlik farklarından doğan, aşırı iç göç eğilimlerini dengeli bir seviyeye çekebilmek. Bu politikaların uyumlu ve faydalı bir stratejiyle uygulanabilmesi içinse, yerel düzeyde bölgelerin ekonomik ve sosyal yapıların iyi bir şekilde analiz edilip, o doğrultuda politikalar uygulanması gerekmektedir.<sup>121</sup>

Ülkemizde geçmiş tarihlerden günümüze kadar, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri nispeten hep geri planda kalmış ve gelişmişlik düzeyleri daha az seviyelerde olmuştur. Bunun için “Bölgesel Kalkınma Politikaları” genel olarak bu bölgeler üzerinde uygulanma alanı bulmuştur. Bölgelerde doğal koşullar doğrultusunda etnik, toplumsal, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal sorunlar, çeşitli yerel ve küresel nedenlerle devamlılığını koruyan sorunsal alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçlerle beraber bu bölgelerdeki dengesizlikler ve sorunlar, uygulanmaya başlayan politikalar doğrultusunda giderilmeye çalışılmaktadır. Türkiye’de 1930’lu yıllardaki sanayi planlamalarının ardından iç göç ve kentleşme oranları yükselmiş; planlı politikalar dönemi Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulmasıyla 1960 döneminde başlamıştır. Beşer yıllık dönemler itibariyle bölgeler arası farkları giderici ve sorunsal alanlara yönelik çözüm stratejileri ile uygulama ortamları oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu politikalar genel olarak Devlet Planlama Teşkilatı ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığı bünyelerinde yasal mevzuatlar çerçevelerinde uygulanabilirliğe kavuşmuştur.<sup>122</sup> Ülkemizde bölgesel kalkınma politikalarında uygulanan temel araç ise, yörelere göre dengeli bir şekilde uygulanmaya çalışılan teşvik sistemleridir. İllerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı oranlarda uygulanan bu sistem ve yöntemin öncü

---

<sup>121</sup> Akan - Arslan, s. 72-73.

<sup>122</sup> Akgür, s. 111 – 112.

politikası ise desteklenmiş kamu yatırımlarıdır. Daha sonra bu politikaların etki seviyelerinin düşmesiyle beraber, özel teşvik politikalarına ve sanayileşme alanında özel yatırım politikalarına geçiş sağlanmaya başlanmıştır.<sup>123</sup>

Bölgesel Kalkınma Politikalarının uygulanma alanı bulduğu en önemli projelerden iki tanesi Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) dir.

### **1. Doğu Anadolu Projesi (DAP)**

Bu proje doğrultusunda: "08 Haziran 2011 tarih ve 27958 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 642 numaralı Kanun Hükmünde Kararname ile 'Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı' kurulmuş ve 17.08.2011 tarih ve 28028 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 649 numaralı KHK ile İdarenin işleyişi ile ilgili esaslar yeniden düzenlenmiştir." Bu proje kapsamında bulunan illere daha sonra Sivas da eklenmiş ve şu an 15 il bulunmaktadır. Bu iller şunlardır: Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van ve Sivas. Ayrıca idare biriminin merkez teşkilatı Erzurum'dur. Bölgesel Kalkınma Planı kapsamındaki bu politika; bu bölgede yer alan illerdeki yatırım programlarını planlı bir düzen içerisinde koordine ederek hizmetlerin ve politikaların uyumlu bir süreç içerisinde uygulanmasını sağlamak ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin kalkınmasına destek sağlamaktadır.<sup>124</sup> Bu proje kapsamındaki Doğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin toplam yüzölçümünün yaklaşık beşte birini kapsamaktadır. Bu proje, bölgesel kalkınmayı hedefleyen planlar ile uygulama alanı oluşturan çok önemli bir projedir.<sup>125</sup>

### **2. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)**

1980'li yıllarda başlatılan bu proje Fırat ve Dicle ırmaklarının aşağı bölgelerini kapsamaktadır. Bu proje kapsamında ülke yüzölçümünün yaklaşık %10'unu, nüfusun ise yaklaşık %9'unu kapsayan bu bölgede tarımsal reformlar, alt yapı politikaları, eğitim, sağlık ve ulaştırma hizmetleri gibi birçok politika alanları belirlenmiş ve bu konular kapsamında bu bölgenin kalkınması hedeflenmiştir.<sup>126</sup>

---

<sup>123</sup> Akan - Arslan, s. 73.

<sup>124</sup> <http://www.dap.gov.tr/kurumsal/hakkımızda/> (16.11.2017)

<sup>125</sup> Akan - Arslan, s. 74.

<sup>126</sup> Akgür, s. 116.

Projenin temel alanlarını kapsayan iller şöyledir: Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Şanlıurfa, Şırnak. Bu illerin ise alanları ve nüfus büyüklükleri günümüzde %10'a kadar ulaşmıştır. GAP projesi özellikle 1989 yılında uygulamaya konulan Master Planı ile ülkenin birçok sistemsel alanını içine alan bölgesel kalkınma projesine dönüşmüştür. Güneydoğu Anadolu Projesinin temel hedefleri şu başlıklar altında sıralanabilir:

- 1.Bölgenin ekonomik yapısına değişiklikler getirerek gelir düzeyini yukarıya çekmek,
- 2.Kırsal alan verimliliğini ve iş olanaklarını düzeltmek,
- 3.Bölgedeki gelişmiş kentlerin nüfus merkezleri olabilme imkânlarını artırmak,
- 4.Bölge kaynaklarını etkin bir şekilde kullanarak ekonomik büyüme, sosyal düzen ve ihracatın artırılması gibi ulusal amaçlara ulusal amaçlara katkı sağlamak.<sup>127</sup>

Bu proje Cumhuriyet tarihimiz içerisinde uygulanmış olan çok kapsamlı ve etkili projelerdendir. Ayrıca hem ülke içinde hem de küresel dünya üzerinde örnek teşkil edebilecek çok önemli bir marka statüsünde olan bir projedir.

### **3. Doğu Karadeniz Kalkınma Projesi (DOKAP)**

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin gelişmişlik düzeyi çok düşük seviyelerde olduğu için önemli oranda göç vermektedir. Düşük gelir seviyesinde en önemli ekonomik payı iller bazında tarım sektörü oluşturmaktadır. Bunların başında gelenleri Rize'de çay, Giresun'da fındık tarımı gelmektedir. Bu nedenle alternatif kaynaklar ve bölgesel planlar uygulanması gereken bir bölgedir. Türkiye'de bölgesel kalkınma politikası kapsamında Doğu Karadeniz Bölgesi de, kalkınma politikaları kapsamında yer almaktadır.<sup>128</sup> Merkezi Giresun ili olan bu proje 03.06.2011 tarihinde 642 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. Daha sonra ise Tokat ilinin de ilave edilmesiyle bu proje kapsamındaki il sayısı; Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Rize, Ordu, Trabzon, Samsun ve Tokat olmak üzere 9'a ulaşmıştır.<sup>129</sup>

<sup>127</sup> <http://www.gap.gov.tr/gap-nedir-sayfa-1.html> (16.11.2017)

<sup>128</sup> Akan - Arslan, s. 80.

<sup>129</sup> <http://www.dokap.gov.tr/3694-2/> (16.11.2017)

Bu proje kapsamında, hedeflenen stratejiler ise genel olarak şöyle sıralanabilmektedir:

- 1.Bölge açısından önem arz eden sektörlerin yatırım projelerinin belirlenip uygulanma alanının yaratılması,
- 2.Bölgede düşük olan gelir düzeylerinin iyileştirilmesi,
- 3.Bölge içi sosyal, kültürel ve ekonomik farkları en alt seviyelere indirerek, bölgenin başka illere göç vermesini engellemek,
- 4.Bölgedeki ulaşım, iletişim ve alt yapı politikalarını iyileştirmek,
- 5.Mahalli idarelerin güçlendirilmesini sağlamak ve genel anlamda son olarak bölgenin doğal kaynakları ile kapasitesini en iyi şekilde kullanarak sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmektedir.<sup>130</sup>

#### **4. Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi (KDRP)**

Güvenlik nedeniyle ülkemizde Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizden yerleşim yerlerini zorunlu olarak bırakmak zorunda kalan vatandaşlarımızdan, gönüllü olarak dönmek isteyenler için gerekli olan alt yapı projelerini sunmak ve yaşam standartlarını güvenli ve sürdürülebilir bir sisteme sokmayı amaçlayan bir projedir. Bu proje, merkezi İçişleri Bakanlığına bağlı valilikler tarafından, Bakanlar Kurulunca 17.08.2005 tarihinde çıkarılan koşullar doğrultusunda uygulanmaktadır. 1999 yılından itibaren İçişleri Bakanlığı'nın sorumluluğunda yürütülen KDRP projesini içine alan iller; Adıyaman, Ağrı, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli ve Van olmak üzere 14 ildir.<sup>131</sup> Proje kapsamında amaçlanan hedefler genel hatlarıyla şöyledir;

- 1.Göç eden arasında, eski yerleşim yerlerine dönmek isteyenlere uygun ortam sağlama,
- 2.Vatandaşlara gerekli sosyal ve ekonomik alt yapı tesisleri oluşturmak,

---

<sup>130</sup> Akan - Arslan, s. 81.

<sup>131</sup> [www.illeridaresi.gov.tr/k-ye-d-n-s-ve-rehabilitasyon-projesi-kdrp-](http://www.illeridaresi.gov.tr/k-ye-d-n-s-ve-rehabilitasyon-projesi-kdrp-) (17.11.2017)

3.Vatandaşlara sürdürülebilir ve planlı yaşam standartları sunmak,

4.Kırsal alanların canlılığını ve desteklenmesini sağlamaktır.<sup>132</sup>

### 5. Geri Dönmek İstemeyenler İçin Nüfus Politikaları

Eski yerleşim yerlerine gönüllü olarak dönmek isteyenlere uygulanan projeler kadar, şu anda yaşadıkları yerin yaşam standartlarını kendileri için iyi bulup, geri dönmek istemeyen vatandaşlar da politikalar dâhilindedirler. Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (TGYONA) sonuçlarına göre kentsel alanlarda yaşayan göç etmiş grupların eski yerleşim yerlerindeki ekonomik bağının kesilmiş olmasından dolayı kendilerini daha yoksul olarak tanımladıklarını göstermektedir. Bu gruplara uygun politikalar uygulayıp; mikro kredi, yeşil kart, kamu desteği ve istihdam yardımı yapılması, uygun stratejiler olacaktır. Bununla birlikte TGYONA sonuçlarına göre geri dönmek istemeyen kişileri genelde genç kuşaklar oluşturmaktadır. Bu nedenle yerinden olmuş nüfus için yapılacak olan plan ve projelerin çoğunlukla genç nüfusun niteliklerine göre yapılması daha etkili olacaktır. Araştırmalar gösteriyor ki; yerinden olmuş bir nüfusun sadece ekonomik ve istihdam desteğine değil, yaşamış oldukları zorunlu göç süreçlerinden kaynaklı güvensizlik, belirsizlik ve psikolojik korumaları nedeniyle çok yönlü desteğe ve projelere ihtiyaçları olduğu söz konusudur. Bu nedenle yerinden olmuş nüfusa uygulanacak politikalarda nüfusun yaş, cinsiyet, sosyokültürel durumları, ayrıca analiz edilmeli ve onlara uygun şartlar sunulmalıdır.<sup>133</sup>

Göç eden insanlar açısından göç etme eğilimlerinin nedenleri, yaşam kaygıları, yeni yerleşim yerlerindeki uyum sorunları, barınma ve istihdam sorunları, hem ülkeden ülkeye, hem de bölgeden bölgeye farklılıklar içerse de, genel koşullar çerçevesinde benzer yapıdadırlar. Bu nedenle göç olgusunu işleyen literatürdeki çalışmalar, bu fark ve benzerlikler çerçevesinde ortak bir paydada buluşarak inceleme ortamı yaratmaktadır. Bunlar sonucunda;

- Bir ülkedeki bölgeler ve mekânlar arası,

<sup>132</sup> Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması / Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü/TGYONA, Ankara 2006, s. 24.

<sup>133</sup> TGYONA, s. 112-113.



- Doğusu ve batısı arası,
- Kır ve kent arası, farklı ve benzer sorunsal alanlar üzerinde çalışmalar yapılarak ortaya sosyokültürel ve ekonomik açıdan yeni bir süreç konulmaya çalışılmaktadır.<sup>134</sup>



---

<sup>134</sup> Yalçın, s. 16.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### III. ERZİNCAN ŞEHRİNİN SOSYO-EKONOMİK ve DEMOGRAFİK YAPISI

#### A. Erzincan'ın Tarihçesi ve Demografik Yapısı

Erzincan ilinin tarihi dokusuna, kentsel yapısına, nüfusunun özellikleri ve il genel seviyesine bu bölümde değinilecektir.

#### 1. Erzincan İlinin Tarihi Dokusu ve Kentsel Yapısı

Kentler, insanların bir arada yaşama gereksinimleri ile birlikte barınma, korunma, uyum ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayabilme gibi zorunlu ihtiyaçları ve gereksinimleri sebebiyle, toplu yerleşim yapılaşmaları olarak ortaya çıkmış alanlar ve mekânlardır. Tarih boyunca da bu toplu yerleşim alanları yani kentler, kişilerin bireysel gereksinimleri ve toplumsal etkileşim süreçlerini en iyi şekilde yansıtabilen dinamik süreçler bütünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla kentler, sadece insanların barınma ve korunma alanları değil; insanların toplu halde de yaşama gereksinimlerinden kaynaklanan sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik süreçleri de içerisinde barındıran alanlardır. Bu bilgiler doğrultusunda kentleşme kavramı da kentler gibi tarihsel süreçlerden süzülerek; ticari, askeri, kültürel ve sosyal yapıları içerisine alan bir bütünlükle karşımıza çıkmaktadır.<sup>135</sup>

Kentler, zaman içerisinde kültürü, ekonomisi ve sosyal yapısı ile gelişen ve değişime uğrayan önemli bir bilimsel yapıdır. Kuruluş amaçları ve coğrafik koşullarıyla çeşitli işlevsel özellikleri söz konusudur. Örneğin, sanayi kentleri, liman kentleri, kültür kentleri, turizm kentleri gibi fonksiyonel özelliklere sahip olabilirler. Bu nedenle tarihi dokuları rastgele bir şekilde oluşmamıştır.<sup>136</sup>

Sosyoloji biliminde kentlerin anlamlarına ilişkin birçok düşünce ve görüş söz konusudur. Örneğin: İbnî Haldun'a göre şehir; maddi medeniyetin gelişimi olduğu

<sup>135</sup> Kemal Özden (edt.), *Kentleşme Yazıları; Kentsel Kuramlar ve Kentleşme Politikaları*, 1.bs. Ankara 2013, s. 5.

<sup>136</sup> Fikret Çuhadaroğlu, Ruhi Kara, Engin Ustaoglu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, İstanbul 1992, s. 14.

fakat ahlâkî yozlaşmanın yayıldığı ve toplumun çözülmeye başladığı yerleşme alanıdır. Emile Durkheim'e göre şehir; mekanik dayanışmanın bitip, organik dayanışmanın başladığı yerdir. Karl Marx için şehir; kapitalizmin uygulama alanı iken; Max Weber'e göre ise şehir; toplumun eylemlerini, rasyonalitenin belirlediği mekânlardır. Bu tanımlamaların hepsinin de belirli ölçülerde doğruluk payları söz konusudur ve birbirlerinin eksik yanlarını tamamlayan özelliklere sahiptir.<sup>137</sup>

Kentler içerisinde doğal afet ve engellerle karşı karşıya kalmış veya coğrafik konumunun zorluğu itibariyle kurulma zorluğu çeken kentlerin sayıları oldukça fazladır. Örneğin, Hollanda kentleri okyanus üzerinde yükseltilmiş yapay duvarlarla korunurken; Venedik, denize çakılmış kazıklar üzerinde kurulmuştur. Pamukkale'de bulunan antik kent ise depremlerin etkisiyle yıkılmış ve terkedilmiştir.<sup>138</sup>

Tarihsel geçmişi çok eski zamanlara kadar gidebilen ve özel coğrafik şartların söz konusu olduğu ayrıca insanların yerleşimine uygun koşulların bulunduğu Erzincan ve çevresinin ilk yerleşim örnekleri M.Ö. 3000'e kadar uzanan Tunç Çağı'na aittir.<sup>139</sup> Anadolu'daki ilk medeniyetler ve daha sonrasında Roma ve Helen gibi batı medeniyetlerinin bölgede bulunuşunda Türklere kadar gelen zaman diliminde Erzincan ve çevresinin yerleşim merkezlerini birbirlerine bağlayan konumu önem arz etmektedir. Bu nedenle Erzincan ve çevresi, doğu-batı ve güney-kuzey yol güzergâhları açısından önemli bir merkezi özelliğe sahiptir.<sup>140</sup> Bu özelliğinin yanı sıra Erzincan, tarihi süreç içerisinde Urartu, Bizans, Selçuklu, Roma ve Osmanlı gibi birçok önemli medeniyetin yönetimleri içerisinde kalmıştır. Dolayısıyla çevresindeki merkezlere ulaşım kolaylıkları sayesinde nüfusunda dengeli artışlar gözlenememiştir.<sup>141</sup>

---

<sup>137</sup> Özden, *Kentleşme Yazıları; Kentsel Kuramlar ve Kentleşme Politikaları*, s. 23.

<sup>138</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, s. 14.

<sup>139</sup> M. Demir, M. Alım, *Erzincan İlinin Nüfus Özellikleri*, H. Akın (edt.), Uluslararası Erzincan Sempozyumu, (59 – 66) Erzincan, 2016.

<sup>140</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, s. 15.

<sup>141</sup> Demir, Alım, *Erzincan İlinin Nüfus Özellikleri*, Akın (edt.), Uluslararası Erzincan Sempozyumu, s.60.

Erzincan ili ve çevresi farklı bölgeler arasında bir bölüm olma özelliğinin yanında, çok çeşitli kavimlerin de yaşamış olduğu merkezi bir yerdir. Ayrıca verimli ovalara sahip olması nedeniyle tarımsal faaliyetlerde ve hayvancılıkta da önemi yüksektir. Erzincan ilinin, önemli bir tarım ve hayvancılık merkezi olmasının yanı sıra, bölgesel değeri çok yüksek Fırat akarsuyu üzerinde bulunmaktadır. Ova içerisine kurulmuş, geniş yaylalara sahip ilçe, kasaba ve köylerin sosyo-ekonomik bağları da Erzincan ili merkezinde yoğunlaşmıştır. Erzincan ili kendi ismiyle anılan ova ve fay hattı üzerinde bulunması nedeniyle eski çağlardan günümüze kadar büyük depremlere maruz kalmıştır. Bu nedenle yerleşim alanları ovanın farklı yerlerine kurulmuş ve bu şekilde tarihsel bütünlüğünü korumaya çalışmıştır. Erzincan, günümüzde de köy-kent ilişkisini en iyi şekilde yansıtmaya çalışan önemli bir yerleşim alanıdır. Dolayısıyla Erzincanlıların başta İstanbul olmak üzere, İzmir, Ankara ve hatta yurt dışında dahi bu köy-kent ilişkisinin örneklerini en iyi şekilde yansıtan toplumsal, kültürel ve sosyal bağları söz konusudur. Sonuç olarak, görülmektedir ki, kentin deprem gibi önemli bir afet olayının merkez ülke konumunda olması ve olumsuz etkileri, kentin sosyal ve kültürel bağlarının güçlü kalmasında önemli bir rolü söz konusudur.<sup>142</sup>

## 2. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Cumhuriyet öncesi Erzincan ili özelinde nüfus ve demografik verilere 16. Yüzyılın ortalarından itibaren ulaşılabilirliği söz konusudur. O dönem idari sancak rolündeki Erzincan ili merkezinde yaklaşık 5000 kadar nüfus bulunduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra o dönemin çeşitli olumsuzlukları göz önünde tutulduğunda, pek te güvenilir olmayan kaynaklara göre özellikle siyasal olaylara bağlı olarak nüfusunda dalgalanmalar meydana gelmektedir.<sup>143</sup>

Erzincan kenti daha önce de sözü edildiği gibi genellikle geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktaydı. Bununla beraber zengin yeraltı kaynaklarına ve bakır, mermer ile taş ocakları eski çağlardan beri işletilmekteydi. Fakat özellikle Osmanlı'nın 17. Yüzyıldan itibaren gerilemeye başlaması ile Avrupa ve Rus emperyalist düzenin

---

<sup>142</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, s. 15.

<sup>143</sup> Demir, Alım, *Erzincan İlinin Nüfus Özellikleri*, Akın (edt.), Uluslararası Erzincan Sempozyumu, s. 60.

Osmanlıdaki çeşitli alanları zarara uğratmasıyla, imparatorluğun her bölgesinin olduğu gibi Doğu Anadolu'yu da ekonomik yönden geriletmiştir.<sup>144</sup>

Erzincan ili Osmanlı döneminde sınırlardan uzak konumu itibariyle ordular için önemli bir strateji noktası olmamasına rağmen daha sonraki Rus istilaları nedeniyle askeri anlamda önem kazanan, Erzurum kalesinin koruduğu bir yer olarak kalmıştır. 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren askeri alanda da önem kazanan şehir, büyümeye başlayıp yapılaşmaya gitmiştir. Örneğin; 1864 yılında Erzincan'a su getirilip bentler inşa edilmiştir. 1864'te şehre telgraf hattı kurulmuş; 1865'te büyük bir kışla yapılmış ve 1867 ile 1875'te hükûmet konağı yapılmıştır. Dolayısıyla gelişmeye başlayan Erzincan ili dinamik bir yapıya kavuşturulmaya çalışılmıştır. Tüm bu gelişmelerin yanı sıra ekonomik anlamda da çeşitli yeraltı kaynak kullanımı yapılarak gelişmeler sağlanmaya başlanmıştır.<sup>145</sup>

Bu gelişmelerin akabinde Erzincan ilinde 19. Yüzyılın başlarında zamanın şartlarına ve kaynaklarına bakıldığında kadın ve çocuk nüfus haricinde, 15 bin civarında nüfus, yaşayan sancakta 19. Yüzyıl sonlarında 25 bin kişiye çıkmıştır. Daha sonra 1892'de 200 bini geçen nüfus, 20. Yüzyılın başlarında ki kaynaklara göre 150 bin civarında seyir etmiştir.<sup>146</sup>

### 3. Cumhuriyet Sonrası ve Yakın Dönem

1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile beraber il olarak teşkilatlanan Erzincan'da 1927 il sayımlarına göre nüfusu 132000 olarak kayıtlara geçmiştir. İlin nüfus yoğunluğunun ise km<sup>2</sup> ye 9 kişi ortalaması vardı. Genel olarak ülke içindeki gelişmelere paralel olarak Erzincan ili de gelişim içerisindeydi. Sonrasında 1935 yılındaki 2. nüfus sayımlarında nüfus 157 bini bulmuştu. Daha sonrasında Erzurum'un Tercan Malatya'nın Kemaliye ilçeleri Erzincan iline bağlanmasına rağmen Köyü ilçesinin Bingöl'e, Pülümür'ün de Tunceli'ye ve bazı bölgelerinde Erzurum iline dâhil edilmesi paralelinde nüfusta denge korunmuştur. 1939 yılında ise deprem sonucu meydana gelen can kayıpları ve ardından göç eden kişiler Erzincan nüfusunu olumsuz

---

<sup>144</sup> Çuhadaroğlu, s. 16.

<sup>145</sup> Ersan Yavi, *Doğu Anadolu ve Erzincan*, 1.bs. Ankara 1994, s. 238.

<sup>146</sup> Demir, s. 61.

etkilemiş, fakat yine de 1940 yılındaki nüfusa göre şehirde bir önceki sayımla beraber 158 bin kişi ile paralel rakamlarda nüfusun bulunduğu ortaya çıkmıştır.<sup>147</sup>

Erzincan ili 1939 yılı sonrası yani özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra gelişme ve yenileme gayreti içerisinde olan Türkiye'nin daha az gelişen ili konumundadır. Ülkenin doğusu ve batısı arasındaki farkların doğu bölgelerindeki diğer illere yansıdığı gibi Erzincan'ı da etkilemiştir. Bu nedenle Erzincan ili Genç Türkiye devleti içerisinde gelişime ve değişime oldukça açık bir il durumundaydı.<sup>148</sup>

1950 ve 1960 dönemlerinden itibaren ise ülke içerisindeki çok partili yaşam ve planlı politikalar gibi siyasal ve ekonomik revizyonlar ile beraber Erzincan iline de yansımalar olmuş ve bu paralellikte şehrin nüfusu büyük bir artış göstererek 197 bine yükselmiştir. İl genelinde %25'lik bir nüfus artış hızı gerçekleşmiştir. TÜİK 2016 verilerine göre daha sonraki yıllarda ilin nüfusunu teşvik edici politikaların yetersizlikleri ve yaşanan depremler sonucunda il nüfusu artışı oldukça kısıtlı kalmıştır. DİE tarafından 2000 yılında yapılan nüfus sayımına göre 316000 nüfusu bulunan il, nüfusu Türkiye geneli nüfus artış oranının her zaman altında kalmış ve 2007 yılında yapılan 1.ADNKS sayımında nüfus 213000'e gerilemiştir. Bu farkın TÜİK tarafından uygulanan, nüfus sayımı ile ilgili olduğu anlaşılrsa da, il içindeki teşvik ve politikaların azlığı nedeniyle nüfusunun neredeyse hiç artmadığı Erzincan'da, 2015 yılı ADNKS sonuçlarına göre 223 bin kişi ile km<sup>2</sup> ye 19 kişi düşmesi ile Türkiye geneline göre (km<sup>2</sup> ye 100 kişi) oldukça düşük seviyededir. Ayrıca, Erzincan ilinin mevcut durum ve kapasitesi devam ettiği sürece gelecek yıllardaki nüfusuna çeşitli TÜİK sayım teknolojileri tahminlerine bakıldığında; 2030 yılında 235000, 2040'ta 236000, 2050 yılında ise 240000 civarında olacağı belirtilmektedir.<sup>149</sup>

#### **4. Coğrafi Göstergeler**

Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Fırat havzasının yukarı kısmında, yükseltiler ile çevrili Erzincan Ovası'nın Merkezi konumunda Erzincan şehri yer almaktadır. Doğu-

---

<sup>147</sup> Demir, s. 62.

<sup>148</sup> Çuhadaroğlu, s.19.

<sup>149</sup> Demir, s.61-62.

Batı yönünde 30 kilometre, Kuzey-Güney yönünde 15 kilometrelik alan içerisinde Erzincan ovası yer almaktadır. Erzincan il merkezi 39.75 Kuzey paraleli ile 30.45 Doğu meridyeni arasında Kars'tan gelen demir yolu ile Erzurum-Sivas ve Trabzon-Malatya karayollarına bağlantı noktasında bulunmaktadır. Rakımı 1200 metre olan Erzincan'ın, İstanbul'a olan uzaklığı 1100 kilometre iken Ankara iline uzaklığı ise 690 kilometredir.<sup>150</sup> Doğusunda Erzurum, güneyde Tunceli, güneydoğuda Bingöl, güneybatıda Elazığ-Malatya, batıda Sivas, kuzeybatısında Giresun, kuzeyinde ise Gümüşhane ve Bayburt illeri yer almaktadır.<sup>151</sup>

Erzincan ilindeki en önemli düzlük alanlar; tektonik faaliyetleri etkisi ile meydana gelmiş olan çevresine göre alçak kısımlarda bulunup verimli alüvyon toprakları barındıran sıcak ve elverişli hava koşullarına sahip olan Erzincan ve Tercan ovalarıdır. Bu ovalar ana ulaşım yolları üzerinde olmaları ve elverişli iklim tipleri nedeniyle tarımsal faaliyetlere oldukça uygun yapıdadırlar. Bununla beraber ilde bulunan Karasu ırmağı, ovanın kuzeyindeki Keşiş dağları ile güneydeki Munzur dağlarından kaynağını alan akarsularla beslenir. Erzincan ovası içerisinde dar ve derin bir yatak üzerinde akışını sürdüren Karasu ırmağı ve kolları tarımsal faaliyetlerin yanında, ayrıca önemli enerji ve spor kaynağı olarak da kullanılmaktadır.<sup>152</sup>

Erzincan ili, Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllarda, dört bir yanında bulunan ana yollarla modern bir il görünümündedir. Diğer yerleşim yerlerine kıyasla eski ve tarihi yapıları olmamakla birlikte, sokakları geniş ve planlamaya açıktır. Bu nedenle şehir içindeki yapıların çoğu son yıllarda inşa edilmiştir.<sup>153</sup> Erzincan ve çevresi merkezi konumu nedeniyle İlk çağlardan günümüze kadar birçok önemli medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Fakat bunun yanı sıra etkisi çok önemli olan doğal afetler ve depremler nedeniyle birçok kez yerleşim yeri değiştirilmiş ve revize edilmiştir. Tüm

---

<sup>150</sup> Erol Ünal, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi*, Ankara 1993, s. 1.

<sup>151</sup> Çuhadaroğlu, s. 14.

<sup>152</sup> V. Karadeniz - M.S. Altınbilek, , *Erzincan İlinin İdari Coğrafya Analizi ve İdari Sınırlardan Kaynaklanan Sorunlar*, H. Akın (edt.), Uluslararası Erzincan Sempozyumu,(89-100) Erzincan, 2016, s. 92.

<sup>153</sup> Çuhadaroğlu, s. 14.

bu olumsuz şartların yanında Erzincan ili coğrafi konumu, iklim şartları ve verimli arazileri sayesinde günümüzde şahsına münhasır önemini devam ettirmektedir.<sup>154</sup>

## B. Erzincan Nüfus Özellikleri

### 1. Demografik Nitelikler

2014 yılı nüfus verileri incelendiğinde, Erzincan ilinin hem bölge içerisinde hem de ülke genelinde alt seviyelerde nüfus yoğunluğuna sahip olduğu görülmektedir. Sıralamada ise 81 il içerinden 71. Sırada yer almaktadır.(Tablo 1).

Tablo 1. Erzincan iline ait bazı nüfus istatistikleri

Parametre	Yıllar	Erzincan	Türkiye
Toplam Kişi	2011	215.277	74.724.269
	2012	217.886	75.627.384
	2013	219.996	76.667.864
	2014	223.633	77.695.904
Kentli nüfus (kişi)	2011	125.324	57.385.706
	2012	129.439	58.448.431
	2013	126.120	70.034.413
	2014	129.575	71.286.182
Nüfus yoğunluğu(kişi)	2012	19	98
	2013	19	100
	2014	19	101
Kentli nüfus(%)	2012	59	77
	2013	57.33	91.35
	2014	57.94	91.75

Kaynak: TÜİK - 2014

Erzincan'ın tarihinde nüfus yapısına etki eden önemli olgular, deprem, istihdam ve işgücü eksikliğidir. Bu nedenle başka illere doğru olan göçler; nüfus kayıplarını sadece kırdan kente doğru etkilemez; göçler, il genelinden büyük şehirlere doğru bir akımla da gerçekleşir. Örneğin, 1965 yılından itibaren birbirine zıt bir oran izleyen kır

<sup>154</sup> Karadeniz - Altınbilek, s. 93.



– kent nüfus oranı 1990’da eşitlenmiş, daha sonra 2000 yılından itibaren kent nüfusu artış hızını korumaya başlamıştır.<sup>155</sup>

2015 ADNKS’ a göre 223 bin kişinin yaşadığı belirlenen Erzincan’da nüfusun %20’si 0-15 yaş aralığında, %68’i 15-65 yaş ve %12’si de +65 olduğu görülmektedir. 2016 TÜİK verileriyle de desteklenen bu veriler ildeki doğurganlık oranlarının yüksekliğini işaret etmektedir. Ayrıca il genelindeki çocuk ve yaşlı nüfusun fazla oluşu nedeniyle il ekonomisi olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. İl içerisindeki 20-24 yaş grubunun fazla oranda olması ise il içerisindeki 3. Ordu birlikleriyle açıklanabilmektedir. Erzincan da ki cinsiyet dağılımına bakıldığında ise TÜİK 2016 verilerine göre %51 ile erkek; %49 ile kadın nüfusu oranlarıyla bir denge söz konusudur. Yaş aralıklarına bakıldığında, alt yaş gruplarında erkeklerin oranı bir nebze fazla iken; üst yaş gruplarında erkeklerin göç süreçlerine fazla katılabilmeleri ve de fizyolojik sebeplerden ötürü kadın nüfusun sayısı daha fazladır.<sup>156</sup>

Erzincan ilinde son yıllarda nüfusun yapısına bakıldığında hem kent hem de kır nüfusu küçük oranlarla da olsa artış eğilimindedir. Kır – kent merkezleri ise genel olarak incelendiğinde merkez dışındaki tüm ilçelerde kırsal nüfus oranı fazladır.<sup>157</sup>

Cumhuriyet’in ilanından günümüze kadar geçen süre içerisinde ildeki gelişim ve politikaların artması nüfusun da yavaş ama olumlu yönde artmasına vesile olmuştur. İl içerisindeki yaşam süreleri de aynı paralellikte artış göstermiştir. TÜİK 2016 verilerine göre Türkiye genelindeki kadınların 81, erkeklerin 75 olan ortalama yaşam sürelerine kıyasla, Erzincan’daki erkeklerin ortalama yaşam süreleri 76, kadınların ise 82 olduğu görülmektedir. Türkiye ortalamasına yakın olan il içerisinde ki bu oranlar yine de Türkiye’deki gelişmiş illerin ortalamalarından düşük seviyelerdedir.<sup>158</sup>

2017 tarihi itibarıyla, TÜİK Erzurum Bölge Müdürlüğü verilerine göre Erzincan nüfusu 231.511 kişi olarak belirlenmiştir. Verilere bakıldığında, 2016 yılında 79.814 milyon olan Türkiye nüfusu %1,2 artarak 31 Aralık 2017 tarihi itibarı ile 80.810

---

<sup>155</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, 2015, s. 7-8 .

<sup>156</sup> Demir, s. 63.

<sup>157</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 9.

<sup>158</sup> Demir, s. 63.

milyon kişi olmuştur. Erzincan ili de aynı paralellikte 2016 yılında 226 bin nüfustan 231 bine yükselerek %2,4 lük bir artış gerçekleştirmiştir.<sup>159</sup> ( Tablo 2).

Tablo 2. Erzincan ilinin 2016-2017 nüfusu ve yıllık nüfus artışları

	Toplam		Yıllık Nüfus Artışı (% Yüzde)	
	2016	2017	2016	2017
Erzincan	226.032	231.511	1,4	2,4
Türkiye	79.814	80.810	1,3	1,2

Kaynak: Erzurum Bölge Müdürlüğü (TÜİK, 2017)

2017 verilerine göre Erzincan nüfusunun 118.591 ‘ini erkek nüfus; 112.920’sini ise kadın nüfus oluşturmaktadır. Yüzde olarak, %51.22 erkek, %48.78 kadındır. Erzincan ilinin nüfus yoğunluğu ise 20 kişidir. Yani 11.746 km kare olan Erzincan yüzölçümüne göre km kareye 20 kişi düşmektedir. Erzincan’ın 2018 yılı tahmini verilerine göre ise nüfusu yaklaşık 233 bin olacağı öngörülmektedir. Tahmini verilerin dayanağı ise il özelindeki geçmiş yılların sayısal verilerdir.<sup>160</sup> (Tablo 3)

Tablo 3. Yıllara göre Erzincan nüfusu, Nüfus Yoğunluğu, Kadın ve Erkek Nüfus sayıları

Yıl	Erzincan Nüfusu	Erkek	Kadın	Nüfus Yoğunluğu/km <sup>2</sup>	Yıllık Artış Hızı/%
2017	231.511	118.591	112.920	20	2,42
2016	226.032	114.075	111.957	19	1,40
2015	222.918	113.158	109.760	19	0,32
2014	223.633	112.845	110.788	19	1,65
2013	219.996	111.568	108.428	19	0,97
2012	217.886	110.569	107.307	19	1,21
2011	215.277	109.583	105.694	18	-4,30
2010	224.949	118.876	106.073	19	5,45

Kaynak: ADNKS, TÜİK, DİE (2017)

<sup>159</sup> <http://www.nehaber24.com/erzincan/erzincan-nufusu-artti-h33711.html> (29.03.2018)

<sup>160</sup> <http://www.nufusu.com/il/erzincan-nufusu> (29.03.2018)

Erzincan iline ait nüfus projeksiyonları incelendiğinde de 2023 yılına kadar nüfus oranlarında az oranlarla da olsa artış gözlemlenmektedir. İl dışına göçlerin olduğu gerçeği, ilin nüfus projeksiyonlarındaki tahminlerine etki etmektedir.<sup>161</sup> (Tablo 4).

Tablo 4. Yıllara göre Erzincan ve Türkiye nüfus tahmini verileri

Yıllar	Erzincan	Türkiye
2019	231.320	81.321.569
2020	233.277	82.076.788
2021	235.204	82.816.250
2022	237.119	83.540.076
2023	239.010	84.247.088

Kaynak:2023 Nüfus Projeksiyonu.

## 2. Nüfusun Dağılımı

Erzincan ili coğrafik anlamda önemli bir ulaşım ağı ekseninde bulunmasına rağmen ildeki doğal çevre koşulları, doğal afetler, beşeri ve ekonomik nedenlerden dolayı Türkiye'nin az nüfusa sahip illeri arasında yer almaktadır. İldeki coğrafik yapıdan ve karakteristik araziler ile çok kısa mesafelerde önemli klima farklılıkları göstermesi nedeniyle de yerleşim alanlarında farklılıklar oluşmuştur. İlde olumsuz yaşam koşulları ve özellikle son yıllarda görülen iç güvenlik sorunları nedeniyle kırsal nüfus oranı az seyirde kalmıştır. Genel olarak homojen bir şekilde nüfus dağılımına sahip olmayan Erzincan ili nüfusunun büyük bir kısmı merkez ilçesinin bulunduğu il merkezi konumunda yer alan Erzincan ovasında yerleşmiş şekildedir.<sup>162</sup>

Günümüzde Erzincan iline ait ilçe sayısı 9'dur. Mahalle sayısı 148 iken köy sayısı ise 528'dir. Erzincan'ın nüfus olarak en büyük ilçesi 159.589 kişi ile merkez ilçesi iken; en küçük ilçesi ise 2.545 kişi ile Otlukbeli ilçesidir.<sup>163</sup> (Tablo 5).

Tablo 5. Erzincan İlçe Nüfus Dağılımı

İlçe Adı	İlçe Toplam Nüfus	İlçe Erkek Nüfus	İlçe Kadın Nüfus
Çayırılı	8.710	4.461	4.249

<sup>161</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Erzincan Sosyal Yapı Analizi, s. 10.

<sup>162</sup> Demir, s. 64.

<sup>163</sup> <http://www.nufusune.com/erzincan-nufusu> (29.03.2018)

İliç	7.762	4.045	3.717
Kemah	6.864	3.265	3.599
Kemaliye	4.946	2.532	2.414
Merkez	159.589	81.816	77.773
Otlukbeli	2.545	1.310	1.235
Refahiye	10.625	5.647	4.978
Tercan	17.107	8.862	8.245
Üzümlü	13.363	6.653	6.710

Kaynak: TÜİK

Erzincan iline bağlı ilçelerin isimleri ise; Çayırılı, İliç, Kemaliye, Merkez, Otlukbeli, Refahiye, Tercan, Üzümlü şeklindedir. Bu ilçelere bağlı mahalle ve köy sayıları ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.<sup>164</sup> (Tablo 6).

Tablo 6. Erzincan ilçelerinin mahalle ve köy sayıları

Erzincan İlçeleri	Mahalle Sayısı	Köy Sayısı
Çayırılı	3	47
İliç	4	58
Kemah	10	73
Kemaliye	10	62
Merkez	80	65
Otlukbeli	3	10
Refahiye	4	121
Tercan	17	69
Üzümlü	17	23
Toplam	148	528

Kaynak: TÜİK

Erzincan ilinde daha önceden de sözü edildiği üzere nüfusun büyük bir kısmı Merkez ilçede toplanmıştır. Erzincan merkez ilçe nüfusu 2017 yılı sonu itibari ile toplam 159.589 kişiyle bir önceki yıla göre miktar olarak 5.521 kişi, oransal olarak da %3.58'lik bir artış göstermiştir. 2017 verilerine göre Merkezin 159.589 nüfusu

<sup>164</sup> <http://www.nufusune.com/erzincan-ilceleri> (29.03.2018)

belirlenmiştir. Merkez ilçeye bağlı ilçe toplam erkek nüfusu 81.816 kişi iken; kadın nüfusu ise 77.773 kişi olarak belirlenmiştir. İlçe merkez toplam nüfusu 96.159 iken; bu sayının 46.518'i erkek, 49641'i ise kadın nüfusundan oluşmaktadır. İlçe belde/köy toplam nüfus ise 64.430'dur. İlçe belde/köy toplam erkek nüfusu 35.298 iken; ilçe belde/köy toplam kadın nüfusu ise 28.132'dir. Bu veriler Tablo 7 de derlenmiştir.<sup>165</sup>

Tablo 7. Erzincan Merkez Nüfusu Detay

Bağlı Olunan İl	Erzincan	İlçe Merkez Kadın Nüfus	49.641
Toplam Nüfus	159.589	Belde ve Köyler Toplam Nüfus	63.430
Erkek Nüfus	81.816	Belde ve Köyler Erkek Nüfus	35.298
Kadın Nüfus	77.773	Belde ve Köyler Kadın Nüfus	28.132
İlçe Merkez Nüfusu	96.159	İlçeye Bağlı Köy Sayısı	65
İlçe Merkez Erkek Nüfus	46.518	İlçeye Bağlı Mahalle Sayısı	80

Kaynak: TÜİK, nüfus veri tabanı

Erzincan iline ait tüm bu veriler değerlendirildiğinde; il nüfusu, nüfus sayım dönemlerinde Türkiye nüfusunun gelişim hızının altında kalarak düşük seviyelerde kalmıştır. Erzincan ili Türkiye geneline bakılırsa kısıtlı oranlarda nüfuslanmıştır. 2017 verilerine göre, km<sup>2</sup> ye düşen 20 kişi ile diğer iller açısından son sıralarda yer almaktadır. İl içerisinde ise nüfus dağılımları çeşitli farklılıklar göstermektedir. Nüfusun büyük bir kısmı ulaşım, idare ve ekonomik yönden nispeten gelişmiş olan merkezde yer alan Erzincan ovası civarında toplanmıştır. İlin merkez kısmı dışında kalan ilçeler elverişsiz koşullar nedeniyle hem az nüfusa sahip hem de kırsal alan karakteri göstermektedir. Erzincan ilinde yaşamakta olan nüfus demografik özellikler

<sup>165</sup> <http://www.nufusune.com/merkez-ilce-nufusu-erzincan> (29.03.2018)

bakımından incelendiğinde genel olarak, ekonomik olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan alanlara ait nitelikler göstermektedir.<sup>166</sup>

### **C. Erzincan Nüfusunun Niteliğine Genel Bir Bakış**

Erzincan ili Cumhuriyetten önceki dönemde de olduğu gibi günümüzde ki koşullarıyla da tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu üzere Erzincan ilinde de sanayi gelişimi geçmiş dönemlerde çok az seviyededir.<sup>167</sup>

Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllarda Erzincan'ın nüfusu oldukça azdı ve ekonomisi genel olarak tarım ve hayvancılığa bağlıydı. El sanatları işlemeciliği alanında yerli halk ve göçmen halkının girişimleriyle şehir içinde kırırdanmalar yaşansa da şehrin genel seviyesi değişmemiştir. Sonraki dönemlerde ise doğal şartlardan kaynaklanan deprem ve göç olgusu gibi çeşitli olumsuzluklar ve de sosyoekonomik gelişmelere bağlı olarak köyden kente göç süreçleri yaşanmıştır. Erzincan ilindeki belirli sürelerle yaşanan bu olumsuz durumlar yüzünden şehirden ayrılma söz konusu olsa da Erzincan halkı, ile geri dönüşleri kısa veya uzun vadede her zaman gerçekleştirmiştir.<sup>168</sup>

Erzincan ilinde yaşanan depremler ilin gelişme çabalarını olumsuz yönde etkilemiştir. Deprem riskleri il içinde yatırımların önüne geçmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren devlet politikalarının Erzincan özelinde de değişmeye başlaması ile birlikte şehirdeki kamu yatırım alanları, kırsal kesimlere kadar götürülmeye başlanmıştır. Bu sayede o dönemlerde doğal afetlerden kaynaklanan göç süreçlerinin önüne geçilmek hedeflenmiştir. Ayrıca ülke geneline Erzincan ili ticaret ve sanayi kollarından da desteklemelerle kalkınması için çaba sarf edilen merkezlerin başında gelmektedir.<sup>169</sup>

#### **1. Eğitime Genel Bakış**

Ekonomik ve sosyal kalkınmanın incelenmesinde bir ildeki eğitim oranı çok önemli bir faktördür. Bunun yanında özellikle kadın nüfusun eğitim düzeylerinin

---

<sup>166</sup> Demir, s. 65-66.

<sup>167</sup> <http://www.erzincantso.org.tr/erzincanin-ekonomik-yapisi/> (29.03.2018)

<sup>168</sup> <http://www.erzincankulturturizm.gov.tr/TR.57392/kulturel-detaylar.html> (29.03.2018)

<sup>169</sup> <http://www.erzincantso.org.tr/erzincanin-ekonomik-yapisi/> (29.03.2018)

ülkedeki siyasi, kültürel ve ekonomik hayata katkıları doğrudan olabilmektedir. Bu nedenle kadın okuryazar oranı arttıkça ülke geneli kalkınmaya ve gelişmeye daha da açık olacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın verileri incelendiğinde Erzincan'da okuma yazma bilmeyen nüfus oranı %3,9 olan Türkiye ortalamasından %6,5'lik oranıyla fazladır. Kadın nüfusu içerisinde ise bu fark %11'lik oranla daha fazladır. Kentsel alanlardaki kadın okur-yazar oranı ise %90'lık oranla kırsal kesimlere (%80) göre daha yüksek seviyededir. Hatta bu fark nüfus artış hızı yüksek ve göç veren ilçelerde daha da fazla olmaktadır.<sup>170</sup> (Tablo 8)

Tablo 8. Okuryazarlık durumuna göre nüfus, 6 yaş üzeri

Bölge Adı	Okuma yazma bilmeyen toplam oran	Okuma Yazma Bilmeyen Oran Erkek	Okuma Yazma Bilmeyen Oran Kadın	Okuma Yazma Bilen Oran Toplam	Okuma Yazma Bilen Oran Erkek	Okuma Yazma Bilen Oran Kadın
Türkiye	3.86	1.31	6.43	93.66	96.16	91.15
Erzincan	6.50	2.16	10.97	90.87	95.37	86.25

Kaynak: TÜİK, KUDAKA;2013

2014 yılı ADNKS verilerine göre Erzincan ilinde nüfusun eğitim seviyesi incelendiğinde en yüksek oran %24 ile ilkokul mezunlarından, ikinci olarak ise lise veya dengi mezunlardan özellikle de erkek nüfus olduğu görülmektedir (%23,5). En düşük oran ise yüksek lisans ve doktora mezunlarına aittir. Bu durum, Türkiye geneli oranlarıyla da örtüşmektedir.<sup>171</sup>

Ülke geneli ortalamalara bakıldığında Erzincan'da kadın nüfusun eğitim verileri daha düşük seviyede yer almaktadır. Bölge genelinde ve Erzincan'da kadın nüfusun yüksek oranda ilkokul mezunu olduğu, bunu da okuma yazma bilen fakat okullarını bitirmemiş grubun takip ettiği görülmektedir. Bu sonuçlara sebep olan ana etken ise kız çocuklarının özellikle gelişmişliği düşük bölgelerde ilköğretimden sonra

<sup>170</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 20

<sup>171</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 19

eğitimlerine devam edememesi ve ilköğretim çağındaki nüfus miktarındaki yükseklik olarak gösterilebilir.<sup>172</sup>

Sonuç olarak, Erzincan’da okuma yazma bilmeyen nüfus oranı ülke ortalamasının üstündedir. Kadın nüfusun oranı ise daha farklı seviyede olduğu görülmektedir. Kırsal alanlardaki farkta, kentsel merkezlere göre yüksek durumdadır. Bu bilgilerin paralelinde Erzincan nüfusunun eğitim seviyesi, geliştirilmeye açık olduğu ve mevcut durumun Erzincan özelinde göç dinamiklerine olumsuz katkı sağladığı anlaşılmaktadır.<sup>173</sup>

## 2. İş Gücü ve İstihdam

Bir ülkede veya herhangi bir ildeki işsizlerin oluşturduğu ve istihdam edilenler arasındaki tüm nüfusa “işgücü” denilmektedir. Toplam işgücü oranı içerisindeki işsiz nüfus oranı “işsizlik oranı” diye isimlendirilirken; bir merkezdeki istihdamın yani çalışma çağındaki nüfusun, aynı gruba olan oranı ise o merkezin istihdam oranını açıklar.<sup>174</sup>

İşgücüne katılım, çalışma çağındaki nüfus, kadın-erkek etkinlikleri ve işsiz oranları ülkede hem ekonomik hem de sosyal açıdan önem arz eden olgulardır. Erzincan ilinde işgücü piyasaları göstergeleri incelendiğinde işsizlik oranının ülke genelinden düşük seviyede olması, il özelinde olumlu bir durum olarak nitelendirilebilir. T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı’nın “Erzincan Sosyal Yapı Analizi” isimli raporlarındaki TÜİK 2013 verilerine göre ilde işsizlik oranı %6,7’dir. İş gücüne katılım ise %51,1’dir. Yine aynı verilere göre Erzincan’da işgücüne katılım oranı Türkiye ortalaması olan %50,8’e yakındır. İşsizlik oranı ise %9,7 olan Türkiye ortalamasının altındadır. 2008-2013 yılları arası incelendiğinde ise işgücüne katılım oranı %54,1’lik değeri ile en yüksek seviyeye 2009 yılında ulaşılmış daha sonradan ise azalarak devam etmiş ve 2013 yılında %51,1 değerine gelmiştir. İşsizlik oranı ise çok fazla değişiklik göstermemiştir.<sup>175</sup> (Tablo 9).

<sup>172</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 30.

<sup>173</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 28.

<sup>174</sup> TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Erzincan, 2013, s. 77.

<sup>175</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 48.



Tablo 9. Erzincan’da 2008-2013 yılları arasında, işgücüne katılma, istihdam ve işsizlik oranları

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
İş gücüne katılım oranı	51	54.1	53.4	52.8	50	51.1
İstihdam oranı	47.9	50	50.1	49.8	47.2	47.7
İşsizlik oranı	6.1	7.6	6.1	5.6	5.7	6.7

Kaynak: İŞKUR - 2013

Ülkemizde işgücü ve istihdam olanaklarının geliştirilmesi, korunması ve işsizliğin önlenmesi açısından önemli bir hizmet birimi Türkiye İş Kurumu’dur. Türkiye İş Kurumu yani İŞKUR, 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu ile kurum kuruluş yasasına kavuşmuştur. 05.07.2003 tarih ve 25159 sayılı Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.<sup>176</sup>

Erzincan’da 2014 İŞKUR sonuçlarına göre kayıtlı işgücü 18.792 kişidir. Bunların içerisinde yaklaşık %64’ünü erkekler, %36’sını ise kadınlar oluşturmaktadır. İldeki kayıtlı işsiz sayısı ise 8.406 kişidir ve bunlar genellikle vasıf gerektirmeyen iş sahalarına sahiptir.<sup>177</sup>

İŞKUR tarafından yapılan İşgücü Piyasa Analizi raporuna göre Erzincan’da istihdam yaratan sektörler incelendiğinde ilk üç sırayı idari ve destek hizmetleri, inşaat ve toptan-perakende ticareti oluşturmaktadır. (Tablo 10).

<sup>176</sup> <http://www.iskur.gov.tr/> (30.03.2018).

<sup>177</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 48.

Tablo 10. Sektörlere göre çalışan sayısı oranı

Sektörler	Çalışan sayısı
Madencilik ve taş ocaklığı	461
İmalat	968
Elektrik, gaz buhar ve iklimlendirme	38
İnşaat	1847
Toptan ve perakende ticaret	1502
Ulaştırma ve depolama	268
Konaklama ve yiyecek hizmetleri	991
Finans ve sigorta faaliyetleri	49
Gayrimenkul faaliyetler	33
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	53
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	2735
Eğitim	385
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	89
Kültür, sanat, eğlence ve spor	9
Diğer hizmet faaliyetleri	78
Toplam	9506

Kaynak: İPTA - 2017

İldeki meslek grupları ve cinsiyet analizlerine bakıldığında, erkek çalışanların özellikle vasıf ve nitelik gerektirmeyen meslekler ile hizmet ve satış temsilcilikleri yaptıkları görülmektedir. Kadınların ise meslekî alanlarda ve büro hizmetlerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Sonuç olarak, işe alımlarda kadın çalışanlarda, erkeklerden daha fazla nitelik ve vasıf aranması söz konusudur.<sup>178</sup> (Tablo 11).

Tablo 11. Meslek gruplarına göre çalışan sayısı

Meslek grupları	Erkek	Kadın	Toplam
Büro hizmetleri	767	650	1417
Hizmet ve satış elemanları	1193	379	1572
Nitelik gerektirmeyen hizmetler	1838	866	2703
Profesyonel meslek mensupları	412	179	591

<sup>178</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 51.

Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar	1072	46	1119
Teknisyenler, Teknikerler	650	91	741
Tesis ve makine operatörleri	1100	10	1110
Nitelikli tarım, ormancılık çalışanları	20	0	20
Yöneticiler	218	16	234
Toplam	7269	2237	9506

Kaynak: İŞKUR, 2014

İŞKUR'un sağladığı hizmetlerden sektörlerin yararlandığı veriler incelendiğinde ise %54,7 ile imalat sektörü göze çarpmaktadır. Erzincan özelinde işgücü piyasasına elverişli iş oranının en yüksek sektörlerden birisi de %42,4'lük oranıyla konaklama ve yiyecek hizmetleridir. 2014 yılında İŞKUR tarafından toplam 592 kişiye mesleki eğitim ve iş başı eğitim hizmetleri sağlanmıştır.<sup>179</sup>

Bölge genelinde ve Erzincan özelinde özellikle tarım sektörü önemli bir paya sahiptir. TÜİK verilerine göre 2013 yılında Erzincan'da çalışanların yaklaşık %45'i tarım sektöründe çalışmaktadır.(Tablo 12).

Tablo 12. İstihdamın sektörlere dağılımı

	TRA1 Bölgesi(Erzincan, Erzurum, Bayburt)			Türkiye Geneli		
	Tarım(%)	Sanayi(%)	Hizmetler(%)	Tarım(%)	Sanayi(%)	Hizmetler(%)
2009	54	8,3	37,6	24,6	25,3	50,1
2010	56,5	7,9	35,6	25,2	26,2	48,6
2011	48,5	12,6	38,7	25,5	26,5	48,1
2012	41,8	12,1	46,4	24,6	26	49,4
2013	44,5	11,2	44,5	23,6	26,4	50,1

Kaynak: TÜİK, 2014

Erzincan'ın istihdam yapısında tarım sektörünün ön planda olması ücretsiz aile işçiliklerini de arttırmaktadır. Örnek olarak; TÜİK hane halkı İşgücü Anket

<sup>179</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 52.

çalışmalarına baktığımızda, 2011 yılında bölgede çalışanların yaklaşık %44 'ü ücretli çalışan; %28'i ise işveren veya şahsi hesabına çalışan kesimdir. Ücretsiz aile çalışanların içerisinde ise yaklaşık %64'ünü kadınlar oluşturmaktadır. Kendi hesabına çalışan grup içerisinde ise erkeklerin payı %34 iken; kadınların payı ise %15 civarındadır.<sup>180</sup>

Sonuç olarak, Erzincan ilinde mesleki eğitimlerin yapılması, girişimciliğin desteklenmesi, nitelikli işgücü piyasası oluşturulmaya çalışılması ile bunların programlı ve düzenli bir şekilde devlet eliyle desteklenmesi, orta ve uzun vade de il genelinde iş ve istihdam sorunlarının çözümü için önemli adımlar olarak görülmektedir. Ayrıca il özelinde ayırt edici iş kollarından olan hizmet sektörü alanındaki değişim ve gelişime açık yatırım politikaları da oldukça önemlidir. Bu politikaların paralelinde il genelinde özellikle kadınlarında işgücü piyasalarına daha etkin katılabilmeleri açısından toplumu ve piyasayı bilinçlendirici ve destekleyici faaliyet düzenlemeleri ile eğitim politikaları yaygınlaştırılarak bu doğrultuda il genelinde verimli çalışmalar çoğaltılabilmelidir.<sup>181</sup>

---

<sup>180</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 50

<sup>181</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 55

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### IV. ERZİNCAN İLİNİN DEPREM DİNAMİKLERİ İLE İLİŞKİSİ

Erzincan tarihindeki önemli depremlere, şehrin depremler açısından riskli bir bölgede bulunmasına ve 1992 depremine kadar olan süreçlerde Erzincan şehri için atılmış adımlara bu bölümde değinilecektir.

#### A. Doğal Afet Kavramı

Doğal afet; genel bir tanımlama yapmak gerekirse, insanların ve toplumların yaşam standartlarını bozarak onları fiziksel, ekonomik, sosyal ve psikolojik kayıplara maruz bırakabilen, engellenmesi mümkün olmayan doğa olaylarının bütününe denir.<sup>182</sup> Bu doğa olayları etkilerine göre can ve mal kayıplarına neden olabilmektedir. Afetlerin özellikleri hakkında şu maddeler sayılabilir: ilki doğal olması, ikincisi can ve mal kayıplarına neden olabilmesi, üçüncüsü kısa zamanda meydana gelmesi, dördüncüsü ise başladıktan itibaren insanlar tarafından engellenememesidir. Deprem, heyelan, sel, çığ gibi afet çeşitleri aniden ve doğrudan ortaya çıkarken; kuraklık ve küresel ısınma gibi afetler ise etkilerini dolaylı olarak ve uzun zaman dilimi içerisinde yansıtırlar.<sup>183</sup>

Afetler genel olarak iki şekilde sınıflandırılabilir:

- 1- Doğal afetler: depremler, seller, yangınlar, heyelan, çığ, yanardağ patlaması, kuraklık vs.
- 2- İnsan kaynaklı afetler: patlamalar, yangınlar, trafik kazaları, savaşlar, maden kazaları, radyoaktif ışınlar vs.<sup>184</sup>

Doğal afetlerin meydana gelmesinde ve daha sonrasında, afetin kendisi kadar, meydana geldiği toplum ve coğrafyanın sosyal, ekonomik ve politik özellikleri bakımından da önem arz etmektedir. Bu nedenle doğal afetlerin etki alanları, yerel

---

<sup>182</sup> Levent Uzunçubuk, Doğal Afetlerin Kentsel ve Bölgesel Planlamada Yeri, Jeodezi, Jeoinfarmasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi, Şubat 2009, S. 101,(18-27), s.19.

<sup>183</sup> <http://www.icisleriafad.gov.tr/dogal-afet-nedir-ve-afetlerin-ozellikleri/> (02.04.2018)

<sup>184</sup> İ.Bakır Kanlı, Yücel Ünal, Üst Düzey Planlama Sistemi ve Afet Yönetimi İlişkileri, İTÜ/a Dergisi, Mart 2004, S.1, (103-112), s.105.

özelliklere göre de değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin ülkemiz, depremler başta olmak üzere doğal afetlerin oldukça fazla yaşanıldığı bir coğrafyaya sahiptir. Bu nedenle ülkemizde kent planlama süreçlerinde ve toplumumuza uygun politikalar üretilebilmesi için başta depremler olmak üzere doğal afetler üzerinde çeşitli planlama stratejileri geliştirilmiştir. Bu stratejilere daha sonraki bölümlerde detaylı olarak değinileceğinden bu kısım buraya kadar detaylandırılmıştır.<sup>185</sup>

Afetlerin özellikleri ve sonuçları şu başlıklar altında özetlenebilir:<sup>186</sup>

- 1-) Devlet planlamasını ve alt yapı hizmetlerini olumsuz yönde etkilenmesi,
- 2-) Toplumlarda şok etkisi yaratarak doğal yaşamı kesintiye uğratması,
- 3-) Çok sayıda can ve mal kayıplarına neden olup, toplumu etkilemesi,
- 4-) Bulaşıcı ve salgın hastalıklara neden olması,
- 5-) İnsan ve toplum hayatında, geniş kapsamlı ve etkisi büyük sonuçlar doğururlar.

Yukarıdaki özelliklerde de görüldüğü gibi doğal afetlerin birey ve toplum üzerinde önemli derecede olumsuz etkileri hem kısa hem de uzun vadeli süreçlerde söz konusu olmaktadır. Bu nedenle afetlerin yönetimindeki planlamalar ve stratejiler çok iyi bir şekilde araştırılıp analiz edilmelidir.<sup>187</sup>

## 1. Deprem Nedir?

Depremler, doğal afetler arasında etkisi ve yıkıcılığı en yüksek olan yer kabuğu hareketleridir.<sup>188</sup> Deprem, yer katmanı içerisindeki kırılmalar nedeniyle herhangi bir zaman dilimi içerisinde aniden meydana gelip, bulunduğu ortamda yeryüzünü sarsma etkisine sahip çok önemli bir doğal afettir. Deprem, insanların üzerinde yaşamış olduğu toprak parçasını harekete geçirip, yapılara zarar verebilen, can ve mal kayıplarına neden olabilen doğa olayıdır. Ayrıca depremlerin nasıl meydana geldiğini,

---

<sup>185</sup> Fatma Neval Genç, TMMOB Afet Sempozyumu, Türkiye’de Kentleşme ve Doğal Afet Riskleri İle İlişkisi, s.350.

<sup>186</sup> <http://www.icisleriafad.gov.tr/dogal-afet-nedir-ve-afetlerin-ozellikleri/> (02.04.2018)

<sup>187</sup> Levent Uzunçubuk, Doğal Afetlerin Kentsel ve Bölgesel Planlamada Yeri, Jeodezi, Jeoinfarmasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi, Şubat 2009, S. 101,(18-27), s.20.

<sup>188</sup> Levent Uzunçubuk, Doğal Afetlerin Kentsel ve Bölgesel Planlamada Yeri, Jeodezi, Jeoinfarmasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi, Şubat 2009, S. 101,(18-27), s. 21.

deprem dalgalarının nasıl yayıldığını, depremin etki ve şiddetinin ölçülmesi yöntemlerinin değerlendirildiği, depremlerle ilgili tüm konuları inceleyen bilim dalına ise sismoloji denilmektedir.<sup>189</sup>

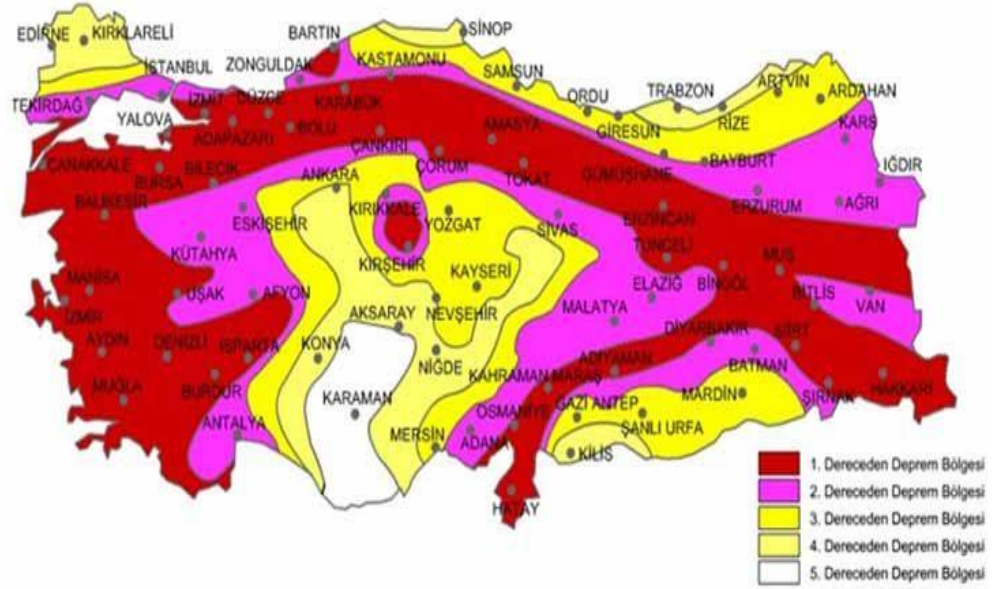
Yerkabuğu hareketlerinden kaynaklanan depremler, günümüzde dünya üzerinde iki büyük kuşak üzerinde yoğunlaşmaktadır. Birincisi Pasifik Deprem Kuşağı, ikincisi ise Alp-Himalaya Deprem Kuşağıdır. Birinci Kuşak, Pasifik Okyanusu(Büyük Okyanus) çevresindedir ve dünya üzerindeki depremlerin yaklaşık %80'i bu kuşak üzerinde meydana gelmektedir. Yerkabuğunda gözlemlenen depremlerin yaklaşık %15'nin meydana geldiği Alp Himalaya Deprem Kuşağı'nın Doğu Akdeniz bölümünde ise Türkiye yer almaktadır. Bu kuşaklarda bulunan ülkelerde, büyük ölçekli yer kabuğu kırıkları yani faylar, oluşan depremlerin ana nedenini oluşturmaktadır. Ülkemizde ise bu fayların en önemlileri, “Kuzey Anadolu Fay”(KAF) hattı ile “Doğu Anadolu Fay”(DAF) hatlarıdır. Ülkenin kuzey kesiminde Doğu-Batı yönünde KAF hattı uzanırken; DAF hattı ise Güney Doğu Anadolu Bölgesinde, Kuzey-Doğu, Güney-Batı doğrultusu boyunca uzanmaktadır. Bu iki önemli fay hatları dışında ise Ege ve Doğu Anadolu Bölgesinde fazla sayıda fay sistemleri yer almaktadır. Zaman ilerledikçe Anadolu yarımadasındaki bu fay ve fay hatlarına yenileri de eklenebilmekte ve faylar, hat boyunca hareketliliklerine devam edebilmektedirler.<sup>190</sup>

---

<sup>189</sup> <http://www.icisleriafad.gov.tr/deprem-nedir/> ( 02.04.2018)

<sup>190</sup> Uzunçubuk, s.22.

Şekil 1. Türkiye'nin Güncel Deprem Haritası



Kaynak: [www.google.com/Türkiye'nin-deprem-haritasi](http://www.google.com/Türkiye'nin-deprem-haritasi)

## 2. Türkiye Üzerinde Depremler

Türkiye’de geçtiğimiz 100 yıl içerisinde(1900-2000) şiddeti beşten büyük yaklaşık 130 hasar meydana getirici deprem meydana gelmiştir. Bunların yaklaşık 110 tanesi 1970 yılından önce, 20’si ise 1970’ten sonra meydana gelmiştir. Bu depremler sonucunda yaklaşık olarak 85000 insanımız hayatını kaybetmiştir. 600000 bina yıkılmış ve ağır hasarlar meydana gelmiştir.<sup>191</sup>

Ülkemizde Cumhuriyet tarihinin en büyük depremi etki ve şiddetiyle dünya üzerindeki büyük depremler kategorisine de giren 27 Aralık 1939’da Erzincan’da meydana gelmiş olan 7,9 büyüklüğündeki depremdir. Sonucunda yaklaşık 33000 kişi yaşamını yitirmiş, 100000 kişi ise yaralanmıştır.<sup>192</sup> Türkiye’de ikinci en büyük

<sup>191</sup> İ.Bakır Kanlı, Yücel Ünal, Üst Düzey Planlama Sistemi ve Afet Yönetimi İlişkileri, İtü/a Dergisi, s.104.

<sup>192</sup> <https://www.takvim.com.tr/galeri/turkiye/turkiyenin-en-buyuk-depremleri/> (2.4.2018)



meydana gelen deprem ise 17 Ağustos 1999'da ülkenin kuzeybatısında Gölcük'te meydana gelmiş olan büyük Marmara depremidir. 7.6 şiddetindeki depremin etkileri İstanbul, Kocaeli, Yalova ve Sakarya şehirlerinde önemli derecede hissedilmiş, 17000'den fazla kişi yaşamını yitirmiş ve yaklaşık 500000 kişi evsiz kalmıştır.<sup>193</sup> Yine yakın tarihimizde 2011 yılında Van ilinde de Kuzey Irak'tan bile hissedilip çok sayıda can kaybına yol açmış olan 7,2 büyüklüğündeki deprem de ülkemizde meydana gelen büyük depremler arasında sayılmaktadır. (Şekil 2 – Şekil 3)

Şekil 2: 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi Sonrası



Kaynak: <https://www.takvim.com.tr/galeri/turkiye/turkiyenin-en-buyuk-depremleri/>

<sup>193</sup> <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyanin-en-siddetli-ve-yikici-depremleri/763764/> (2.4.2018)

Şekil 3. 2011 Van Depremi Sonrası



Kaynak: <https://www.takvim.com.tr/galeri/turkiye/turkiyenin-en-buyuk-depremleri/>

Türkiye’de özellikle 1990’dan sonra meydana gelen büyük şiddetli ve olumsuz sonuçları ortaya çıkarmış depremler, Tablo 13’de gösterilmektedir:<sup>194</sup>

Tablo 13. Türkiye’de meydana gelen büyük depremler ve oluşan zararlar

Depremler	Büyükklük	Açıklama
1992 Erzincan	6.4	653 can kaybı meydana gelmiş ve 3850 yaralanmıştır. 3200 konut ve 850 iş yeri ağır hasar görmüştür(Şengezer, 1999).
1995 Dinar	6.2	Yaklaşık, 100 kişi yaşamını yitirmiş, 200 kişi yaralanmıştır. Yine yaklaşık, 7000 kadar bina ve iş yeri hasar görmüştür(TMMOB, 1998).
1998 Adana- Ceyhan	5.9	145 kişi yaşamını yitirmiştir. Ortalama 30000 yapı zarar görmüştür( Afet İşleri Genel Müdürlüğü, 1998).

<sup>194</sup> İ.Bakır Kanlı, Yücel Ünal, Üst Düzey Planlama Sistemi ve Afet Yönetimi İlişkileri, İTÜ/a Dergisi, s.104.

1999 Kocaeli	7.4	18000 can kaybı yaşanmıştır. 75000 konut, 12500 iş yeri yıkılmıştır. 200000 konut ve iş yeri hasar görmüştür. 150000 aile evsiz kalmıştır( Afet İşleri Genel Müdürlüğü, 1999).
1999 Bolu-Düzce	7.2	845 can kaybı yaşanmıştır ve yaklaşık 5000 kişi yaralanmıştır(Belgenet, 2002).

Kaynak: İTÜ Dergisi/2004

## E. 13 Mart 1992 Erzincan Depremi Öncesi Genel Süreçler

### 1. Yedi Ayrı Şehir Kavramı ve Genel Bir Bakış ile Erzincan Depremleri

Erzincan şehri, kendi adını vermiş geniş bir ova ve önemli bir fay hattı üzerinde yer alması sebebiyle tarihsel süreç içerisinde birçok kez depremle karşı karşıya gelmiş bir şehirdir. Dolayısıyla şehrinin yerleşim alanları geçmişten günümüze kadar ovanın farklı yerlerinde her defasında ayrı ayrı inşa edilmiştir.<sup>195</sup>

Erzincan Ovası üzerinden Türkiye'nin diğer bölgelerine kıyasla çok sık sayıda deprem meydana gelmiştir. Bu yerleşim yerindeki depremler, tarihsel süreç içerisinde ilk çağlara kadar uzanabilmektedir.<sup>196</sup>

Erzincan ve çevresi, tarih boyunca çok fazla sayıda can ve mal kayıplarına yol açan ayrıca büyük ölçülerde ekonomik zarar veren depremleri yaşamıştır. Kaynaklara göre 995-1890 yılları arasında şiddeti 6,0'dan büyük yaklaşık 76 deprem yaşanmıştır.<sup>197</sup>

Erzincan'da 1045 yılında meydana gelen deprem, zararları açısından oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Öyle ki Urfalı Mateos'a göre depremden sonra oluşan büyük yarıklardan günlerce insan ve hayvan çığlıkları gelmiştir.<sup>198</sup> 1168-1170 yıllarındaki şiddetli sarsıntı da ise 12000 kişinin yaşamını yitirdiği tahmin edilmiştir. Ayrıca, 1045

<sup>195</sup> Yavi, s. 235.

<sup>196</sup> Tahir Erdoğan Şahin, *Erzincan; Yukarı Ülkenin Kadim Cenneti*, Ankara 2017, s. 571.

<sup>197</sup> Ünal, s. 3.

<sup>198</sup> Şahin, s. 571.

yılındaki depreme benzer 1458 yılındaki depremde Erzincan ilini suların bastığını söylemiştir. 1784 depreminde ise birçok tarihi yapı harap olmuş, yaklaşık 10000 kişi yaşamını yitirmiştir. 27-28 Aralık 1939 depremi ise Dünya tarihindeki şiddeti ve zararları bakımından en büyük depremlerden birisidir. Yaklaşık 120000 yapı yıkılmış, 33000 kişi yaşamını yitirmiştir. 18 Kasım 1983 depreminde ise can kaybı yaşanmamıştır. 5,6 şiddetinde meydana gelen depremin yüksek binalarda etkisi fazla olunca binalarda perde beton yöntemi kullanımı gün yüzüne çıkmıştır. Bu yöntemin özellikle PTT ve hastaneler gibi kamuya açık alanlarda kullanılması afet bölgelerinde yapılacak yapılar hakkındaki yönetmelik hükümlerine göre mecburi kılınmıştır. Tüm bu önlemlere rağmen ise 13 Mart 1992 günü meydana gelen deprem sonucu ortaya çıkan can ve mal kaybı oldukça yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir.<sup>199</sup>

Sonuç olarak; Erzincan şehir yerleşiminin ilk imar alanı olarak bilinen Altıntepe ve çevresi tarihsel süreç boyunca yaşanan doğal afetlerin etkisi ile birçok kez yerleşim alanı olarak yer değiştirmiştir. Erzincan Ovası içerisinde yer alan Erzincan ili günümüzde yedi farklı yerleşim alanına sahip olarak varlığını sürdürmektedir.<sup>200</sup>

Sayısal sonuçlarına bakıldığında ise Erzincan ve çevresi geçtiğimiz 1000 yıl içerisinde 1939 ve 1992 büyük Erzincan depremleri gibi birçok depreme maruz kalmıştır. Dolayısıyla Erzincan ve çevresinin bu süreçler doğrultusunda deprem açısından çok önemli bir coğrafi alanda olduğu gözlemlenmektedir.<sup>201</sup>

## **2. 1939 Depremi ve Sonrası Gelişmeler**

Erzincan ilinde 26-27 Aralık 1939 yılında 7.8 şiddetinde meydana gelen deprem 52 saniye boyunca devam etmiştir. Dünya üzerinde sayılı etkiye sahip bu afet ile birlikte yaklaşık 33000 kişi yaşamını yitirmiş, 100000 kişi yaralanmış ve 116000 bina yıkılmıştır. Deprem öncesi 20000 olan şehir nüfusu 12000'e düşmüştür. Diğer kayıplar ilçelerde, köylerde ve komşu illerde meydana gelmiştir.<sup>202</sup>

---

<sup>199</sup> Adem Esen, Erzincan Ve Deprem, İstanbul, 1994, s. 68.

<sup>200</sup> Yavi, s. 235.

<sup>201</sup> Ünal, s. 3.

<sup>202</sup> Şahin, s. 574.

Cumhuriyetten sonra yeni Türkiye devleti içerisinde gelişmişlik açısından düşük seviyede olan Doğu Anadolu ve içerisinde, Erzincan ilinin ekonomik ve sosyal bütünlüğü düşük seviyede yer almaktadır. Durum böyle iken, dünyanın en büyük deprem felaketlerinden birini 1939 yılında yaşaması ile Erzincan ili yaşanan can ve mal kayıplarının götördükleri ile o yıllarda adeta yok olma eşğine gelmiştir.<sup>203</sup>

1939 depremi öylesine etkili bir deprem meydana getirmiştir ki sabah 06.00 da Anadolu Ajansı ilk deprem haberini şu şekilde geçmiştir: Merkezi Sivas-Tokat olduğu zannedilen bir deprem olmuş ve İstanbul, İzmit, Konya, Ankara, Antalya, Kayseri, Samsun, Diyarbakır dâhil Bütün Anadolu ve Türkiye sallanmıştır.<sup>204</sup> Erzincan'da meydana gelen deprem çok sayıda can ve mal kaybına neden olmasının yanı sıra şehirdeki tarihi eser niteliğindeki birçok yapıyı da tarihin derinliklerine gömmüştür. Hayatlarını kaybeden deprem şehitlerinin kemikleri ise toprak altlarından çıkarılarak ayrı ayrı defin edilmiştir.<sup>205</sup>

Dünyada meydana gelen depremler arasında can kayıpları açısından sıralandığında Erzincan, 1939 depremi 27. sırada yer alırken; 20 yüzyıl depremleri sıralamasında ise 8. sırada yer almaktadır. Öyle ki, tüm evrensel insani duygular ve 2. Dünya Savaşı öncesi dengeler açısından dünyanın birçok ülkesinden deprem için yardım kaynakları oluşturulmuştur.<sup>206</sup>

Erzincan için deprem sonrasında yurt içi ve yurt dışından gelen yardımlar depremden yaklaşık 1 yıl sonra hayatlarını çadırlarda ve barakalarda sürdüren halk için Kızılay Mahallesi olarak yardım getirilen ve toplam 1080 evden oluşan yeni İskân yerleri oluşturulmuştur.<sup>207</sup> 1939 büyük depremi ile birlikte Erzincan şehri talihsiz tarihinde olduğu gibi bir kez daha yer değiştirmiştir. Şehir, ilk olarak 1 kilometre kuzeye geçici olarak taşınmış, daha sonra bu yörenin de kuzeyine günümüz

---

<sup>203</sup> Yavi, s. 238.

<sup>204</sup> Şahin, s. 575.

<sup>205</sup> Hikmet Köksal, *Türkiye Gazetesi; Huzur Veren Gazete, Bir Şehrin Hikâyesi*, Erzincan 13 Mart 1992, s. 21.

<sup>206</sup> Şahin, s. 579.

<sup>207</sup> Köksal, s. 22.

coğrafyasında imar olmuştur.<sup>208</sup> Şehrin yer değiştirmesi ile birlikte Erzincan yerlileri kendi imkân ve çabaları ile Çarşı Mahallesi'ni oluşturmuşlardır.<sup>209</sup>

Günümüzdeki adı ile Erzincan Aşağı Çarşı Mahallesi, 1939 depreminden sonra geçici İskân bölgesi olarak kurulmuş daha sonra şehrin varlıklı kesiminin ikamet ettiği bir mahalleye dönüşmüştür. Geçici İskân bölgesi olarak kullanılan bu mahalle zaman geçtikçe gecekodu mahallesi dönüşerek alt gelir seviyesine sahip bireylerin ilgi gösterdiği “kalıcı bir mahalle” şekline gelmiştir. Zamanla büyümekte olan gecekodu mahallesi sorununun çözümü için ise 2003 yılında TOKİ ile Erzincan Belediyesi arasında imzalanan bir anlaşma ile kentsel dönüşüm projesi hayata geçirilmiştir.<sup>210</sup>

1950'li yıllardan itibaren ise çok partili siyasi yaşama geçilmesi ile beraber ülkenin geleneksel toplumsal ve ekonomik yapı birimlerinde revizyon dönemleri başlatılmıştır. Vergi yüklerinin azalması ile bürokrasi gücünün zayıflaması ve tarımsal politikaların artışı halk tarafından olumlu karşılanmıştır. Erzincan ilinde bu dönem içerisinde 1956 yılında şeker fabrikası, bez fabrikası ve ağır bakım atölyesi açılmıştır. Ayrıca, Devlet Su İşleri ve yol, su, elektrik kurumları da faaliyete geçirilmiştir. Bu kurum ve kuruluşlar toplum hayatında bazı gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Fakat şehrin ana etmenlerinin tarım ve hayvancılık oluşu, 1939 depreminden sonra ortaya çıkan göç olgusunu da yavaşlatmaya pek te yeterli olmamıştır.<sup>211</sup>

#### a) 1939 Depremi ve Göç

1939 Erzincan depreminden sonra birçok vatandaş devlet yardımı ile veya kendi imkânlarıyla Türkiye'nin özellikle batı ve güney illerine göç etmişlerdir. Daha sonraki yıllarda ise göç eden nüfusun bir kısmı geri dönmüş ise de yine de büyük bir bölümü gittikleri yerlerde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.<sup>212</sup> Büyük depremin ardından halk trenlerle acele bir şekilde sıkıntı ve çilelerle başka illere gitmeye başlamışlardır. Vatandaşlar geride memleketlerine bir anda bırakarak, gittikleri yerlerde hangi

---

<sup>208</sup> Şahin, s. 583.

<sup>209</sup> Köksal, *Bir Şehrin Hikâyesi*, s. 23

<sup>210</sup> N. Demircan, Ü. Yalçınayvuz, *Kentsel Dönüşüm Uygulamaları ve Kentsel İmaj Kazanımları; Erzincan Kenti Aşağı Çarşı Mahallesi Örneği*, Akın (edt.), Ulusal Sempozyum,(67-75), 2016, s. 72.

<sup>211</sup> Çuhadaroğlu, s. 20.

<sup>212</sup> Şahin, s. 582.

zorluklarla karşılaştıklarını bilmeden yoğun göç dalgasının içerisinde kendilerini bulmuşlardır. İnsanlar gittikleri yerde devlet yardımı alacaklar mıydı, nasıl yardım edilecekti, yardımlar sürecekti mi, soru ve sorunları ile beraber Erzincan'dan ayrılmaya başlamışlardı.<sup>213</sup> Deprem sonrasında Erzincan'dan diğer yörelere göç eden vatandaşların bazıları gittikleri yerlere ayak uydurup oralarda kaldılar. Bu nedenle Türkiye genelinde birçok değişik yörelerde kökenlerinin Erzincan olan birçok vatandaşımıza rastlama olanakları da vardır. Bu duruma benzer tarihteki olay, Ermeni ve Rus istilaları sırasında baskılara kurtulmaya çalışan Erzincan insanının pek çoğu yine göç etmek zorunda kalmıştır. Öyle ki İstanbul, Bursa, İzmir, Mersin, Samsun, Tokat, Amasya, Sivas gibi birçok şehirde Erzincan kökenli vatandaşımız tarihteki bu göç olgusu serüvenlerinin katkısıyla kendilerine yeni yerleşim alanları oluşturmuşlardır.<sup>214</sup>

#### **b) 1939 Yıkımının Ana Nedenleri**

Erzincan şehri gibi Anadolu tarihinin geçmişten günümüze süregelen mimari yapıları, kerpiç ve derme çatma yapı malzemeleri üzerine kurulmuştur. Cumhuriyetin kurulmasından itibaren Doğu, Güney ve Orta Anadolu'daki birçok il ve ilçelerde bu yapı malzemeleri ve inşaatları kurulmaya başlanmıştır. Sonraki yıllarda modernleşmeye dayalı politikalarla birlikte bu malzemelerin önü kesilmeye başlamışsa da Anadolu'nun birçok yöresinde bu yapıların etkisi yüksek seviyede idi. Bu yapıların maliyetindeki ucuz yöntemler, ekonomik açıdan düşük yörelerde özellikle tercih sebebidir. Ayrıca yaz-kış sıcaklık dengesinin korunmasında önemli bir konfor sağlamaktaydı. Bunların yanı sıra, kerpiç yapıların deprem ve afetler sırasında ise oldukça dayanıksız yapılar olması nedeniyle vahim sonuçlar yaşanmaktaydı. Dolayısıyla, 1939 depreminin büyük yıkımının ana nedeni arasında bu durumlar gösterilebilir.<sup>215</sup>

Ülkedeki veya belirli bir yöredeki kentsel dönüşüm projeleri konusunda hem konut yenileme planlamaları hem de o yöre insanının sosyal, ekonomik ve kültürel

---

<sup>213</sup> Cemal Aytemiz, *1939 Depremi ve Yeni Şehir, Fay Hatları Üzerine Nasıl Kuruldu?* Ankara 2012, s.101.

<sup>214</sup> Aytemiz, s. 126.

<sup>215</sup> Aytemiz, s. 140.

özelliklerini göz önüne alarak bir politika üretilmesi ve uygulanması son derece önemlidir. Bunun yanı sıra kent çevrelerinde yer alan yerleşim alanlarının yapıları model teknikler ve yöntemlerle inşa edilmeleri çok önemlidir. Ayrıca bu alanların kent imajına katkı sağlayarak planlı ve düzenli yaşam alanları içerisinde yer almaktadır. Sürdürülebilirlik açısından sağlıklı kentsel alanlar olmaları toplum ve devlet açısından önem arz etmektedir. Sonuç olarak, kentsel dönüşüm planları kentleri sosyal, ekonomik ve kültürel olarak anlamlı kılıp, olumlu bir şekilde kalkınabilmek adına düzenli ve sürdürülebilir politikalar uygulanmalıdır.<sup>216</sup>

### 3. 1983 Depremi

Erzincan'da 18 Kasım cuma gecesi saat 02.15 te meydana gelen depremin şiddeti 5,6 olarak ölçülmüştür. Depremin ertesi günü 4 şiddetinde bir sarsıntı daha olmuş ve artçı sarsıntılar bir ay kadar devam etmiştir. Birçok aile bu sarsıntılar nedeniyle günlerini dışarıda geçirmiştir. Bu depremlerden dolayı can kayıpları olmamıştır fakat başta resmi daireler olmak üzere binalar kolonlarından dahi hasar görmüştür.<sup>217</sup>

1983 depremi, teknolojik değerleri yüksek binalarda ve özellikle devlet kurumlarındaki yapılara bile hasar vermiştir. Başka bulgulara göre farklı binalarda zarar görmüştür, Örneğin: otobüs terminali, şeker fabrikası, SSK Hastanesi, devlet hastanesi, elektrik trafosunun büyük bir kısmı zarar görmüştür. Bu hasarlar doğrultusunda, binalarda yan çıkıntılar sınırlamaları ve özellikle hastane ve devlet binalarında yeni teknolojik duvarlar kullanımı yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.<sup>218</sup>

Erzincan'daki 1983 depreminin sonucunda şehirde farklı sorunlar ortaya çıkmış ve daha stratejik çözüm üretilmesi konusunda ortak yargılara varılmıştır. Farklı kurum ve kuruluşlar tarafından konu üzerinde ayrıntılı çalışmalar yapılarak, Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası kurulması gibi eylem planları oluşturulmaya çalışılmıştır.<sup>219</sup>

---

<sup>216</sup> Demircan, Yalçınayavuz, *Kentsel Dönüşüm Uygulamaları ve Kentsel İmaj Kazanımları; Erzincan Kenti Aşağı Çarşı Mahallesi Örneği*, Akın (edt.), s. 73.

<sup>217</sup> Şahin, s. 621.

<sup>218</sup> Çuhadaroğlu, s. 43.

<sup>219</sup> Şahin, s. 622.



## BEŞİNCİ BÖLÜM

### V. 13 MART 1992 ERZİNCAN DEPREMİ'NİN GÖÇ ETKİLERİ

Tezin esas çalışma konusu bu bölümde ele alınmıştır. 13 Mart 1992 Erzincan depreminin ardından yaşanan göç süreçlerinin sosyal, demografik, kültürel ve ekonomik boyutlarını içeren değerlendirmeler ve analizler bu bölümde yer almaktadır. Depremi ardından yaşanan göçlerin hangi yerlere doğru, nasıl ve hangi şartlarda yapıldıkları analiz edilmiştir. Yapılan mülakatlardan alınan bilgiler de, ilgili konu başlıkları altında, değerlendirilip, çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Ayrıca, deprem ve göçlerden kaynaklanabilecek olan sorunsal alanlara, çalışmadan çıkarılan sonuçlara göre öneri ve değerlendirmeler getirilmiştir.

#### A. 1992 Erzincan Depremi Ve Sonrasında Oluşan Göç Dinamikleri

##### 1. 1992 Depremi ve Erzincan

13 Mart 1992 tarihinde Erzincan şehri, tarihinde olduğu gibi bir kez daha deprem felaketiyle yüzleşmiştir. 6,8 şiddetinde ve Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde meydana gelen depremde 653 kişi yaşamını yitirmiş, yaklaşık 3800 kişi yaralanmış ve 3 trilyon TL'yi aşan ekonomik yıpranma ile karşı karşıya kalınmıştır. Depremi ilk şoku Afet İşleri Genel Müdürlüğü Deprem Araştırma Dairesi tarafından bölgeye kurulmuş ivmeölçer cihazlar ile ölçülmüş ve etkileri Erzincan, Tercan ve Refahiye'de kaydedilmiştir.<sup>220</sup>

Erzincan meteoroloji istasyonunda bulunan kuvvetli yer hareketlerini ölçebilen akselerometreler tarafından elde edilen kayıtlara göre doğu-batı yönünde en büyük ivme bu depremle ölçülmüştür. (0,5 g(g Yerçekimi ivmesi)) Deprem yaklaşık 20 saniye sürmüş yaklaşık 90000 kişi bu depremden etkilenmiştir. Kırsal alanların nüfusu da dâhil edildiğinde depremden etkilenen yaklaşık nüfus 120000'i bulmaktadır.<sup>221</sup>

<sup>220</sup> Ersal Yavi, Necla Yavi, *Deprem Sonrası Erzincan; 13 Mart 1992 Depreminden 1995 Yılı Sonuna Kadar Gerçekleştirilen İyileştirme ve Yeniden Yapılandırma Faaliyetleri*, Ankara 1996, s. 9.

<sup>221</sup> Ünal Tuynun, *1992 Erzincan Zلزlesi*, 2.bs. Ankara 1992, s. 125.

Depremi ani ve şiddetli etkisinden dolayı şehrin su şebekelerinde ve elektrik hatlarında büyük sıkıntılar meydana gelmiştir. Bu durumlar merkezi idareye bildirildikten sonra yardım planları devreye sokulmaya başlanmıştır. 13 Mart depremi sonrasında yine artçı sarsıntı şokları yaşanmış, bunların en şiddetlisi 15 Mart günü, Erzincan'ın 50 kilometre güneydoğusunda 6,1 şiddetinde olan Pülümür çevresinde önemli ölçüde hasar oluşturmuş olan depremdir. Şehir genelinde yapılan afet tespit çalışmaları sonuçlarına göre merkezde çöken bazı binalarda cam kırıkları yoğunlukla gerçekleşmiştir. Özellikle Erzincan'ın iki büyük oteli, SSK Hastanesi, şehir merkezindeki iş hanları, devlet hastanesi kampüsündeki yurtlar, kahvehane binaları ve bazı restoranlar depremden oldukça etkilenen yerler olarak kayıtlara geçmiştir. Bunların yanı sıra şehirde bulunan üç büyük hastanenin hasar görmesinden dolayı yaralıları acil yardımların yapılamamasına neden olmuştur, hatta can kayıpları bu yüzden artış göstermiştir.<sup>222</sup>

#### a) Depremi Olumsuz Sonuçlarının Ana Nedenleri

Depremden sonra yapılan geniş çaplı incelemelerin ardından şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Şehir merkezinde yer alan iki ve tek katlı binaların iyi veya kötü malzemelerle yapılmasına bakılmaksızın genelde hasar görmedikleri görülmüştür. Çok katlı yapılarda ise uygulama ve proje hatalarından dolayı hasar miktarları artış göstermiştir. Çöken ve hasar gören çoğu yapı 1983 Erzincan depreminde zaten hasar gördüğü, bunların sadece yüzeysel olarak inceledikleri ortaya çıkmıştır. İş merkezleri, otel gibi yapıların ilk katlarında perde duvar yöntemi, yumuşak bir zemin kat görevi gördüğü için hasarlar yoğun düzeyde olmuştur. (Tablo 14).

Tablo 14.Yapı Hasar İstatistikleri (Ağustos 1992 itibariyle)

Yer	Yıkık (konut)	Ağır (işyeri)	Orta		Az	
			(Konut - işyeri)		(Konut-ışyeri)	
Merkez(21 mahalle)	1741	945	3315	416	4910	229
Merkez(91 köy)	1929	23	1776	23	2873	41
Üzümlü(5mah.+29köy)	612	-	558	1	1105	21

<sup>222</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, s. 47.

Kemah(8mah.+42köy)	59	3	207	7	492	17
Çayırılı(3mah.+31köy)	80	1	171	6	544	13
Genel Toplam (37 mah.+193köy)	4421	972	6027	453	9924	183

Kaynak: Erzincan Valiliği

Yapılan incelemelerde, yapıların kolonlarında genel olarak yeterli malzemeler kullanılsa da, deprem sırasında etkili olabilecek teknolojik malzemelerden bilinçli şekilde kaçınıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca beton ve malzeme kalitesinden de bilerek kaçınıldığı ortaya çıkmıştır. Bunların aksine Erzincan'da bulunan 3 adet betonarme kemer köprü, iki tane betonarme giriş karayolu köprüsü ve demiryolu köprülerinde hasarlara rastlanmamıştır. Yine, bölgede iyi ve kaliteli yapılmış prefabrik yapılarda hasar meydana gelmemesi, depremlerde teknolojinin ve kalitenin önemini bizlere göstermektedir.<sup>223</sup>

1992 depremindeki düşüncesizlikler ve çeşitli duyarsızlıklar, felaketin sonuçlarını artırıcı bir özellik sağlamıştır. Aynı zamanda 1983 yılındaki depremde birçok binanın hasar görmesini dikkate alınmaması da, depremin yıkıcı etkileri üzerinde önemli rol oynamıştır.<sup>224</sup>

Erzincan depreminin ardından kamu kurumlarına ait yapılardaki hasarlar üzerine başlatılan soruşturmalarda, İmar ve İhale düzenlemelerine aykırı birçok durumla karşılaşılmıştır. Bu durumlara neden olarak, geçmişten günümüze kadar gelmiş olan yapısal bozukluklar gösterilebilir. Özellikle 1950'li yıllardan günümüze kadar süregelen uzmanlığa ve bilime saygısız imar düzeni ile bu düzensizliğin adeta meşruluk kazandırılmaya çalışılan ve kurumsallaşmış stratejilerden birisi olan yolsuzluklara prim veren açık ihale sistemleri de olumsuz politikalar ve stratejiler olarak sayılmaktadır. Bu nedenle imar düzenlemeleri ile ihale yöntemleri düzenlemeleri yeniden yapılandırılmalı, geçte olsa ülke olarak bu seviyelerden modern bir seviyeye ulaşmaya çalışmalıyız.<sup>225</sup>

<sup>223</sup> Tuygun, 1992 *Erzincan Zلزlesi*, s. 131.

<sup>224</sup> Şahin, *Erzincan; Yukarı Ülkenin Kadim Cenneti*, s. 635.

<sup>225</sup> Tuygun, 1992 *Erzincan Zلزlesi*, s. 127.

## b) Deprem Sayısal Kayıp ve Hasarları

1992 Erzincan 13 Mart depremi ardından 15 Mart'ta meydana gelen Pülümür merkezli depremin neticesinde ise toplamda 540 kişi yaşamını yitirmiş, yaklaşık 4000 kişi yaralanmıştır. Tüm bölge 5500 yapı yıkılmış veya ağır hasar görmüştür. 7600 kadar yapı orta, 9000 kadarı ise hafif hasar görmüştür. Yaklaşık olarak, depremden 150000 kişi etkilenmiştir.

Küçük bir esnaf ve memur kenti olan Erzincan'da deprem ile beraber ekonomik ve sosyal hayat durma noktasına gelmiştir. Halkın ekonomik faaliyetleri kesintiye uğramıştır. Depremin yol açtığı direkt kayıpların genel listesi aşağıdaki tabloda şöyle yansıtılabilir. (Tablo 15).

Tablo 15. Erzincan Depreminin Yol açtığı Doğrudan Kayıplar

Kayıp Alanları	Milyar TL
Acil Yardım ve Kurtarma	416
Bina İmar ve Onarım İnşaatı	1.536.5
İşyeri İmar ve Onarım İnşaatı	501.25
Altyapı Tamirleri	62
Hayvan ve Tarım Binaları	56
Resmi Binalar	371.6
İnşa Halindeki Binalar	30
İnşa Halindeki Otel	15
Hasar Tespiti, Jeolojik Etütler, Plan ve Proje	300
Genel Toplam	3.288.35

Kaynak: Erzincan Valiliği

Ayrıca bu maliyetlere, can kayıpları ve yaralanmaların olduğu işsizlik kayıpları, işyerlerinin kapanmasından kaynaklı üretimi zararları, sağlık, eğitim ve devlet hizmetlerinin kesilmesi sonucu ortaya çıkan kayıplar ile yaşanan göç kayıpları da eklendiğinde, Erzincan depreminin toplam maliyeti yaklaşık olarak 10 trilyon lirayı bulabilmektedir.<sup>226</sup>

<sup>226</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, s. 80.

Sonuç olarak, 1992 depremi Erzincan ili genelinde, sosyal ve ekonomik açıdan büyük zararlar meydana getirmiştir. Öyle ki, deprem öncesi dönemine dönüşü bile zor gözükmektedir. Bu nedenle, 13 Mart depreminin Erzincan şehri üzerindeki olumsuz etkileri oldukça yüksek seviyede gerçekleşmiştir.<sup>227</sup>

## 2. Depremın Göç Nedensellikleri Üzerine

13 Mart 1992 depreminden sonra Erzincan'daki acil yardım, enkaz kaldırma ve kurtarma çalışmaları ile deprem kaynaklı sosyal ve ekonomik zararların düzeltilmesi çalışmaları, il üzerindeki göç olgusunu daha iyi anlayabilmemiz için son derece önem taşımaktadır. Depremden önce, Erzincan ili Türkiye genelinde Kalkınma kapsamında 2. sınıfta değerlendirilirken, depremden sonra birincil konuma yükselmiştir. Ayrıca, depremden sonra zaten yeterli derecede gelişmemiş olan Erzincan demografik yapısında ciddi olumsuzluklar meydana getirmiştir.<sup>228</sup>

### a) Sosyal ve Ekonomik Olumsuzluklar

#### (1) Çadır Problemi

Depremden sonra en büyük problemlerden birisi, dışarıda evsiz kalan insanlar için barınma konusu, ciddi sorunlar teşkil etmiştir. İl genelinde yaklaşık 50000 aile, barınma sorunu yaşamıştır. 300000 olan il nüfusunun neredeyse yarısından fazlası bu problemden etkilenmiştir. Talep edilen 50000 çadırın ülkemizin toplam imkânlarının zorlanmasıyla problem büyümüş, muhtarların çadır dağıtım sıralarında büyük sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Bu konuda önlemler sonradan alınmasaydı çadır sorunu depremdeki can kayıplarını daha da artırması söz konusuydu. Alınan güvenlik tedbirleri ile bu kargaşa ve eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.<sup>229</sup>

Erzincan depremini yaşamış bir görüşmecim, ailesiyle birlikte deprem gecesi barınma konusunda ciddi sıkıntılar çekmiş; çadır temini konusunda büyük problemler yaşadıklarını belirtmiştir. Sonuçta ise evine yakın bir parkta mahalle sakinleriyle beraber geceyi geçirdiklerini ifade etmiştir.<sup>230</sup>

<sup>227</sup> Yavi, *Doğu Anadolu ve Erzincan*, s. 243.

<sup>228</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 20-21.

<sup>229</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, Recep Yazıcıoğlu (aktaran), s. 136.

<sup>230</sup> Serpil Erkılıç, Yaş:40, Ev Hanımı, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi ve Yaşanan Göçler Üzerine Yaptığım Görüşme*, İstanbul Avcılar, (11.06.2018)

Deprem hakkında bir diğerk görüşmecim de depremin olduğu gece mahallelilerle beraber çadır bulma konusunda sıkıntı çektiklerini ve evlerine yakın bir parkta geceyi geçirdiklerini bana söylemiştir. Ayrıca, çevredeki diğerk insanların da çadır bulma konusunda büyük sıkıntılar çektiğini ve kargaşa çıktığını dile getirmiştir.<sup>231</sup> Böylece yaptığımız görüşmelerdeki görüşmecilerin, o dönemde depremi yaşamış vatandaşların, evlerinden ayrı bir şekilde zorlu kış şartlarında nasıl zorluk çektiklerini, barınma konusunda nasıl yardıma ihtiyaç duyduklarını bazı kişiler özelinde ortaya çıkılmaktadır.

## **(2) Eğitim Öğretim Durumu**

İl merkezinde depremden önce eğitim gören toplam 22000 öğrencinin yarısı, hasar gören 9 okulun boşaltılması nedeniyle açıkta kalmıştır. Hafif hasar gören okullar ise kısa zaman içerisinde 1 milyar TL'lik bir harcama ile onarılmış ve eğitim-öğretime devam edilmeye çalışılmıştır. Fakat onarılan okulların kısıtlaması devam ettiği için, eğitim-öğretimde şehirde önemli aksamalar meydana gelmiştir.<sup>232</sup>

Erzincan Depremini birebir yaşamış kişilerle yaptığım görüşmeler neticesinde bir görüşmecim, depremden önce ailesinin kendi dersane eğitim ücretini peşin yatırdığını ve eğitimine başladığını söylemiştir. Depremin yaşandığı tarihten itibaren ise Erzincan merkezden Söğütözü köyüne ailesiyle beraber göç ettikten sonra ve ders verilen binaların zarar görmesiyle eğitiminin yarıda kaldığını ve dershaneye gitmeyi bıraktığını dile getirdi.<sup>233</sup>

Eğitim öğretim konusunda bir diğerk görüşmeci ise ciddi anlamda zorluklar çektiklerini anlatmıştır. O dönemde ortaokul öğretime devam eden görüşmecim daha sonra ailesiyle beraber İstanbul'a göç etmiştir. Aile reisinin belirli bir geliri ve sabit mesleği olmadığı için çok çeşitli zorluklar çekildiğini söyleyen görüşmeci, ablasıyla beraber eğitim hayatlarını yarıda kesip çalışma hayatına çocuk yaşta başladıklarını ve daha sonrasında okula bir daha gitmediklerini aktarmıştır. Erzincan depreminin,

<sup>231</sup> Doğuş Kaplan, Yaş:27, Bekâr, Sınıf Öğretmeni, *13 Mart Depremi ve Yaşanan Göçler Üzerine Yaptığım Görüşme*, Erzincan Merkez, (02.06.2018)

<sup>232</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, Recep Yazıcıoğlu (aktaran), s. 140.

<sup>233</sup> Züleyha Kaya, Yaş: 44, Evli, Memur, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi ve Yaşanan Göçler Üzerine Yaptığım Görüşme*, Erzincan Merkez, (30.05.2018)

İstanbul'a göç etmenin ve belirli bir gelir kapısı olmamasının çeşitli zorluklarını ciddi anlamda çektiklerini dile getirmiştir. İstanbul'a göç etmenin zorluklarının aşılması için ise en büyük destek Zeytinburnu'nda ikamet eden akraba çevresinden alan görüşmecim, daha sonrasında İstanbul'da evlendiğini ve Erzincan'a uzun süre dönüş yapmadığını ve şu anda ise sadece tatil yapmak amaçlı kısa süreli olarak Erzincan'a gittiğini bana aktarmıştır.<sup>234</sup>

Bir ilin, toplumun, hatta ülkenin gelişimi ve değişimi açısından eğitim ve öğretimin ne denli önemli olduğu, ülkelerin gelişimleri açısından nasıl değerli olduğu su götürmez bir gerçektir. 13 Mart depreminin, Erzincan'ın insanları üzerinde yarattığı olumsuz dalgalar, eğitim konusuna da önemli darbeler indirmiştir. Ayrıca çok boyutlu etkileri de, eğitim dışında söz konusudur.

### **(3) Yaşanan Tayin Sorunları**

Depremden sonra il genelinde yaklaşık 3500 kamu görevlisi tayinlerini istemiştir. Kamu görevlilerinin yaklaşık yarısının tayinleri gerçekleşmiştir. Görüşmecilerimden birisi, deprem zamanı Erzincan'da kirada oturduklarını, babasının Sümerbank kumaş fabrikasında işçi olarak çalıştığını, deprem sonrası fabrikanın kapanma noktasına geldiğini ve aile reisinin tayin istemiyle birlikte İzmir'e göç ettiklerini söylemiştir. İzmir'de de babasının aynı fabrikada çalışarak geçimlerini sağladıklarını aktarmıştır. İzmir'e gitmelerinde akrabalarının orada ikamet etmelerinin rolünün olduğunu söyleyen görüşmecim, 2007 yılında polis memuru olarak İstanbul'a atandığını ve görevini İstanbul'da sürdürdüğünü bana söylemiştir.<sup>235</sup> Ayrıca merkez ilçede görevli 1200 öğretmenin yaklaşık 1000 tanesi tayin talebinde bulunmuştur. Bu eğitimcilerin yaklaşık %90'ı stajyer olması nedeni ile gelecek dönemlerdeki eğitimde oluşacak olan aksaklıkları göz önüne de serecektir. Depremin oluşturduğu bu yıkım, ülke ve il geneli gelişimi için, katkıda bulunabilecek en önemli birimlerden olan yükseköğretim faaliyetlerinde de kendisini göstermiştir. Akademik ve idari personelin büyük bir kısmı

---

<sup>234</sup> Serpil Erkılıç, (11.06.2018)

<sup>235</sup> Murat Yıldırım, Yaş: 37, Polis Memuru, 13 Mart Depremi ve Yaşanan Göçler Üzerine Yaptığım Görüşme, İstanbul Başakşehir, (17.09.2018)

başka illere göç etme olanakları aramışlardır. Oluşacak bu göçlerin il genelinde sosyal, kültürel, toplumsal ve ekonomik çok yönlü zararlara sebebiyet vermiştir.<sup>236</sup>

## **b) Gazete ve Haber Kaynakları Derlemesi**

### **(1) Yaralar Sarılacak Mı?**

Deprem sonrası il genelinde ve toplum içerisinde oluşan olumsuzluklar nedeniyle farklı mekânlarda çeşitli toplantılar yapılmıştır. Belediye yetkililerinin, il idarecilerinin, belediye başkanı oda temsilcileri, siyasi parti il başkanlarının, kamu kuruluş yöneticilerinin ve bilim adamlarının ortaklaşa toplandığı ve o dönem başbakanı Süleyman Demirel'e sunulan "beklenti özeti" şu şekilde gerçekleşmiştir:

Erzincanlı sanayici ve iş adamlarının "ERSİAD" düzenlediği toplantıda konuşulan konuların özet şekli;

Belediye Başkanı Talip Kaban: "Erzincan'a sahip çıkmak ülke menfaatindedir"

Vali Yazıcıoğlu: "Gelen yardım çöle düşen damla gibi"

Eski Başbakan Akbulut: "Demirel söz verdi, mayısı bekliyoruz"

TSO başkanı Çakır: "Biz meselelerin takipçisiyiz"

Esnaf: "Ortada kaldık".<sup>237</sup>

### **(2) Diğer Haberler**

DSP lideri Ecevit, hürriyete verdiği demecinde: "Devlet adına halktan ve yabancılardan utandım, sayın bakanlar, kamu yöneticilerini kaderleriyle baş başa bırakarak Ankara'ya kaçmışlardır." diyerek, bolluk içinde yokluk yaşandığını dile getirmiştir. Düzenlenen basın toplantısında ise, yurdun her bölgesinden ve birçok yabancı ülkeden bölgeye yardım gelmesine rağmen yardımların halka geç ulaştığını ya da yardımların karaborsaya düştüğünü açıklamaktadır. Ayrıca Ecevit, Erzincan'a bağlı köylerin depremle birlikte büyük zarar gördüğünü köylülere yardım ulaşması şöyle dursun, köylülere hakları olan pancar paralarının bile ödenmediğini dile getirmiştir. RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan ise meydana gelen olumsuzlukların

<sup>236</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, Recep Yazıcıoğlu (aktaran), s. 140

<sup>237</sup> Köksal, *Bir Şehrin Hikâyesi*, s. 120.



adil düzen için hükümet adına bir ihtar olduğunu belirterek: “Allah milletimizi daha beterinden kurtarsın, olaylardan çıkarılacak maddi ve manevi derslerin olduğunu, bir an evvel faizci, ortak pazarcılığa sebep olan iktidardan uzaklaşılması gerekir.” demiştir. Ayrıca Erbakan: “Bu hükümet dört beş parçadan meydana gelmiş yamalı bir bohçadır.” açıklamasında bulunmuştur.<sup>238</sup>

Sabah gazetesinin Perşembe 19 Mart 1992 haberine göre ise şehir merkezinde toplanan kalabalık, yapılan protestolar ile Erzincan Valisi'nin istifasını istemiştir. Protesto yapan kalabalık yardımların etkin bir şekilde kendilerine ulaşmadığını ileri sürerek, devleti ve makamları sorumlu tutmuşlardır. Süleyman Demirel'in yaptığı açıklama ise şu şekildedir: “Bazı sıkıntılar var ama Erzincan'a iki veya üç defa yetecek kadar malzeme gitti, sıkıntılar giderilecektir, onları hallederiz.” Başka demecinde ise Demirel: “Sıkıntı çadırda, bir türlü çadıra doyuramadık. Zلزele tekrarlandığı için millet evlerine giremiyor, ondan oluyor. 15000 çadır kâfi, hallederiz sorun değil.” diye konuşmuştur.<sup>239</sup>

### c) Depremden Sonra, Halkın Umutsuzlukları

1992 Erzincan depreminin olumsuz yansımaları ve artık önlenemez boyutlara gelen etkileri Erzincan halkı için umutsuzluklar ile beraber yeni yerler ve yollar arama çabalarını başlatmıştır. Sosyal ve ekonomik zararları, deprem sonucu ile beraber topluma yansması şehir adına oldukça zor günlerin başlamasına neden olmuştur.<sup>240</sup>

Deprem konusunda görüşme yaptığım insanların tamamı depremden sonra sosyal ve ekonomik olarak umutsuzluklarını dile getirmiştir. Kente dair bu umutsuzluk göç eğilimini güçlendirmiştir. Bu göç dalgası içerisinde, küçük yaşta yetim, kendi ailem ve yakın çevrem de dâhil olmuştur.

Ailemle bu konu hakkında konumuzu aydınlatıcı, yaptığım görüşmelerimin ardından; zaten bildiğim fakat derinlemesine öğrenmiş olduğum şu bilgilere erişmiş bulundum: deprem zamanında aile büyüklerimin (dedem ve babam) mesleği uzun yol

<sup>238</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, s. 165.

<sup>239</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, s. 168.

<sup>240</sup> Yavi, *Doğu Anadolu ve Erzincan*, s. 243.

nakliyat şoförlüğüydü. Depremin olduğu sırada da İstanbul'dan Erzincan'a gelmekte olan aile büyüklerim, deprem olduktan sonra Erzincan'da kamyonun getirmiş olduğu yükü bile bırakacak yer bulamamıştır. Öyle ki Erzincan'da iş sahiplerinin görmüş oldukları zararlar oldukça yüksek seviyedeydi ki, tek bir kamyonun bırakacağı işi bile kabul edememişlerdi. İşçi ve işveren kesimin büyük oranda maddi zararlara uğraması depremin getirdiği olumsuzluklar arasında çok önemli konumda yer almaktaydı. Ailemin, yakın çevre ve akrabalarımın birçoğunun da aynı mesleğe sahip olması aynı olumsuzlukların yaşanmasında en büyük etkendi. İş ve istihdam olumsuzluklarının artarda gelmesiyle yaklaşık 1 sene içerisinde Erzincan'dan İstanbul'a göçler başlamış ve kendi ailem ile bende (1,5 yaşındayken), yaşanan göç olgusu içerisinde kendimizi bulmuş olduk.<sup>241</sup>

Bir başka görüşmeci ise depremin ardından Erzincan da bulunan ortak olarak işletilen iş yerlerinin kendilerine ait paylarını satıp oradan elde ettikleri gelire İstanbul'a göç ettiklerini dile getirmiştir. İstanbul'un zorlu koşulları ise zaman geçtikçe aileyi etkilemiş ve bu yeni şehirde tutunamamalarına neden olmuştur. Sonrasında aile fertlerinin iş kurma girişimleri olumsuz sonuçlanarak çeşitli zorluklar çekildiği anlattıkları arasındadır. Daha sonrasında ise aile fertleri çeşitli iş yerlerinde çalışmak ve ailenin durumunu zor da olsa korumaya başlamıştır. Erzincan'a ise sadece tatil zamanlarında, kısa zaman aralıklarıyla dönüş sağlamışlardır.<sup>242</sup> Görüşmüş olduğum bu ailenin de İstanbul'da kartal ilçesine göç etmiş olması, yakın çevre etkisi ve hemşerilik ilişkilerini göz ardı etmememizi gözler önüne sermiştir.

1992 depreminin meydana getirdiği can ve mal kayıplarının yanı sıra sosyal, ekonomik ve psikolojik anlamda da birçok faktörlü etkileri söz konusudur. Halkın büyük bir moral bozukluğu içerisinde olduğu görülmektedir. İnsanlar bazıları evlerini ve ailelerini kaybederken, bazıları ise işyerlerini ve geçim kaynaklarını kaybetmişlerdir. İnsanlara artık gelecekleri ile ilgili büyük endişeler taşımaktadır. İnsanlar, gelecek konusunda başka yaşam alanları aramaya başlamakta, bunun

---

<sup>241</sup> Selahattin Özdemir, Yaş: 77, Emekli, *13 Mart 1992 Depremi ve Yaşanan Göçler Üzerine Yaptığım Görüşme*, Erzincan Söğütözü Köyü, (02.06.2018)

<sup>242</sup> Melek Özden, Yaş: 85, *13 Mart 1992 Depremi ve Yaşanan Göçler Üzerine Yaptığım Görüşme*, Erzincan Söğütözü Köyü, (02.06.2018)

dışındaki çareler, insanlar için pek olumlu gözüküyordu. Tüm bu yaşananlar doğrultusunda, Erzincan iline insanların talepleri azalmış ve Erzincan'dan göç etme eğilimleri artış göstermeye başlamıştır.<sup>243</sup>

Erzincan depremiyle ilgili bir başka görüşmeci ise depremden sonra köydeki bulunulan arsalarına deprem şartlarına uygun yeni bir yapı inşa edip, köye göç ettiklerini belirtmiştir. Sonrasında ise Erzincan merkezde bulunan kendilerine ait yapıyı satarak İstanbul'da kartal ilçesinde bulunan yine kendilerine ait evlerine ailecek göç etmişlerdir. Erzincan'da da kendilerine ait iş yerleri ve evleri olmasına rağmen neden göç ettiniz sorusuna ise, depremin ardından Erzincan şehrinin sosyolojik ve psikolojik yapısının oldukça bozulduğunu ve işyerlerinde depremden önceki zamana kıyasla gelirlerinin düştüklerini dile getirmiştir.<sup>244</sup> Bu konu hakkında ayrıca, yine İstanbul da daha önce bulunan arsalarına depremin olduğu aydan sonra hemen ev yaptırıp yaklaşık 1 sene sonra göç etmelerinde akraba çevresinin ve ilişkilerinin payının olması ve psikolojik etkenler de göz ardı edilemez.

Dönemin Belediye Başkanı Talip Kaban: “Depremin ardından yaklaşık bir hafta geçti ve göç edenlerin sayısı 10 bini buldu. Biz ise çaresizlik içinde yaşanan göçleri izliyoruz” sözleriyle, devletin bu konuda sorumlulukları olduğunu dile getirdi. (Sayıl Narmanlı, oğlu /Erzincan/hha)(akt.)<sup>245</sup>

İnsanlar artık Erzincan'da yaşam standartlarını sürdürebilmeleri için emin değildiler ve kentten bir an önce ayrılma konusunda hemfikirlerdi. Erzincan'daki yaşanmaya başlayan göç olgusunu çeşitli gazete sayfaları da şu haberler ile gözler önüne sermektedir:

1-“Erzincan'dan Kaçış Başladı.”: “Erzincan halkı, depremin getirdiği felaketin sonrasında karayolu ve askeri nakliye uçakları ile kenti terk ediyor.”

---

<sup>243</sup> Köksal, *Bir Şehrin Hikâyesi*, s. 127.

<sup>244</sup> Sebahattin Özden, Yaş: 76, Evli, Emekli, *13 Mart 1992 Depremi ve Yaşanan Göçler Üzerine Yaptığım Görüşme*, Erzincan, Söğütözü Köyü, (02.06.2018)

<sup>245</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, s. 172.

2-“Toplu Konutları Terk Eden Terk Edene”: “Deprem öncesinde lüks yerleşim yerleri olarak görülen Toplu Konut dairelerinde artık kimse oturmuyor, insanlar bu daireleri elden çıkarıp büyük kentlere göç ediyor.” (Sayıl Narmanlı oğlu/Erzincan/hha)(akt.)

3-“Deprem Göçleri”: “Depremden zarar gören Erzincan kız Çocuk Yetiştirme Yurdu’nda bulunan 96 çocuktan 52’si Samsun’daki Yaşar Doğu” çocuk yetiştirme yurduna yerleştirildi. Yetkililer, diğer çocukları da nakletmeye çalıştıklarını açıkladılar. Yeni yuvalarına uyum sağlamaya çalışan çocuklar ise depremin ardından büyük üzüntü duyarak yakınlarına ne olduğunu bilmediklerini ve yaşadıkları şehirden göç etmiş olmalarına üzüldüklerini dile getirdiler.” ( Şenol Çakır/Samsun/hha)(akt.)

4-“Erzincan’da Göç Başladı”: “Depremin ardından yaklaşık 2000 bina oturulmaz hale geldiği için evsiz kalan aileler kenti terk etmeye başladı. Şehir terminalinde uzun kuyuklar meydana gelmektedir. İnsanlar kentten ayrılmak için büyük mücadele sergiliyorlar.” (Turan Yılmaz, Recep Kapucu/Erzincan)(akt.)

5-“Erzincan Boşalıyor”: “Depremin ardından binlerce kişinin kenti terk ettiğini söyleyen Belediye Başkanı Talip Kaban: “Durdurun bu göçü.” dedi ve hükümetin vaatlerini yerine getirmediği takdirde kentte kimsenin kalmayacağını dile getirdi.<sup>246</sup>

Erzincan 1992 Depremi ile ilgili çeşitli gazete haberleri ve görselleri şu şekildedir:

---

<sup>246</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, s. 172.

Şekil 4. Manşet: “Erzincan’da Büyük Felaket”



Kaynak: Türkiye Gazetesi, 1992 Arşivleri (12.06.2018)

Türkiye gazetesinin deprem yılına ait manşet ve haberine göre; Erzincan’da yaşanan büyük deprem felaketinin acı bilançolarına yer verilmiştir. Depremzedelerin yaşadıkları sosyal ihtiyaç sorunlarına yönelik haberlere de yer verilmiştir. Ayrıca, Erzincan ilinin peş peşe yaşadığı doğal afetlere yer verilmiş; dönemin önde gelen siyaset adamlarının şehri ziyaret ettikleri haberleri topluma yansıtılmıştır.

Şekil 5. Manşet: "Yaralar Sarılıyor"



Kaynak: Türkiye Gazetesi 1992 Arşivleri (12.06.2018)

Gazetenin diğer haberine göre deprem nedeniyle şehirde yaşanan olumsuz durumlara il içinden, dışından ve diğer ülkelerden yapılan yardımlardan söz edilmiştir. Vatandaşların yapılan yardımlara ilgisinin büyük olduğu, ayrıca yaşanan bu süreçlerde yardımların dağıtımında olumsuz davranışların olduğu haberlerde yansıtılmıştır. Diğer bir haberde ise Süleyman Demirel'in açıklamalarına yer verilmiştir.

Şekil 6. Manşet: "Erzincan'dan Büyük Göç Başladı"

**12.6.1992**

**Milliyet** 5

# Erzincan

ARAŞTIRMA

**uyusa da uymasa da**  
Nevralı Doğru

**Depremi Demirel'e fatura etmek**

## KIT'lerin kaderini çizecek karar bu hafta Meclis'e gidiyor

**D**EĞİLTİM Bakan Tamer Çiğdem, Aşilim Programı (TAMM) ile ilgili kararın bu hafta Meclis'e gideceğini açıkladı. Çiğdem, "Yeni yasaların ve Çiğdem'in Kararları" başlıklı bir raporun hazırlanmasını istedi. Çiğdem, "Yeni yasaların ve Çiğdem'in Kararları" başlıklı bir raporun hazırlanmasını istedi. Çiğdem, "Yeni yasaların ve Çiğdem'in Kararları" başlıklı bir raporun hazırlanmasını istedi.

## Erzincan'dan büyük göç başladı

**E**RZİNCANDA yaşanan depremin etkilerinden sonra evini kalmayan Erzincanlılar büyük göçlere başladı. Akarbağ ve Karabağ bölgelerinde kalan sığınmacılar, akraha ve hergün yeni gelenlerle karşılaşarak zor durumda. Çiğdem, "Yeni yasaların ve Çiğdem'in Kararları" başlıklı bir raporun hazırlanmasını istedi. Çiğdem, "Yeni yasaların ve Çiğdem'in Kararları" başlıklı bir raporun hazırlanmasını istedi.

## İstanbul'da yaşayan Erzincanlı sayısı 700 bin

**İ**STANBULDA yaşayan Erzincanlı sayısı 700 bin olarak tespit edildi. Bu rakam, Erzincan'da yaşanan depremin etkilerinden sonra İstanbul'a göç eden Erzincanlıların sayısını göstermektedir. Çiğdem, "Yeni yasaların ve Çiğdem'in Kararları" başlıklı bir raporun hazırlanmasını istedi. Çiğdem, "Yeni yasaların ve Çiğdem'in Kararları" başlıklı bir raporun hazırlanmasını istedi.

## "Hırsızlıktan çok duyarsızlık var"

**İ**NSAAT Mühendisleri Odası Başkanı Mehmet Akarbağ, "Hırsızlıktan çok duyarsızlık var" dedi. Akarbağ, "Hırsızlıktan çok duyarsızlık var" dedi. Akarbağ, "Hırsızlıktan çok duyarsızlık var" dedi. Akarbağ, "Hırsızlıktan çok duyarsızlık var" dedi.

## "Geleceğin Sigortası" Primlerinizi Yatırmayı Unutmayınız!

**A**NADOLU HAYAT

Kaynak: Milliyet Gazetesi 1992 Arşivleri (12.6.2018)

Diğer bir gazete haberine göre ise Erzincan'da yaşanan büyük deprem felaketinin ardından şehir dışına yapılan göç olgusunun vurgusu yapılmıştır. Özellikle İstanbul'a doğru gerçekleşen göçlerden söz edilmiştir. Başka bir habere göre ise deprem sonrası yaşanan olumsuz durumlarda çeşitli duyarsız ve tutarsız davranışların varlığından

bahsedilmiştir. Ayrıca yine dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in depremle ilgili tutumu ve davranışları haber konusu olmuştur.

### 3. Deprem Nedeniyle Erzincan'dan Göçler Üzerine

Göç olgusu, bir yerleşim yeri içerisindeki nüfus hareketlilikleri ve demografik değişimleri sağlayan başlıca faktörlerden birisidir. Dolayısıyla herhangi bir yerleşim yerinin tarihsel bir süreç içerisinde dışarıya ne kadar göç verdiği, bu göçlerin yönlerinin neresi olduğu ve nasıl gerçekleştiğini incelemek ve anlamlandırmak o yöre ile ilgili nüfus değişimlerini kavramamız açısından son derece önemlidir.<sup>247</sup>

13 Mart 1992'de, Erzincan ve çevresinde meydana gelen depremin toplum üzerinde yarattığı sosyo-ekonomik baskılar ve şehirde yaşanan göçlerle beraber oluşan problemler ile ilgili olarak çalışma başlatılmıştır. Bu çalışmanın kapsadığı örnek alanlar; Erzincan merkezinde bulunan 21 mahalle ve Merkez ilçeye bağlı 93 köy, Çayırlı ilçesine bağlı 26 mahalle ve köy, Kemah ilçesine bağlı 39 mahalle ve köy ve son olarak Üzümlü ilçesine bağlı 32 mahalle ve köyden oluşturulmuştur. Toplamda 211 yerleşim yeri ile ilgili veriler toplanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın evreninin bu mekânların seçilmesinde, depremden il genelinde etkilenen yörelerin başında gelmeleri sebebi yatmaktadır. Yerleşim yerleri ile alakalı anketlerin hazırlanması için ve soruların net ve anlaşılır olabilmesi için il merkezinde yer alan üç mahalle muhtarı ile birlikte fikir birliği yapılmıştır. Merkezde yer alan 21 mahalle muhtarlığına gidilerek veriler toplanmıştır. Depremden zarar gören yerleşim yerlerine karar verebilmek için İl Bayındırlık Müdürlüğü tarafından hazırlanan listeler esas alınmıştır. Merkez, Çayırlı, Kemah ve Üzümlü ilçelerine ait yerleşim birimlerinin verileri Milli Eğitim Müdürlüğü aracılığı ile ilkokul öğretmenlerine gönderilmiş ve değerlendirmeye alınmıştır. Ayrıca, Erzincan merkezine yakın buldukları halde bazı köylerden bilgi alınamamıştır. Tekrar belge istediği halde anket formlarında bir kısım eksiklikler oluşmuştur. Bu nedenle anketör seçiminde öğretmenler ve muhtarları seçilmesi uygun bulunmuştur. Araştırmada bütün anketörlerin önceden eğitilmesi mümkün olmadığından öğretmenlerin tecrübelerinden yararlanılmıştır. Araştırmada

---

<sup>247</sup> S. Zaman, F. Orhan, *Türkiye'de Erzincan İli Nüfusuna Kayıtlıların Coğrafi Dağılımı*, Akın(edt.), Ulusal Sempozyum, (182-188), 2016, s. 183



anketörlerin bilgileri esas alınmıştır fakat eksik bilgiler resmi rakamlarla tamamlanmaya çalışılmıştır. Bazen bu bilgilerin uyuşmadığı gözlemlenmiştir, buna sebep olarak bölgede hızla gelişen göç olgusu ve yaşanan olumsuzluklar ile beraber kişilerin fikirlerini sübjektif yorumlara kayması olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bazı mahalle ve köylerin böyle çalışmaları ciddiyeti almamaları ve toplum içerisinde yaşanan psikolojik şoklar da, araştırmanın zorlukları arasında sayılabilir. Bu durumların yanı sıra araştırmayı, mahalle ve köyünü oldukça dikkatli ve verimli şekilde destekleyen muhtarların varlığı da olumlu yönde etkilemiştir. Türkiye’de bulunan mahalle ve köy muhtarlarının görev ve sorumlulukları araştırmanın kapsamı açısından önemlidir. Yapılan araştırmada sonuç olarak, anket formlarının arkasında öğretmen, muhtar ve köy ihtiyar heyetlerinin imzalarının bulunması çalışmaların güvenilirliği ve sağlıklı oluşu açısından önem arz etmektedir.<sup>248</sup>

#### **a) Deprem Öncesi ve Sonrası İl Genelinde Demografik Değişim**

Erzincan ilindeki yapılan çalışmaya göre depremden etkilenen yerleşim yerleri ile ilgili sonuçlar şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

1-1992 yılının Şubat ayı itibariyle yani depremden 1 ay öncesi değerlendirildiğinde, araştırmaya konu olan yörelere göre nüfus, 211.239 iken deprem sonrası 181.023 olduğu tahmin edilmektedir. Ancak aradaki 30.21’lik fark Erzincan’dan diğer illere olan göçün miktarını bizlere sunsa da göç edenlerin tamamını göstermemektedir. Çünkü deprem sonrasında önemli miktarda memur tayinleri ve kırsal bölgelerden göçler de yaşanmıştır Dolayısıyla bu rakamlarla genelleme yapılırsa Erzincan’dan yaklaşık olarak %14 oranında göç yaşanmış diyebiliriz.

2-Deprem nedeniyle Erzincan’dan yaşanan göçler için bir başka çıkarım yolu ise ilkokul öğreniminin zorunlu olmasından dolayı, deprem yıllarındaki ilkokula giden öğrenci sayısına ve değişiminin oranına bakılabilir. Resmi yolla ilkokul çağı yaşı 6-14 yaş grubuna girenlerin sayısı 1985 yılı Erzincan ili nüfus sayımında, il nüfus toplamı 299.985 kişi içerisinde 77.573 kişidir. Bu duruma göre genel nüfusun %26’sı, 1985 yılı sayımlarına göre ilkokul öğrencisidir. 1990 sayımında ise toplam nüfus 299.251

---

<sup>248</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s.109-110

iken; 6-14 yaş grubu ilkokul nüfusu ise 72.173'tür. Bu rakam ise genel nüfusun %24'ünü oluşturmaktadır. Depremi yaşadığı yıl ile bir yıl sonraki depremden etkilenen ilçelerdeki İlkokul öğrencilerinin ve verilen mezunların derlendiği veriler, Tablo 16 da gösterilmektedir.<sup>249</sup>

Tablo 16. Depremden etkilenen ilçelerde ilkokul öğrenci sayısı

Öğretim Yılları	Merkez İlçe	Çayırılı İlçesi	Kemah İlçesi	Üzümlü İlçe
	Toplamı	Toplamı	Toplamı	Toplamı
1991-92 öğrenci sayısı	18.341	2.352	1.288	1.373
1992-93 mezun sayısı	15.363	2.118	903	1.289
Azalma	2.977	234	385	84

Kaynak: Esen, Erzincan ve Deprem, 1994

Tabloda da görüldüğü üzere depremin yaşandığı senenin ardından il içinde bulunan kayıtlı ilkokul öğrencilerin sayısında bariz bir şekilde azalma meydana gelmiştir. Bu durumun bizlere gösterdiği olgu ise depremin ardından şehir dışına ciddi oranlarda göç süreçlerinin yaşanmış olmasıdır.

#### **b) Araştırmaya Göre Göç Eden Nüfusun Nitelikleri**

Yapılan çalışmada, il dışına göç eden ve başka ilden Erzincan'a gelen kişilerin nitelikleri ile ilgili her kişiden istenilen cevap alınmamıştır. Bu konuda en büyük eksiklik muhtarlıklarda ikamet eden hane halkı ile ilgili güvenilir kayıtların azlığı olarak düşünülebilir. Öyle ki çoğu köy ve mahalle muhtarlıklarının ani bir şekilde yaşanan göç olayları hakkındaki bilgilerin ve kayıtların hemen tutulmamış olması, konunun aydınlatılmasını zorlaştıran etmenlerdendir. Ayrıca yapılan çalışmalarda, yeterli bilgilerin toplandığı ve göç eden nüfusun nitelikleri ile ilgili değişik bulgular elde edilmiştir. Araştırmalardan çıkarılan bulgular aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1-Yapılan değerlendirmelere göre Erzincan ilinden, başka yerleşim alanlarına deprem nedeniyle göç eden nüfusun nitelikleri aşağıdaki tabloda özetlenmeye çalışılmıştır. Tabloyu incelediğimizde göç eden hanelerin büyük bir kısmını üye sayısı 4 ve 5 kişi de toplanmaktadır.(Tablo 17).

<sup>249</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s.122

Tablo 17. İlden göç eden hanelerin büyüklüğü

Yerleşim Yeri	Yerleşim yeri sayısı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11+
Merkez	45	7	41	69	85	77	39	24	16	4	7	7
Çayırılı	10	1	3	1	14	12	10	3	9	5	3	7
Kemah	12	2	6	8	12	7	5	2	3	-	1	3
Üzümlü	19	1	16	17	25	40	16	13	3	3	2	3
TOPLAM	86	11	66	95	136	136	70	42	31	12	13	19

Kaynak: Esen, Erzincan ve Deprem, 1994

Yapılan görüşmelerde Erzincan'dan göç eden ailelerin nüfus sayıları itibari ile genelinin 4 ila 5 kişiden oluşması, yukarıdaki tabloyla paralel bir sonuçtur. Bu durumun o yıllarda ailelerin geniş aile tipinde ve ortak geçim kaynaklarına sahip oldukları sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

2-Aşağıdaki tabloda ise göç edenlerin hane halkı reislerinin mesleklere göre dağılımları yer almaktadır. Tabloda ilk sırayı çiftçi grubu 2. sırayı işçiler serbest meslek grubu, memurlar ise 3. ve 4. sırayı almaktadır. (Tablo 18).

Tablo 18. Göç eden hane halkı reislerinin mesleki dağılımı

Aile-Reisi Mesleği	Merkez ilçe	Çayırılı	Kemah	Üzümlü	TOPLAM
İşçi	120	4	10	10	144
Memur	21	2	5	14	42
Çiftçi	160	42	13	65	280
Serbest	24	4	13	14	55
Esnaf	12	1	-	-	13
Emekli	23	-	5	9	37
İşsiz	18	1	1	24	44
Diğerleri	14	1	1	3	19

Kaynak: Esen, Erzincan ve Deprem, 1994

Meslek grupları içerisinde göç süreçlerine katılan en yoğun meslekler çiftçiler ve işçilerdir. Tahminlerime göre, şehirde sabit ve yeterli derecede gelir seviyesi olmayan bu grupların göç süreçlerine daha fazla katılmalarındaki en büyük etken; depremin ardından yaşanan ekonomik zararların en fazla bu grupları etkilemesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle çiftçi grubunun göçlere katılması ise sanırım artık tarımsal faaliyetlerin deprem nedeniyle son derece yetersiz kalması sonucundan kaynaklıdır. Yaptığım görüşmeler sonucunda ise göçe katılan aile reislerinin geneli belirli bir meslek grubuna dâhil olmayan serbest meslek mensupları ve mevsimlik işçi şeklinde gelir sağlamaya çalışan vatandaşların olduğu anlaşılmıştır.

3-Araştırmadan 634 hanenin gittikleri illere göre dağılımı ise Tablo 19’da yer almaktadır. Görüldüğü üzere depremden dolayı yaşanan göçler de, göç eden nüfusun gittikleri iller içerisinde İstanbul ile Antalya, Mersin, Balıkesir gibi Güney ve Batı Anadolu illeri ilk sırada yer almaktadır. Sonrasında ise İzmir ve Bursa gelmektedir. Son sırayı ise Ankara yer almaktadır.<sup>250</sup>

Tablo 19. Göç edilen iller

Gidilen İller	Merkez	Çayırılı	Kemah	Üzümlü	TOPLAM
İstanbul	142	-	31	84	300
Ankara	8	43	2	3	14
İzmir	46	1	-	4	50
Bursa	29	-	3	1	33
Diğer Batı İlleri	112	9	12	37	170
Güney illeri	-	-	-	-	-
Bilinmeyen	53	4	-	-	67
TOPLAM	390	57	48	129	634

Kaynak: Esen, Erzincan ve Deprem, 1994

Erzincan’dan göç eden vatandaşların öyle görülüyor ki kendilerine yeni bir yaşam yeri oluşturma da özellikle İstanbul, Antalya ve Mersin gibi batı ve kıyı illeri başta

<sup>250</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 124

gelmektedir. Kanaatimce bu illerde iş ve istihdam olanaklarının fazla olması ve de hemşerilik ilişkileri il seçimlerinde ön planda tutulmuştur. Görüşmelerime katılan katılımcıların verdikleri cevapların hepsi de yukardaki tabloyla paralel bir şekilde sonuçlanmıştır.

### c) Araştırmaya Göre Erzincan'a Yerleşen Nüfusun Nitelikleri

1-Yapılan araştırmadaki anketlerden toplam 71 yerleşim yerindeki 396 hane halkı esas alınarak, Erzincan iline depremde sonra göç eden nüfusun nitelikleri ile ilgili aşağıdaki tabloda değerlendirilen şu rakamlar elde edilmiştir. Tablo 20 de anlaşılacağı üzere Erzincan'a yerleşen hanelerin büyük bir kısmının üye sayısı 3 ve 4'te toplanmaktadır.

Tablo 20. Yerleşen hanelerin büyüklüğü

Yerleşim yeri	Yerleşim yeri sayısı	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11+
Merkez	39	17	10	25	30	19	24	11	12	1	4	9
Çayırılı	10	13	13	15	10	16	12	5	6	4	2	6
Kemah	12	6	24	15	13	11	14	7	9	2	1	2
Üzümlü	10	8	2	5	5	1	4	11	1	-	-	-
TOPLAM	71	34	49	60	58	47	54	34	28	7	7	17

Kaynak: Esen, Erzincan ve Deprem, 1994

Erzincan'a yerleşen ailelerde de giden aile fertlerine paralel olarak hane büyüklükleri hemen hemen aynıdır. Hane büyüklükleri 3 ile 4'te toplanmıştır. Tahminime göre göç süreçlerine katılan ailelerin büyüklükleri gittikleri ile bakılmaksızın daha çok çekirdek aile tiplerini yansıtmaktadır. Aile fert sayıları büyüdükçe göç süreçlerine katılım yönelimleri azalma göstermektedir. Yaptığımız görüşmelerden kendi ailem de dâhil birçok aile Erzincan'a tekrar dönüş sağlamıştır. Bu ailelerin ise fert sayılarına baktığımızda sayının 4 ve 5'te yoğunlaştığı sonucunu ortaya çıkarmış bulunmaktayız.

2-Aşağıdaki tabloda ise yerleşen hane halkını reislerinin mesleklerine göre dağılımları verilmiştir. Görüldüğü üzere tabloda çiftçi grup ilk sırayı, memurlar ise 2. sırayı

almaktadır. Bunun nedeni ise göç edenlerin büyük kısmının Tunceli ve Bayburt illerindeki çiftçi grubunun oluşturmasından kaynaklıdır. Bunun yanı sıra bölgeye büyük ölçüde öğretmen tayini yapılmıştır. Ankette görülmemekle beraber yukarıdaki hanelerin yaklaşık %90'ı öğretmenlerden oluşmaktadır.<sup>251</sup>

Tablo 21. Yerleşen hanelerde, hane reislerinin mesleki dağılımları

Hane halkı reisi mesleği	Merkez	Çayırılı	Kemah	Üzümlü	TOPLAM
İşçi	34	-	6	2	42
Memur	52	32	11	17	112
Çiftçi	25	54	69	6	154
Serbest	9	2	1	-	12
Esnaf	3	-	8	-	11
Emekli	3	3	5	-	11
İşsiz	25	1	4	3	33
Diğerleri	14	3	3	1	21

Kaynak: Esen, Deprem ve Erzincan, 1994

Yerleşen ailelerin büyük çoğunluğunun memur olması yapılmış olan tayinlerle açıklanabilir. Diğer bir grupta ise çiftçilerin olması, Erzincan ilinde tarımsal faaliyetlerin geçmiş tarihinden beri ön planda olan sektörlerin başında gelmesinden kaynaklanmaktadır.

Yapmış olduğum görüşmelerimde, 4 görüşmeci, memurluk dolayısıyla tayinlerini tekrar Erzincan'a aldrıp aileleriyle birlikte geri dönüş sağlamıştır. Görüşmecilerden birisi İstanbul'da memur olup evlendikten sonra iş yerinin uzaklığı ve işine gidiş gelişinin zorluk yaratmasından dolayı, İstanbul'a göç ettikten yaklaşık 10 yıl sonra Erzincan'a tayinini isteyip eşiyile ve ailesiyile birlikte dönüş sağlamıştır.<sup>252</sup> Bir diğer

<sup>251</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 125

<sup>252</sup> Turgut Kaya, Yaş: 47, Evli, Memur, *13 Mart 1992 Depremi Ve Yaşanan Göçler Üzerine Yaptığım Görüşmeler*, Erzincan Merkez, (30.05.2018)

görüşmeçi de aynı şekilde Erzincan'dan göç ettikten sonra yaklaşık 1 yıl sonra memur olup, tayin talebi yaparak, Erzincan'a dönüş sağladığını iletmiştir.<sup>253</sup>

3-Yerleşen hane halklarının geldikleri yöreler ise Tablo 22'de gösterilmiştir.

Tablo 22. Yerleşenlerin geldikleri yerler

Geliş Yeri	Merkez	Çayırılı	Kemah	Üzümlü	TOPLAM
İl köyleri	57	36	12	6	111
Tunceli	23	2	2	2	29
Doğu illeri	22	1	-	-	23
Güneydoğu illeri	12	8	1	4	25
Diğer yöreler	50	27	7	9	93
Bilinmeyen	-	-	-	-	115

Kaynak: Esen, Deprem ve Erzincan, 1994

Tablodan da anlaşılacağı üzere göçlerin çoğunluğu köylerden gerçekleşmiştir. Erzincan'a yakın illerden, Tunceli, Bayburt, Gümüşhane illeri tabloda yer alırken; bilinmeyen grupta yer alan rakamlarda ise memur tayinlerinin olduğu düşünülmektedir.

4-Erzincan il merkezi ve ilçe yerleşim yerlerinin deprem öncesi ve deprem sonrası itibarıyla görünümü ise Tablo 23. de yer almaktadır.

Tablo 23. Erzincan il merkezi dışı yerleşim yerleri itibarıyla resmi görevli sayısı

Yerleşim Yeri sayısı	Deprem Öncesi					Deprem Sonrası				
	Öğrt.	Doktor	Ebe-Hemşire	İmam	Diğer	Öğrt.	Doktor.	Ebe-Hemşire	İmam	Diğer
Merkez (83)	287	4	17	68	103	354	5	16	64	133
Çayırılı (25)	67	1	11	10	-	70	1	12	9	-

<sup>253</sup> Hasan Özdemir, Yaş: 51, Evli, Memur, 13 Mart 1992 Depremi Ve Yaşanan Göçler Üzerine Yaptığım Görüşmeler, Erzincan Söğütözü Köyü, (02.06.2018)

Kemah (30)	12	-	1	12	-	10	-	1	13	-
Üzümlü (32)	130	6	10	20	116	162	7	15	20	133
TOPLAM (170)	496	11	39	110	219	596	13	44	106	266

Kaynak: Esen, Deprem ve Erzincan, 1994

Görüldüğü üzere deprem öncesine göre Erzincan'da deprem sonrası sağlık personeli sayısında artış gözlemlenmektedir. Öğretmen sayısında da artış söz konusu iken; din görevlileri sayısında önemli bir değişme kaydedilmemiştir. Bu durumun yaşanması ise yaşanan depremde önemli ölçüde sağlık personeli ve ekipmanları eksikliğinden kaynaklanan sorunlardır. Ayrıca deprem sonrası yaşanan göç olgularından dolayı eğitim alanında ciddi oranda eksiklikler meydana gelmiştir. Bu nedenle öğretmen tayinleri eğitim alanında önemli adımlar atmak adına yapılmıştır.<sup>254</sup>

#### 4. Deprem ve Erzincan'a Yeniden Göç Üzerine

Depremin ardından Erzincan'da yapılan çalışmalara bakıldığında, genellikle bu çalışmalar, şehrin jeomorfolojik yapısı ile hasar tespit yöntemleri üzerine yoğunlaşmıştır. Şehrin kültürel yapısındaki değişimler ise dolayısıyla geri planda kalmıştır. Bunun içindir ki 1992 depreminden sonra Erzincan'dan göç edenler ve tekrar geri dönüşler konusunda yapılan çalışmaların azlığı ve zorluk dereceleri fazladır.<sup>255</sup>

1992 depreminin Erzincan'da cuma akşam saatlerinde yaşanmasının ardından hemen hemen bütün kamu kuruluşu ve idari birimlerde memurlara izin verilmesinden dolayı resmi kayıtların korunması konusunda zorlukları beraberinde getirmiştir. Belediye, vergi dairesi gibi binaların yıkılmalarının ardından kamusal açıdan önem taşıyan birçok belge kayıplara karışmıştır.<sup>256</sup>

Depremin ardından yaşanan olumsuzluklar, sosyoekonomik değerlerin incelenmesinde zorluk çıkarsa da, Erzincan'dan diğer illere ve Erzincan iline oluşan

<sup>254</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 126

<sup>255</sup> Yavi, Yavi, *Deprem Sonrası Erzincan; 13 Mart 1992 Depreminde 1995 Yılı Sonuna Kadar Gerçekleştirilen İyileştirme ve Yeniden Yapılandırma Faaliyetleri*, s. 161

<sup>256</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s.126



göç olgusunu araştırmak ve incelemek gerekliliği her zaman ön plânda olmuştur. Deprem tehlikesini tarihinden bugüne kadar her zaman barındırmış olan Erzincan ili ve insanların geri dönüş kararlarının araştırılması önemli bir bileşen ortaya koyabilir. Bu konuda araştırma evrenini tespiti için göç eden ailelerin miktarını bilmesi önemlidir. Kamu kurum ve kuruluşlarındaki verilerin incelenmesi ve Erzincan'a geri dönüş yapan kişiler üzerinde yapılan soru-cevap tekniklerine göre ortaya genel olarak şu sonuçlar çıkmıştır:

1-1990 genel nüfus sayımlarına göre Erzincan ilinde ortalama aile büyüklüğü sayısı 5,4 tür. Bu oran değerlendirildiğinde deprem sonrası şehir merkezine nüfusunun %17,7 sinin göç ettiği, %5,7'sinin ise geri dönüş yaptığı görölmektedir. Günümüzdeki Erzincan'a geri dönüş yapan ailelerin oranları azalarak devam etmektedir.

2-Yapılan araştırmada Erzincan'a dönüş yapanların %29'u geri dönüş sebebi olarak gittikleri yerlerdeki kazançlarının yetersizliğini belirtmiştir. %24'ü, geri dönüşlerinin nedenini göç edilen şehrin yaşam stresine bağlarken; %22'si ise iş bulamamaları nedenini söylemiştir. %28 oranında insan, kültürel uyumsuzluk nedenini öne sürmüştür. %40 gibi yüksek bir oran ise akrabalık ilişkilerinin Erzincan'da bulunması açıklamasını yapmışlardır. Araştırmadan çıkan sonuçlar yorumlandığını da ise insanların geri dönüş açısından kültürel ve sosyal faktörleri, ekonomik faktörlerden daha fazla dikkate aldığı ortaya çıkmaktadır.

Erzincan'a tekrar geri dönüş üzerine hakkında bir görüşmeci, ailesinin depremden sonra Erzincan'daki işyerlerinin yıkılmasından sonra İstanbul'un Tuzla İlçesinde ki arsalarına ev yaptışıp İstanbul'a göç ettiklerini dile getirmişti. Daha sonra ise aile reisinin tekrar Erzincan' da bir fabrikada kadro almasıyla beraber çekirdek aile şeklinde geri dönüş sağladıklarını aile büyüklerinin ise İstanbul'da ikamet etmeyi sürdürdüklerini anlatmıştır. Geri dönüş sebebi olarak ta, Erzincan'da ki evlerinin bulunması ve İstanbul'da düzenli bir iş bulamamaktan kaynaklanan olumsuzluklar olduğunu söylemiştir.<sup>257</sup>

---

<sup>257</sup> Doğuş Kaplan, (02.06.2018)

3-Araştırmada sorulan, “Yatırımların Erzincan'a mı yoksa geldikleri yerlere mi yapılmaktadır?” Şeklindeki sorularda ise verilen cevapların %23'ü Erzincan'a, %32 si ise her iki yere de cevabını vermiştir.

Görüşmecilerden bir aile reisi, Erzincan'daki ortak iş yerlerinin kendilerine ait paylarını satarak, göç ettikleri İstanbul'da iş yeri açıp yatırımlarını İstanbul'a gerçekleştirmeye çalıştıklarını fakat yine de Erzincan'dan bağlarını koparmadıklarını dile getirmiştir. Bu sırada ise ailesinin çeşitli zorluklar yaşadığını, yeni kurmuş oldukları iş yerinin yeterli gelir sağlayamadığı için ailenin küçük bireylerinin de iş hayatına başlamak zorunda kaldıklarını anlatmıştır.<sup>258</sup>

Buradan çıkan sonuç, ekonomik durumları yeterli olan göçmenlerin yatırımlarını hem Erzincan'a hem de göç ettikleri bölgelere yapmış olmaları ile Erzincan dışına önemli derecede sermaye aktarımı gerçekleşmiş olması durumu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, insanların başka illere yapmış olduğu yatırımlarla da, kendilerini ve ailelerini güvence altına almaya çalıştıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Kanaatimce, ekonomik durumu kısmen yeterli kişilerin büyük bir oranda Erzincan dışına sermaye yatırımı yapmaları, Erzincan ilinin gelişim düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla, depremin, Erzincan ili üzerindeki göçlerle beraber, sosyo-ekonomik yönlü olumsuz faktörler de oluşturmaktadır.

Yaptığımız görüşmelerden birinde ise görüştüğüm aile reisi hem Erzincan'a hem de İstanbul Kartal ilçesine depreme uyumlu yapı yaptırarak her iki ile de yatırımını gerçekleştirdiğini söylemiştir. Daha sonrasında ise İstanbul da ki yapıyı kiracıya vererek Erzincan'a ailesiyle beraber dönüş sağlamıştır. Geri dönüşünde ki sebepleri, sorulduğunda ise; İstanbul'daki gelir zorlukları ve de Erzincan da deprem nedeniyle duraksattığı işletmesinin varlığı ile Erzincan'daki akrabaların bulunması nedenlerini iletmiştir.<sup>259</sup>

Başka bir görüşme de çıkardığımız sonuca göre ise maddi durumu ve geliri kısmen uygun olan ailelerin yatırımlarını diğer ailelere kıyasla daha rahat bir şekilde

---

<sup>258</sup> Melek Özden, (02.06.2018)

<sup>259</sup> Sebahattin Özden (02.06.2018)

yapabildikleridir. Öyle ki bir diğer görüşmeci Erzincan'a tekrar geri dönüş sağlarken; aile reisinin İstanbul'da yapıyor olduğu nakliyatçılık yani kamyon şoförlüğü mesleğini Erzincan'a dönüş yaptıktan sonra da devam ettirmeye çalıştıklarını söylemiştir. Geri dönüş sebepleri olarak ise o mesleğin artık İstanbul'da yeteri derecede tutulmadığını ve geçim sıkıntılarının oluştuğunu, dile getirmiştir. Ayrıca, bu meslekten başka, yapacak bir mesleğin olmaması ile İstanbul'da kirada oturulması geri dönüşün nedenleri arasında yer aldığı, verilen cevaplar arasında yer almıştır.<sup>260</sup>

4-Araştırmada yer alan başka bir sonuç ise; Esnaf ve zanaatkârlara yöneltilen, "Erzincan dışında iş kurmaya yeterli derecede ekonomik yeterlilikleri olduğunda tekrar Erzincan'a göç eder misiniz?" sorusuna alınan cevaplardır. Alınan cevaplara göre, evet %15, hayır ise %33 oranında ortaya çıkmıştır. Erzincan'da kalmayı düşünen kişilerin genellikle sermaye ve ekonomik yeterlilikleri düşük seviyededir. Durumu böyle olan esnaf ve zanaatkârlar geldikleri yerlerde geçim sıkıntısı yaşadıkları ve ticari hayata tutunamadıkları gözlemlenmektedir.<sup>261</sup>

Yaptığımız görüşmelerden birinde ise deprem sırasında İzmir'de olup daha sonrasında Erzincan'da bulunan evi ve akrabalarını merak ederek Erzincan'a gelen ve buradaki evi ile akrabalık ilişkileri nedeniyle Erzincan'dan ayrılmayı düşünmeyen bir aile reisinin cevapları da önemlidir. Bu görüşmeci, 1939 Erzincan depremini dahi yaşamış ve o depremle ilgili anılarını kısaca anlatmıştır. 1992 depreminde ise Erzincan'da bulunan evi ve kocasından kalan emekli aylığı sebebiyle kendi kendine geçim kaynağını oluşturmuş ve Erzincan'dan göç etmeyi düşünmemiştir.<sup>262</sup>

Bir diğer görüşmeci ise Erzincan depreminden sonra Düzce'ye göç etmiştir. Orada Karayolları Müdürlüğü'nde Memurluğa başlayan görüşmecim daha sonraki yıllarda 1999'da Düzce depremini de yaşamış ardından tayinini Erzincan'a aldırıp tekrardan geri dönüş sağlamıştır. Her iki depremi de ailesiyle beraber yaşamış ve olumsuz

---

<sup>260</sup> Selahattin Özdemir (02.06.2018)

<sup>261</sup> Mehmet Karataş, *Erzincan'ın Sosyal Yapısı ve Mart 1992 Depreminden Sonra Göç Edip Geri Dönenlerin Dönüş Sebepleri* (Danışman: Dr. Öğr. Üy. Burhan BALOĞLU), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1996

<sup>262</sup> Huriye Öylü, Yaş: 91, Emekli, *13 Mart 1992 Depremi Ve Yaşanan Göçler Üzerine Görüşmeler*, Erzincan, Söğütözü Köyü, (02.06.2018)

yönlerini tatmış olan görüşmeci, Erzincan'a dönerek, tüm yatırımlarını tekrar memleketine yoğunlaştırmıştır. Olayların gelişmesinde ise memurluk mesleğini Erzincan'da devam ettirmesinin payının büyük olduğunu dile getirmiştir.<sup>263</sup>

## **B. Erzincan'ın Yıllara Göre Seyri ve Göçlerin Yönü**

Erzincan ilinin yıllar bazında vermiş olduğu göçler ile bu göçlerin genel itibari ile hangi bölgelere ve hangi illere doğru yapıldığı, bu başlık altında incelenecektir.

### **1. Yıllara Göre Erzincan'ın Göç Seyirleri**

Göç olgusu, insanlar ve toplum üzerinde, il, bölge, ülke ve hatta uluslararası boyutta etki alanına sahip süreçleri oluşturmaktadır. Öyle ki, sürekli göç alan bölgelerin nüfusu sürekli artarken; göç veren yerler ise nüfus kayıpları yaşar ve bu süreçlerden, toplum, sosyoekonomik boyutlarda etkilenir. Göç veren bölgelerdeki iş, eğitim, sağlık, nitelikli eleman kayıplarının yaşanması ile birlikte, o yörelerin gelişmişlik düzeyleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Erzincan gibi göç seyri sürekli negatif olan bir ilde sayılan bu olumsuzluklar belirginleşmektedir. Erzincan ilindeki göçlere sadece Cumhuriyet döneminde değil; Osmanlı döneminde de rastlamak mümkündür. Erzincan nüfusundaki göçlerin etkilerine göre, üzerindeki bilimsel çalışmalarda ve yöreye ait halk türkülerinde de, yaşanan göç süreçlerinin edebi yansımalarını görmek mümkündür. Bunların dışında ilde yaşanan biri 1939, diğeri 1992 olmak üzere iki büyük deprem, Erzincan ilinde göç olgusunu iyice belirginleştirmektedir.<sup>264</sup>

Erzincan ilinde göçlerin yıllara göre seyirlerini incelediğimizde, özellikle 1975-1990 yılları arası oldukça yoğun bir şekilde göç süreçleri yaşanmıştır. Bunun yanı sıra, ilden genelde genç nüfusun bu göç olgusuna katılıyor olması, il için nitelikli işgücü kayıplarına yol açabilmektedir. İl içerisindeki göçler incelendiğinde, kent merkezine daha çok il dışından gelenler hâkimken; kırsal kesimden kopan nüfus ise daha çok büyük kentlere gitmektedir. Erzincan ili, günümüzde gelişmekte olan sanayi, sosyal,

---

<sup>263</sup> Hasan Özdemir (03.06.2018)

<sup>264</sup> H. Koca, *Göç ve Doğum Oranlarının İl Milletvekili Temsil Gücüne Etkileri: Erzincan Örneği*, Akın (edt.), Ulusal Sempozyum, (113-125), 2016, s. 114.

eğitim alanları ile önemli bir rağbet merkezi olarak algılansa da belirli ve sabit bir sermaye sınırına ulaşan nüfusun göç etme eğilimi il için tehdit durumundadır.<sup>265</sup>

Erzincan ili için nüfus seyirlerine baktığımızda, sebepleri depremler ve şehirde yaşanan göç süreçleri olsun veya olmasın nüfus seyri artık yeterli derecede artmamaktadır. Hatta 2000 yılından itibaren adrese dayalı nüfus tespiti verilerine göre, azalma yönünde süreç başlamıştır. Bu veriler, ilin yıllık nüfus artışında ülkenin artış hızına göre çok aşağıda olduğunu göstermektedir. Öyle ki Erzincan ili nüfusu 1945 ile 2015 yılları arasında 52 bin, yani %30 artmıştır. Aynı dönem içerisinde Türkiye nüfusu yaklaşık 22 milyondan 77 milyona yükselerek %350'den fazla bir artış sağlayarak, aradaki farkı bizlere göstermiştir.<sup>266</sup>

Erzincan nüfus artış hızı hem nüfus sayımlarında hem de ADNKS'ye göre çoğunlukla Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Bunun yanı sıra ilk defa 1980'de ve 1992 depreminin yaşandığı senenin içerisinde bulunduğu, il dışına yaşanan göçler ile 1990'lı yılların kayıtlarının tutulduğu yılda nüfus artış hızları negatif seyirde gerçekleşmiştir. (-1,17 ve -0,49) Genel bir ifade ile Erzincan nüfusu bu yıllarda azalmıştır. Negatif yön, 2007 ile 2014 yılları arasında da devam etmiştir. Sadece 2010 yılında nüfus artış hızı %53'le Türkiye ortalamasını geride bırakmıştır.<sup>267</sup> (Tablo 24).

Tablo 24. Erzincan ve Türkiye Nüfusunda Yıllık Artış Hızı (%)

Yıl	Erzincan	Türkiye	Yıl	Erzincan	Türkiye
1955	17,26	27,25	1985	12,35	24,88
1960	23,94	28,53	1990	-0,49	21,71
1965	12,43	24,63	2000	5,7	18
1970	13,12	25,19	2007	-13,6	13,1
1975	5,40	20,65	2010	53,2	15,9
1980	-1,17	24,88	2014	-3,2	13,4

Kaynak: DİE ve TÜİK verilerinden derlenerek hesaplanmıştır.

<sup>265</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 17.

<sup>266</sup> Koca, *Göç ve Doğum Oranlarının İl Milletvekili Temsil Gücüne Etkileri: Erzincan Örneği*, Akın (edt.), Ulusal Sempozyum, s. 115.

<sup>267</sup> Koca, *Göç ve Doğum Oranlarının İl Milletvekili Temsil Gücüne Etkileri: Erzincan Örneği*, Akın (edt.), Ulusal Sempozyum, s. 116

Göçler, bir yerin veya o bölgenin nüfusunda önemli derecede etkili olabilen bir olgudur. Göçlerin etkisi daha önce de değinildiği üzere sadece nicel olarak nüfusa etki etmez; nitel anlamda da, yani sosyal, kültürel, ekonomik ve hatta psikolojik etki alanlarına sahiptir. Erzincan ili bu bilgiler ışığında önemli derecede göç veren illerden birisidir ve göçlerin etkisiyle de nüfus artış hızı her zaman sınırlı sayıda kalmıştır. Özellikle 2000 yılından itibaren ADNKS' ye göre de nüfus azalma eğiliminde bir seyir izlemektedir.<sup>268</sup>

TÜİK verileri incelendiğinde, Erzincan ili özellikle 1975-1990 yılları arasında oldukça göç veren bir il konumundadır. Net göç hızı 2000 yılından sonra sabit değerlere düşmüştür. Son dönemler incelendiğinde göç hızı istikrarsız bir yapıdadır fakat yine de nüfus artışı azalan oranlarla da olsa artmaktadır.<sup>269</sup>

Tablo 25 de, 1975 yılından itibaren Erzincan'ın aldığı ve verdiği göçler ile net göç hızı oranları TÜİK verilerine göre derlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 25. Erzincan ilinde uzun dönemli göçlerin seyirleri

Yıllar	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (binde ‰)
1975-1980	239.010	24.269	33.638	-9.369	-38.4
1980-1985	249.424	19.628	31.211	-11.583	-45.4
1985-1990	261.300	24.246	49.820	-25.574	-93.3
1995-2000	282.662	29.336	30.661	-1.325	-4.7
2007-2008	210.645	10.977	11.976	-999	-4.7
2008-2009	213.288	11.966	11.189	777	3.7
2009-2010	224.949	14.198	12.365	1.833	8.2
2010-2011	215.277	11.523	14.218	-2.695	-12.4
2011-2012	217.886	12.192	10.649	1.543	7.1
2012-2013	219.996	12.662	12.884	-222	-1.0
2013-2014	223.633	15.450	13.641	1.809	8.1

<sup>268</sup> Koca, *Göç ve Doğum Oranlarının İl Milletvekili Temsil Gücüne Etkileri: Erzincan Örneği*, Akın (edt.), Ulusal Sempozyum, s. 119

<sup>269</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 15

2014-2015	222.918	14.062	16.766	-2.704	-12.1
2015-2016	226.032	12.666	12.748	-82	-0.4
2016-2017	231.511	15.162	14.210	952	4.1
GENEL TOPLAM		228.337	275.976	-47.639	-106.6

Kaynak: TÜİK verilerinden hesaplanmıştır.

Görüldüğü üzere Erzincan'ın 1975 yılından günümüze kadar olan göçlerin süreçlerinde, verdiği göç yıllarında (1985-1990), yani özellikle 1992 depremin yaşandığı dönemde 49.820 kişi ile ilk sırada yer alırken; yine bu dönem gerçekleşen -93,3'lük gibi negatif yönlü ivme meydana gelmiştir.

## 2. Erzincan'da Yaşanan Göçlerin Coğrafi Yönleri

Erzincan ilinde 1992 depremin ardından yaşanan göç süreçleri, kenti içinden çıkılmaz olumsuzluklara itmiştir. Depremin getirdiği olumsuzlukların yanında tarımsal verimliliğin azalması, hayvancılığın yavaşlaması, işsizlik, sanayi alanında yatırımların eksilmesi akabinde ülke milli gelirinden alınan payların düşük kalması gibi birçok neden, ilde yaşanan göç olgusunun nedenlerini yansıtmaktadır.<sup>270</sup>

Göçler, nüfusun hareketlenmesini sağlayan başlıca faktörlerden olmakla birlikte, nüfusa kayıtlı olunan yer ile ikamet edilen yer arasındaki farklı tutumlar da önemli sebepler arasındadır. Dolayısıyla bir ilin, tarihi içerisinde dışarıya göç vermesi ile nedenleri araştırmalarının yanı sıra o ilin verdiği göçlerin coğrafi yönlerini de şekillendirmekte olduğu, önemli bir etkidir.<sup>271</sup>

Ülkedeki göçler, genelde kırsal alanlardan diğer kentlere doğru yaşanmakla birlikte, Erzincan ilinin en çok göç verdiği iller incelendiğinde İstanbul başta olmak üzere Ankara, Erzurum, İzmir ve Giresun yer alırken; en çok göç aldığı iller arasında yine İstanbul, Ankara, Erzurum, İzmir, Gümüşhane illeri yer almaktadır.<sup>272</sup>

<sup>270</sup> Şahin, *Erzincan; Yukarı Ülkenin Kadim Cenneti*, s. 639.

<sup>271</sup> Zaman, Orhan, *Türkiye'de Erzincan İli Nüfusuna Kayıtlıların Coğrafi Dağılımı*, Akın(edt.), Ulusal Sempozyum, s. 183

<sup>272</sup> T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, *Erzincan Sosyal Yapı Analizi*, s. 15

Yaptığımız görüşmelerden de tablodaki istatistiğe paralel olarak Erzincan'dan göç eden görüşmecilerin geneli İstanbul'a; ilçe olarak ta Kartal ilçesine göç etmişlerdir. İl ve ilçe seçimlerindeki kararlarına etki eden faktörlerin en başında ise o bölgelerde akraba çevrelerinin yoğunluğu olarak dile getirilmiştir. Ayrıca Tablo 26 da görülen verilere paralel olarak, Erzincan'a dönüş yapan görüşmecilerin geneli yine İstanbul'dan Erzincan'a dönüş yapmışlardır. Görüşmecilerden sadece 1 aile reisi İstanbul dışı bir yere(Düzce) göç etmiş ve Düzce'den geri dönüş yapmıştır.

Tablo 26. Erzincan ilinin en çok göç aldığı 5 il ( TÜİK, 2014)

Sıra	Şehir	Kişi
1	İstanbul	3370
2	Ankara	781
3	Erzurum	732
4	İzmir	440
5	Gümüşhane	423

Kaynak: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı ( KUDAKA), Erzincan Sosyal Yapı Analizi, s. 16

### 3. Erzincan Nüfusuna Kayıtlı Olanların Coğrafik Dağılımı

Erzincan ili tarihi itibari ile sürekli göç veren bir yapıda olduğu için il nüfusuna kayıtlı olanların büyük bir kısmı Erzincan dışında ikamet etmektedir. 2015 TÜİK verilerine göre Erzincanlı insanların sadece yüzde 26'lık bir kısmı, yani 163.636'i il sınırları içerisinde yaşamaktadır. Diğer iller arasında İstanbul, %50'ye yakın Erzincanlı nüfusu barındırmaktadır(306 536 kişi). Erzincan nüfusunun diğer illerde yaşaması ile ilgili veriler Tablo 27 de yansıtılmaktadır.

Tablo 27. Erzincan nüfusuna kayıtlı olanların ikamet ettikleri ile göre dağılımı (2015)

İkamet Edilen İl	Nüfus Miktarı	Yüzdesi (%)	İkamet Edilen İl	Nüfus Miktarı	Yüzdesi (%)
İstanbul	306.536	49.4	Balıkesir	3.366	0.5
Erzincan	163.636	26.4	Muğla	2.497	0.4
Ankara	36.462	5.9	Yalova	2.430	0.4
İzmir	25.766	4.2	Erzurum	2.155	0.3



Kocaeli	12.912	2.1	Mersin	2.041	0.3
Bursa	11.593	1.9	Manisa	2.011	0.3
Antalya	10.221	1.6	Diğer	28.530	4.6
Tekirdağ	5.582	0.9	-	-	-
Aydın	4.871	0.8	Toplam	620.609	100

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Tabloyu incelediğimizde, Erzincanlı nüfusun daha çok ülkenin batısında kalan ve özellikle büyükşehir statüsünde olan illerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu özellik, Erzincan'da yaşanan göç olgusu ile beraber; iş olanakları ve imkânları ile geçim sıkıntılarına bağlı olarak yaşanan bu süreçte imkânların daha elverişli olduğu İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyükşehirlerde nüfusun toplanmasını bizlere açıklamaktadır. Fakat yine de özellikle İstanbul ili özelinde, Erzincanlı nüfus çok dikkat çekicidir. Bu durumun yaşamasında en önemli etkenler, sadece İstanbul'un çekici faktörleri ve iş olanakları değildir. Bu etkenlerin yanında özellikle Cumhuriyet dönemi yılları ve sonrasında İstanbul'a gelen ve yerleşen nüfusa bağlı olarak oluşan akrabalık ve hemşerilik kavramının etkileri de yadsınmamalıdır.<sup>273</sup>

#### 4. En Çok Erzincan Nüfusunun Yer Aldığı İstanbul'da, İlçeler Özelindeki Dağılımı

Erzincan nüfusuna kayıtlı vatandaşların İstanbul içerisinde en fazla yoğunlaştığı ilçeler ADNKS 2015 verilerine göre Tablo 28 de gösterilmiştir.

Tablo 28. İstanbul'da Erzincan Nüfusuna Kayıtlı Olanların İkamet Ettikleri İlçeye Göre Dağılımı (2015)

İkamet edilen ilçe	Nüfus miktarı	Yüzdesi(%)	İkamet edilen ilçe	Nüfus miktarı	Yüzdesi(%)
Kartal	26.293	8.6	Şişli	13.006	4.2
Pendik	21.813	7.1	Bahçelievler	12.529	4.1
Ümraniye	21.038	6.9	Bağcılar	12.413	4.0
Maltepe	16.508	5.4	Sancaktepe	12.170	4.0

<sup>273</sup> Zaman, Orhan, *Türkiye'de Erzincan İli Nüfusuna Kayıtlıların Coğrafi Dağılımı*, Akın(edt.), Ulusal Sempozyum, s. 184-185

Üsküdar	14.681	4.8	Diğer	141.586	46.2
Kâğıthane	14.499	4.7	Toplam	306.536	100

Kaynak: ADNKS verilerinden derlenmiştir.

Tabloyu incelediğimizde, Erzincanlıların nüfusunun yoğunlaştığı yaka Anadolu Yakası ve ilçeleri ise Kartal, Pendik ve Ümraniye'dir. Bu üç ilçede yaşayan Erzincanlıların sayısı yaklaşık 70.000 kişi ile İstanbul genelindeki Erzincanlı nüfusunun %23'ünü oluşturmaktadır. Bunun yanında, İstanbul'daki Erzincanlıların yaklaşık %54'ü toplam 10 ilçede toplandığı görülmektedir. Nüfusun özellikle Anadolu Yakası'nda toplanması bizlere yer seçiminde ulaşım güzergâhının Erzincanlı nüfusu yerleşimi için coğrafi kolaylık ve yakınlık oluşturmasından kaynaklanabileceğini göstermektedir. Erzincan'ın nüfusunun daha çok belirli ilçelerde toplanması ise bizlere yeni göç eden kişilerin kendilerine ikamet edeceği yerleri seçmede akrabalık bağlarının etkisi olduğunu göstermektedir. Bu duruma benzer bir gösterge ise aynı il nüfusuna kayıtlı kişilerin birbirine benzer ekonomik alanlarda ve iş sahalarında yoğunlaşmış olmalarıdır. Örnek vermemiz gerekirse, 2008 yılında İstanbul Esnaf ve Sanatkârları Odaları Birliği tarafından Erzincanlı nüfus üzerine yaptığı bir araştırmada, Erzincanlıların daha çok kahvehanecilik, balıkçılık ve kasaplık gibi iş kollarında çalıştıklarını ortaya çıkarmıştır.<sup>274</sup>

Göçlerin il dışında belirli yerlerde daha çok yoğunlaşmasında akrabalık kavramının etkili olduğu tezine bir dayanak da kentlerdeki hemşeri örgütlenmeleri ve ortak yapılanmış kurumlar verilebilir. İstanbul'daki Erzincanlı vakıf ve dernekler incelendiğinde hemen hemen her köy göçmenlerinin kendi ortak isimleri etrafında ve ortak faaliyetler doğrultusunda dernek ve benzeri kuruluşlar kurdukları gözlenmektedir. Bu derneklerin faaliyetleri ve yapısal alanları kısıtlı olmakla birlikte Erzincanlılar arasında dayanışmayı artırmak adına çeşitli günlerde farklı faaliyet çalışmaları yapabilmektedir. Bu derneklere örnek olarak ise, İstanbul Anadolu Yakası

<sup>274</sup> Zaman, Orhan, *Türkiye'de Erzincan İli Nüfusuna Kayıtlıların Coğrafi Dağılımı*, Akın(edt.), Ulusal Sempozyum, s. 186

Erzincanlılar Derneği, Erzincanlı Sanayici ve İşadamları Derneği, Erzincan Kültür Eğitim Vakfı gibi kurum ve kuruluşları gösterilebilir.<sup>275</sup>

### **C. Depremın Ardından Yapılan Proje ve Kalkınma Planları**

Depremın ardından oluşan eksiklikler ve aksaklıklar doğrultusunda hem Erzincan özelinde hem de Türkiye genelinde oluşturulmaya çalışılan çeşitli proje ve kalkınma planları bu başlıklar altında analiz edilmiştir.

#### **1. Afet Yönetimi**

Türkiye, sahip olduğu coğrafik ve tektonik özellikleri ile konumu itibariyle doğal afetlere ve özellikle de depremlere sıklıkla maruz kalan bir ülke konumundadır. Türkiye’de ortalama her yıl, şiddeti 5 ile 6 arasında değişen depremler meydana gelmektedir. Ülkemiz, depremlerde meydana gelen can kayıpları açısından dünyada üçüncü, depremden etkilenme açısından sekizinci sırada yer almaktadır. Dolayısıyla ülkemiz açısından afet yönetim ve koordinasyon çalışma politikalarının önemi oldukça fazladır.<sup>276</sup>

Afet yönetimi, oluşan afetlerin önlenmesi, zararlarını en aza indirmesi, afet anında ve sonrasında alınacak kısa ve uzun vadeli plan ve çalışmaların tümünü içeren olgular bütünüdür. Afet yönetiminin en önemli amacı, afet öncesi, anı ve sonrası için devletin tüm kaynaklarını en iyi şekilde organize ederek, vatandaşlar ve toplum üzerinde maksimum faydayı sağlayabilmektedir. Ayrıca afet hizmetlerine ilişkin çalışmalara, il merkezinde veya afet bölgesindeki tüm kamu, özel ve askeri kuruluşların katılımları zorunluluk teşkil etmektedir.<sup>277</sup>

Ülkemiz, afet konusunda geniş birikimlere sahip olmasına karşın, afet zararlarının indirgenmesi konusunda çeşitli sorunlar olabilmektedir. Afet planlama konusunda devlet programlarındaki kırsal yerleşim alanlarının geri kalmışlığı, inşaat ve yapı malzemelerinin kalitesizliği ile mevcut yapılardaki onarım ve tamirat için gerekli olan kaynak yetersizlikleri bu sorunların çeşitlerindedir.<sup>278</sup> Ayrıca devletin genellikle

---

<sup>275</sup> Zaman, Orhan, *Türkiye’de Erzincan İli Nüfusuna Kayıtlıların Coğrafi Dağılımı*, Akın(edt.), Ulusal Sempozyum, s. 187

<sup>276</sup> <http://www.afad.gov.tr/tr/2211/Afad-Hakkında> (12.04.2018)

<sup>277</sup> Ünal, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi*, s. 11

<sup>278</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 76

doğal afetlere karşı yaklaşım ve uyguladığı stratejiler afetlerin önlenmesi ve azaltılması yönünden değil; her afetten sonra oluşan zarar ve tahribatlara yönelik olması da yanlış politikaların başında gelmektedir.<sup>279</sup> Bunların yanı sıra, Türkiye önemli bir deprem bölgesi olmasına rağmen özel bir deprem yasası yoktur. Bu nedenle özellikle kamu kuruluşları arasında stratejik organizasyon planları, net ve uygulanabilir değildir. Bu durumun düzeltilmesi için uygulamalar, özel çıkarılardan uzak tutulmalı; deprem politikaları bilim ve modern teknolojiye uzak olmamalıdır.<sup>280</sup>

Ülkemizde ilk olarak 1939 Erzincan depremi sonrası doğal afet politikaları geliştirilmeye başlanmıştır. 1959 yılında 7269 sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” çıkarılarak önemli bir adım atılmıştır. Afetlerle ilgili diğer kanun düzenlemeleri ise 1988 yılında çıkaran “Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planları Esaslarına Dair Yönetmelik” ile politikalar yasal çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır.<sup>281</sup>

## 2. Erzincan 1992 Depremi Özelinde Genel Afet Çalışmaları

“Afetlerin Genel Hayatı Etkinliğini İlişkin Yönetmelik” doğal afetlerle ilgili yasaya göre meydana gelen afetlerle ilgili karar veren yetkili makam Bayındırlık ve İskân Bakanlığıdır. Bakanlığın isteği üzerine 92/2824 sayılı karar ile Erzincan, Tunceli ve Gümüşhane'deki bazı ilçeler, 13 Mart 1992 depreminin ardından afete maruz bölge ilan edilmiştir.<sup>282</sup> Dolayısıyla deprem sonrası söz edilen bu yerlerde, özellikle Erzincan'ın merkezi ve köylerinde başlatılan çalışmalar, bu plan ve stratejiler doğrultusunda oluşturulmuştur.<sup>283</sup> Bakanlar Kurulu kararında bu yörelerde çalışan işçi ve memurların fazla çalışma yaptırılması ile ek ücret ödenmesi belirlenmiştir. Bu doğrultuda yasa gereği, işçi ve memurların çeşitli maddi ve manevi haklar elde edebilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat bu işlemlerde işçi memur ayrımı konusu belirginlik kazanmıştır. Çünkü yaşanan doğal afetlerin ardından toplumun tüm fert ve kuruluşlarının aynı olay üzerine aynı çabaları sarf etmesinden dolayı farklı meslek

---

<sup>279</sup> Çuhadaroğlu, *Deprem Ve Erzincan Vilayeti; 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi, Deprem Sonrası İle İlgili İnceleme*, s. 112

<sup>280</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 77

<sup>281</sup> <http://www.afad.gov.tr/tr/2211/Afad-Hakkında> (12.04.2018)

<sup>282</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 77

<sup>283</sup> Ünal, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi*, s. 11

grupları üzerinde farklı maddi stratejiler oluşturması, halkın tepkisini çekmiştir. Örneğin memurların ek çalışma ücretleri düşük iken, işçilerinki daha fazladır. Bu durumda da uygulanan ücret politikalarında çeşitli olumsuzluklar yaşanmıştır.<sup>284</sup>

Depremın meydana geldiği ilk saatlerde yaşanan kayıplardan dolayı bölgede iletişim sağlıklı bir şekilde sağlanamamıştır. Sonrasında oluşan ilk sonuçları Afet İşleri Genel Müdürlüğü Deprem Araştırma Daire Başkanlığınca geliştirilmiş hasar tespit mekanizmaları sayesinde ortaya çıkarılmıştır. Depremın ilk gün ortaya çıkarılan sonuçlarına göre Erzincan merkez ve köylerinde yaklaşık 1000 civarı can kaybı, 3500 kadar yaralı, 4500 kadar yıkık ve hasar görmüş yapıların bilgileri Bakanlar Kuruluna iletilmiştir.<sup>285</sup> İlk günkü toplantılarda özellikle ilk yardım, enkaz kaldırma, çadır ve gıda yardımı konuları görüşülmüş bu konularda aksaklıkları giderici önlemler alınmaya çalışılmıştır. Merkezin sorunlarının yanı sıra köylerdeki insanların sorunları ile de ilgilenilmeye çalışılmıştır. Oluşturulan toplantılarda en çok ele alınan konular ise barınma ihtiyacını karşılayan çadır konusunda yaşanmış olan problemlerdir. Ayrıca esnaf ve sanatkârların durumları da veriler yardımıyla merkezi idareye sunulmuştur.<sup>286</sup>

Deprem sonrası, toplanılan kuruluşlarca belirlenen ana ilke ve hedefler şu başlıklar altında özetlenebilir:

- 1-Afet sonuçlarını ve olumsuz sonuçlarını en kısa sürede belirlemek,
- 2-Personel, malzeme, maddi ve kurum kaynaklarını iyi kullanmak,
- 3-Hedefleri uygun görev ve grupların olumlu ve nitelikli çalışmalarını sağlamak,
- 4-Gerekli görüldüğü takdirde kaynak ve personel temini yapmak,<sup>287</sup>

Belirlenen bu hedefler doğrultusunda ise;

---

<sup>284</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 77

<sup>285</sup> Ünal, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi*, s. 11

<sup>286</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 81

<sup>287</sup> Ünal, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi*, s. 14

- 1-Erzincan havaalanının gece inişlerine uygun hale getirilmesi ve Ankara ile Erzurum'un hava bağlantıları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından köprü sağlanması,
- 2-Bölgeye getirilen kurtarma araçlarına, yerel askeri teçhizatlardan yardım yapılması,
- 3-Yurt dışından gelecek yardım ekipmanlarına acil olarak gümrük ve depolama olanakları sağlanması,
- 4-Sağlık Bakanlığınca bölge acil yardım ekiplerinin teminin sağlanması,
- 5-Enkaz kaldırma ve arama kurtarma çalışmalarında, Devlet Su İşleri Köy Hizmetleri ve karayolu kurumlarının müdürlükleri arasında koordine kurulması kararları alınmıştır.

Alınan karar ve uygulanmaya konulan planlamalar doğrultusunda 7269 Sayılı Kanunun 4. Maddesine göre yönetmelik gereği Afet İşleri Genel Müdürlüğü öncülüğünde yardım ve kurtarma çalışmaları fiilen başlatılmıştır.<sup>288</sup>

Afet Planlama Çalışmaları uygun prosedürler gereği oluşturulsa da, bu planlar sistematik ve mantıklı bir şekilde uygulanmaya sokulamamıştır. Personel sorumluluk dağılımlarındaki aksaklıklar, kıt kaynak ve malzemelerin yetersiz kullanılmasına neden olmuştur. Ayrıca kurtarma ve acil yardım ekipleri genellikle eğitimsiz kişilerden oluşmaktadır. Tüm bu yaşanan olumsuz durumların yanı sıra görev ve sorumluluk konusunda kurum ve kuruluşlarca yetki karmaşası yaşanmaya başlamıştır. Ayrıca uzmanlarca ortaya atılan ortak kanı; oluşturulan mevzuatlara rağmen işler yolunda gitmemiştir. Dolayısıyla ordu daima güven hissedilen ve başvurulması gereken merci olmuştur.<sup>289</sup>

Depremi ardından yetersiz kalan kaynak ve alt yapı sorunları sebebiyle yaşanan olumsuz koşulların artış göstermesi ile kendilerinden hizmet ve yardım beklenen görevli kuruluşlar yeterli olamamıştır. Erzincan'da bulunan 3.Ordu birlikleri depremin

---

<sup>288</sup> Ünal, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi*, s. 14

<sup>289</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 71

ardından olumsuz şartlar karşısında kurtarma çalışmalarına katılmış ve deprem gecesi yaklaşık 300 kişinin hayatı kurtarılmıştır.<sup>290</sup>

#### **a) Genel Askeri Faaliyetler**

Kanunlar doğrultusunda Erzincan Valilik makamının tüm yardım ve talepleri, eldeki imkânlarla karşılanmaya çalışılmıştır. Deprem olduğu gece tüm faaliyetler nöbetçi amirlik tarafından yürütülmüş, genel görünüm ve sonuçlara dayalı bilgiler Cumhurbaşkanlığı, Başbakan ve Genelkurmay Başkanı ile Kuvvet Komutanları makamlarına iletilmiştir. İlk yardım enkaz kaldırma tahliye hizmetleri ve kurtarma faaliyetlerine silahlı kuvvetlerince yaklaşık 500 araç, 232 iş makinası ve araçlarda kullanılmak üzere 100 ton motorin yağ temin edilmiştir.<sup>291</sup>

Meydana gelen afet olaylarında oluşturulan ilk yardım ve kurtarma faaliyetleri adeta askeri operasyonlarda ki gibi çeşitli prensiplere ayrılır. Bu prensipler ile komuta birliği oluşturup, mümkün olduğunca en kısa sürede görev ve sorumluluğu sıkı sıkıya bağlı kalarak hedefe ulaşmak, önem arz etmektedir.<sup>292</sup>

İlk hasar tespit sonuçlarına göre afet Kontrol Merkezi tarafından Erzincan ili merkezinin ana bağlantı mahalleleri doğrultusunda dört ayrı tali bölgeye ayrılmıştır: Ordu Caddesi, 13 Şubat Caddesi, Fevzi Paşa Caddesi(kuzey-güney yönlü), Halit Paşa Caddesi (doğu-batı yönlü) bölgelerdir. Oluşturulan bu bölgeler için 59 Topçu Tugay Komutanlığı Afet Kontrol Merkezi denetiminde 4 afet yardım Komutanlığı temin edilmiştir. Görevlendirilen birlik komutanları bölgede sürekli faaliyet halinde bulunarak enkaz çalışmaları, iş makineleri temini, yangın söndürme çalışmaları ve ilk yardım çalışmalarında öncülük etmiştir. Bu çalışmalar doğrultusunda bölgede oluşturulan faaliyetler olumlu yönde hız kazanmaya başlamıştır.<sup>293</sup>

#### **b) İlk Yardım Faaliyetleri Sağlık Hizmetleri ve Barınma Yardımları**

Depremlerin ardından en önemli faaliyetlerden birisi sağlık yardımlarıdır. Erzincan da deprem nedeniyle 3 hastanenin birden yıkılması ile sağlık hizmetlerinde

<sup>290</sup> Ünal, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi*, s. 15

<sup>291</sup> Mustafa Baysal, *Erzincan-1992 Depremi Askeri Faaliyetler Raporu*, Erzincan 1992, s. 1

<sup>292</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 72

<sup>293</sup> Osman Ilgaz, *Erzincan-1992 Depremi Askeri Faaliyetler Raporu*, Erzincan 1992, s. 2

büyük aksamalar oluşmuştur. Depremi ilk gecesi 500, ertesini gün ise yaklaşık 300 kişi Erzurum'a nakledilmek zorunda kalmıştır. Depremden sonra bölgeye 331 Hekim, 187 hemşire, 120 ambulans, 4000 ünite kan ve 40 ton ilaç ve tıbbi malzeme temini yapılmıştır. İlk yardım araç sayısı olarak ta 416 iş makinesi, 56 jeneratör, 379 kamyon, 20 büyük su bidonu ve 150 binek aracı temini sağlanmıştır.<sup>294</sup> Sonraki günlerde ise bölgeye Kızılay Sağlık Bakanlığı Uluslararası Yardım Kuruluşları tarafından geçici hastaneler kurulmuştur. Bunun yanı sıra özellikle Erzurum'a yaralı nakilleri devam etmiştir. Bölge genelinde yaklaşık 12 gün süren çalışmalar neticesinde toplam 378 kişi enkazdan kurtarılmıştır. Çalışmalarda yaklaşık 3500 kişi görev yapmış, 1000 araç ve iş makinesi ile günde yaklaşık 250 ton yakıt harcanmıştır.<sup>295</sup>

Deprem nedeniyle birçok hane dışarıda kalmak zorunda kalmıştır. Özellikle depremin kış ayına denk gelmesi nedeniyle olumsuzluk süreçleri daha da ağır olmuştur. İskân yardımlarında çoğunluğu Kızılay tarafından olmak üzere bölgeye 27300 çadır ve 176000 kadar battaniye yardımı yapılmıştır. Fakat önemi büyük olan bu malzemeler, sonraki mevsimlerde yeterli derecede korunamamıştır. Bu yardımların yanı sıra bölgede geçici iskân ve barınma için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nce yaptırılan ve Türkiye içerisinde bulunan yaklaşık 500 ailelik 250 prefabrik yapı temin ettirilmiştir. Ayrıca Afet İşleri Genel Müdürlüğü tesislerinde üretilmiş olan 92 ünite prefabrik konut, 104 adet duş kabini ve WC ile 14 adet geçici çamaşırhane yapıları kurulmuştur.<sup>296</sup> Depremden zarar gören işyerleri için ise Türkiye Demir Çelik İşletmeleri Karabük tesislerinde ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü tesislerinde üretilmiş olan 652 adet geçici işyeri, montajları bitirilerek temin edilmiştir. Sonuç olarak deprem kaynaklı geçici İskân çalışmaları doğrultusunda yaklaşık olarak 24 milyar TL harcama yapılmıştır.<sup>297</sup>

### c) Gıda ve Para Yardımları

Depremi ardından valiliğin bünyesine 4 milyar TL para temin edilmiştir. Acil fon içerisinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından da 10 milyar TL yardım

<sup>294</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 82

<sup>295</sup> Ünal, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi*, s. 23

<sup>296</sup> Esen, *Erzincan Ve Deprem*, s. 86.

<sup>297</sup> Ünal, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi*, s. 23.



gönderilmiştir. Bu paraların yaklaşık 1 milyarı ile toplum için temel gıda maddeleri temin edilmiştir. 500 milyonu ile de 1000 adet çadır yaptırılmıştır. Ayrıca iş yerlerini ve önemli eşyalarını kaybeden depremzedelere yaklaşık 1,2 milyar TL para yardımı sağlanmıştır. Geriye kalan miktarlar ise başta İskân altyapısı olmak üzere acil gereksinimlere harcanmaya devam edilmiştir. Depremden sonra gıda ve yiyecek konusunda da zorlu süreçler yaşanmıştır. Özellikle Kızılay ve vilayetin dağıtım birimleri tarafından yaklaşık 1000 ton malzeme dağıtımı yapılmıştır. Fakat bu 1000 tonun içerisinde yurtiçi ve dışarıdan gelen kullanılmayan giyim eşyaları da vardır. Bu durum halkta çeşitli şikâyetlere neden olmuş; yardım gelen yerler ile iletişime geçilerek giyecek malzemeden çok gıda ihtiyacının bulunduğu dile getirilmiştir.<sup>298</sup>

### **3. Deprem Sonrası Afet Planlama Çalışmalarında Karşılaşılan Genel Güçlükler ve Çıkarılan Dersler**

Afet planlama çalışmalarında görülmüştür ki afete maruz kalan bölgelerde en fazla hastane ve sağlık ekiplerine ihtiyaç duyulmuştur. Yaralıların başka bölgelere sevk edilmeden önce depremden hemen sonra uygulanması gereken ilkyardım stratejilerinde eksiklikler de göze batmaktadır. Ayrıca Erzincan ilindeki Askeri Hastane ve Devlet Hastanesi'nin büyük zarar görmesi yaşanan olumsuzluklar da başrol oynamıştır. Dolayısıyla bu gibi yapıların inşasında depreme uygunluk şartları kesinlikle göz önünde tutulmalıdır.<sup>299</sup>

Çalışmalarda gözlenen acil dağıtım yardımlarında da büyük eksiklikler meydana gelmiştir. Yardımların dağıtım zamanlarında gecikmeler, yardımların adil dağıtılmamaları ve kaçırılma iddiaları, dağıtımlar da özellikle muhtar ve önde gelen kişilerin etkinlikleri, siyasi farklılıklar nedeniyle dengeli yardımların gelmeme iddiaları nedeniyle taşkınlık çıkaran yerel halk, hayvanlar için yeterli güvenliğin ve yardımların sağlanmaması, çeşitli sorunlardandır. Ayrıca elverişsiz iklim şartlarının da, afet çalışmalarında, il genelinde karşılaşılan büyük güçlükler arasında sayılabilmektedir.<sup>300</sup>

---

<sup>298</sup> Çuhadaroğlu, s. 138.

<sup>299</sup> İlgaz, s. 5.

<sup>300</sup> Esen, s. 84.

Şehrin büyük bir kısmının adeta felç olması ile birlikte afet planına göre görevlendirilen personeller mağduriyet yaşamış ve bütün yük personele kalmıştır. Dolayısıyla olaylara müdahale edebilecek dışarıdan kalabalık ekiplere ihtiyaç duyulmuştur. Yapılarda meydana gelen orta hasar belirlenen durumlarda bu yapıların tekrar kullanılabilir hale gelmesinde halkın ciddi endişe ve korkularının olması karşılaşılan diğer güçlüklerdendir. Çözüm için, bu yapılar afet planlama yöntemlerinin yetersiz kaldığı alanlar da, Toplu Konut uygulamaları ve stratejileri kapsamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.<sup>301</sup>

Konu dâhilinde yapılan görüşmelerde, bir görüşmeci depremin ardından şahsi kamyonetiyle enkaz kaldırma çalışmalarına katılıp, gıda ve eşya dağıtım yardımlarında bulunduğunu söylemiştir. Bunun yanı sıra görüşmeci enkaz çalışmalarında çevredeki vatandaşların şahsi araçlarıyla da yardımlara katıldıklarına da tanık olduğunu dile getirmiştir.<sup>302</sup> Enkaz çalışmalarında karşılaşılan büyük güçlüklerin ana nedeni, yapılan yapıların betonarme olmasıdır. Bu doğrultuda deneyimli ve iyi eğitilmiş personele ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle diğer ülkelerden gönderilen yardım ekipleri karşısında kendi yetersizliklerimiz daha da belirginleşmiştir. Dolayısıyla ülkemiz açısından afet çalışmalarında görevlendirilmek üzere yeterli eğitim ve deneyim düzeyine ulaşmış ekip ve kuruluşların oluşturulması son derece önem taşımaktadır.<sup>303</sup>

#### **a) Erzincan ve Bölge İçin Yapılması Gereken Yatırımlar**

Erzincan, 1992 depreminin ardından yeni gelişmekte olan, halkının bir kısmının esnaf ve memur; bir kısmının da tarım ve hayvancılık faaliyetleri ile uğraşan olması kentin çoğu faaliyetlerinin aniden durmasına sebep olmuştur. Bu nedenle ekonomik ve sosyal yaşam il genelinde sektöre uğramıştır. Deprem felaketinin yol açtığı genel zarar ve sıkıntılar şu şekilde özetlenebilir:

1-Can kayıpları ve yaralanmaların yol açtığı işsizlik ve üretim kayıpları,

---

<sup>301</sup> Tuygun, s. 234.

<sup>302</sup> Baki Özdemir, Yaş:51, Evli, Emekli, *13 Mart 1992 Erzincan Depremi Ve Yaşanan Göçler Üzerine Görüşmeler*, Erzincan, Merkez, (01.06.2018)

<sup>303</sup> Ilgaz, s. 6.

2-Sağlık, eğitim ve diğer kurum hizmetlerinin kesintiye uğraması ile beraber ilde yaşanan sosyal kayıplar,

3-Hemen hemen tüm sektörel yapıların zarar görmesi ile birlikte kentteki kazanç kayıpları,

4-Kentte üretim ve yaşanmış olan istihdam eksiklikleri nedeniyle arz ve talep dengesizlikleri meydana gelmesi,

5-Depremi ardından yaşanmış olan göç olgusu ve göç süreçlerine katılan nüfus nedeniyle kent içerisinde meydana gelen sosyal ve kültürel maliyetler ile nitelikli nüfus göçleri. Yaşanan bu olumsuzluklar karşısında öncelikli olarak tarım ve ticaret alanında kısa vadeli program ve teşvikler dikkate alınmaya çalışılmıştır.<sup>304</sup>

#### **b) Kısa Vadeli Teşvik ve Planlamalar**

Özellikle Bakanlar Kurulu kararları tarafından uygulanmaya sokulmaya çalışılan depremin hemen ardından kısa ve orta vadeli stratejiler şöyle özetlenebilir:

1-Yeni konut yapımı ve hasar görmüş yapıların onarımlarına başlanmıştır,

2-Hayvancılıkla geçimini sağlayan kişilere ücretsiz yem verilmiştir,

3-Köylülerin, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğüne olan borçları ertelenmiş ve 1 yıl süreyle ücretsiz kaynak sağlanmıştır,<sup>305</sup>

4-Bölgeye, halkın başlıca tarımsal ürünlerinin temini sağlanmıştır,

5-Küçük esnaf ve çiftçiye Halk Bankası, Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından kredi imkânları sağlanmış ve borçlarda kolaylık sağlanmıştır. Bölgeye sağlanan kısa vadeli yatırımların da etkisiz kalmasından dolayı il genelinde daha kalıcı ve uzun vadeli planlara ve yatırımlara ihtiyaç duyulmuştur.

---

<sup>304</sup> Yavi, s. 26.

<sup>305</sup> Tuygun, s. 238.

### c) Uzun Vadeli Kalıcı Planlar

Depremin yarattığı olumsuzlukları kalıcı planlamalar ile etkilerini en aza indirebilmek adına alınan uzun vadeli tedbirler, genel başlıklarıyla şu şekilde özetlenebilir:

- 1-Bölge içerisinde kurum ve gelir vergilerinin tamamen kaldırılmasının planlanması,
- 2-Yatırımcılara, şehrin gelişimi için büyük önemi olan organize sanayi bölgesine 2 yıl içerisinde yatırım yapmaları kaydı ile ücretsiz arsa temini sağlanması,
- 3-Erzincan il genelinde kullanılması halinde yapı malzemeleri fiyatlarında indirimle gidilmesi,
- 4-İlde yapılacak genel yatırımlarda %10 öz kaynak ve %90 yabancı kaynak kullanılmasına imkân sağlanması,
- 5-Hammadde ve yatırım malzemeleri ithalatında işletmelere 5 yıl süreyle vergi ve harçlardan muaflik getirilmesi,
- 6-Bölge içerisinde devlet planlama ve teşkilatının koordineli bir şekilde organizasyon ve uyum sağlanması.<sup>306</sup>
- 7-Depremin, maddi ve manevi tüm olumsuzluklarından ders çıkarılarak toplumu bu yönde hazırlamak,
- 8-Erzincan genelinde imar planlarının özel kurallar ve planlar konularak yeniden yapılandırılmasını sağlamak,
- 9-Bölge için önem derecesi yüksek kırsal kalkınma, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi adına Avrupa Kalkınma Vakfı'nın desteğiyle yeni projelerin oluşturulması,
- 10-Bölgede yetersiz kalınan sağlık ve eğitim binalarının yeni kurallar çerçevesi ile artırılmasını sağlamak,

---

<sup>306</sup> Tuygun, 1992 *Erzincan Zلزlesi*, s. 238

11-Bölge içerisinde sınırlı sayıda bulunan ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi ve artırılması için ek kaynak imkânları sağlamak,

12-Ulaştırma ve donanım yetersizlikleri sorunu için gerekli yatırım ve teşvikleri yapmak ve uygun koşullar oluşturmak.<sup>307</sup>

Deprem nedeniyle Erzincan ve çevresinde yaşanan çeşitli olumsuzluklardan da anlaşılacağı üzere ile yapılması ve uygulanması gereken birçok önemli planlamalar mevcuttur. Bu plan ve stratejilerin en iyi şekilde uygulanabilirliğini oluşturmak ve kente adapte olmasını sağlamak son derece önemlidir. Bunun için Erzincan ili ve bulunduğu bölgenin kendine özgü özellik ve stratejilerinin, özellikle devlet kuruluşları tarafından iyi bir şekilde kavranarak, uygulanabilirlik alanları sunabilmek, hem il üzerinde hem de ülke genelinde olumlu ortam ve faaliyetlerin gelişmesine yardımcı olacaktır.

---

<sup>307</sup> Yavi, Yavi, *Deprem Sonrası Erzincan; 13 Mart 1992 Depreminden 1995 Yılı Sonuna Kadar Gerçekleştirilen İyileştirme ve Yeniden Yapılandırma Faaliyetleri*, s. 26

## SONUÇ

Deprem ve göç olguları, toplumlar üzerinde ani, öngörülemez ve onarılması zor değişikliklere yol açması açısından sosyolojik olarak önemlidir. Deprem, toplumsal yapı üzerindeki etkilerin yanında bir doğal afet özelliği taşıması nedeniyle kent yapısında da ciddi değişikliklere yol açmaktadır. Kentler, onları oluşturan bireylerin tarih, kültür ve beklentileriyle şekillenen mekânlardır. Gündelik hayatın sahnelendiği yerler olmaları açısından kentler, modern toplumların kültür, tarih, ekonomi ve neredeyse tüm sosyal hayatlarının belirli bir düzen etrafında geçtiği alanlardır.

Göç olgusu, bir yerleşim yeri içerisindeki nüfus hareketlilikleri ve demografik değişimleri sağlayan başlıca faktörlerden birisidir. Göç veren bölgelerde iş, eğitim, sağlık ve nitelikli eleman kayıplarının yaşanması ile birlikte, o yörelerin gelişmişlik düzeyleri olumsuz yönde etkilenmektedir. Dolayısıyla herhangi bir yerleşim yerinin tarihsel bir süreç içerisinde dışarıya ne kadar göç verdiği, bu göçlerin yönlerinin neresi olduğu ve nasıl gerçekleştiğini incelemek ve anlamlandırmak, o yöre ile ilgili sosyolojik pek çok anlam içermektedir.

Depremi ardından Erzincan'da yapılan çalışmalara bakıldığında, şehrin jeomorfolojik yapısı ile hasar tespit yöntemleri üzerine yoğunlaşmıştır. Ülkemizde Erzincan ili özelinde deprem ve göç çalışmalarının az bulunması bu konuların önem derecelerini daha da arttırmaktadır. Çalışmamız açısından, 1992 Erzincan Depremi ve deprem dâhilinde yaşanan göçleri incelemek, hem geçmişte yaşanan sosyolojik ve demografik değişiklikleri betimlemek adına hem de gelecek nesiller ve alınacak önlem ile uygulanacak politikalar açısından önemlidir.

13 Mart 1992 tarihinde Erzincan şehri, tarihinde olduğu gibi bir kez daha deprem felaketiyle yüzleşmiştir. Yaklaşık 7 şiddetinde meydana gelen depremde ortalama 650 kişi yaşamını yitirmiş, yaklaşık 3800 kişi yaralanmış ve 3 trilyon TL'yi aşan ekonomik yıpranma ile karşı karşıya kalınmıştır. Deprem yaklaşık 20 saniye sürmüş, ortalama olarak ise 90 bin kişi bu depremden etkilenmiştir. Kırsal nüfus da dâhil edildiğinde depremden etkilenenlerin sayısı yaklaşık 120 bin kişiyi bulmaktadır. Küçük bir esnaf ve memur kenti olan Erzincan'da deprem ile beraber ekonomik ve sosyal hayat, durma

noktasına gelmiştir. Halkın ekonomik faaliyetleri kesintiye uğramıştı. Ayrıca bu maliyetlere, can kayıpları ve yaralanmaların olduğu iş gücü kayıpları, işyerlerinin kapanmasından kaynaklı üretim zararları, sağlık, eğitim ve devlet hizmetlerinin kesilmesi sonucu ortaya çıkan kayıplar ile yaşanan göç kayıpları da eklendiğinde, Erzincan depreminin toplam maliyeti yaklaşık olarak 10 trilyon lirayı bulabilmektedir. Sonuç olarak, 1992 depremi Erzincan ili genelinde, sosyal ve ekonomik açıdan büyük zararlar meydana getirmiştir. Deprem sonrası meydana gelen bu kayıp ve hasarlar, Erzincan'dan göç eden nüfus üzerinde onarılamaz hasarlar yaratmış, şehrin eski demografik ve ekonomik yapıya erişmesini sekteye uğratmış, sosyal bir travmaya yol açmıştır.

13 Mart 1992'de, Erzincan'da meydana gelen depremin toplum üzerinde yarattığı sosyo-ekonomik baskılar ve şehirde yaşanan göçlerle beraber oluşan problemler ile ilgili olarak çalışma başlatılmıştır. Bu doğrultuda, Erzincan merkezinde bulunan 21 mahalle ve Merkez ilçeye bağlı 93 köy, Çayırlı ilçesine bağlı 26 mahalle ve köy, Kemah ilçesine bağlı 39 mahalle ve köy ve son olarak üzümlü ilçesine bağlı 32 mahalle ve köy olmak üzere 211 yerleşim yeri ile ilgili veriler toplanmaya çalışılmıştır. Bu veriler merkezde yer alan 21 mahalle muhtarına gidilerek toplanmıştır. Ayrıca Milli Eğitim Müdürlüğü aracılığı ile de ilkökul öğretmenlerinin yardımları alınmıştır. Bu çalışmaya göre, depremden yaklaşık 1 ay öncesi değerlendirildiğinde nüfus yaklaşık 210 bin civarında iken; deprem sonrasında nüfus yaklaşık 180 binlere düşmüştür. Aradaki 30 binlik farkın içerisinde memur tayinleri ve kırsal bölgelerden göçler olsa da deprem sonrasında Erzincan ilinden % 14 oranında göç eden bir nüfus olduğu ortaya çıkmaktadır.

Deprem sonrası Erzincan'dan yaşanan göçler içinde önem teşkil eden bir başka hareketlilik ise ilkökul öğreniminin zorunlu olmasından dolayı yaşanmıştır. Resmi yolla ilkökul çağı yaşı 6-14 yaş grubuna girenlerin sayısı 1985 yılı Erzincan ili nüfus sayımında, il nüfus toplamı 299.985 kişi içerisinde 77.573 kişidir. Bu duruma göre genel nüfusun %26'sı ilkökul öğrencisidir. 1990 sayımında ise toplam nüfus 299.251 iken; 6-14 yaş grubu ilkökul nüfusu ise 72.173'tür. Bu rakam ise genel nüfusun %24'ünü oluşturmaktadır. Depremden önce 1991-92 yılları öğrenci sayısı ve

depremden sonra 1992-93 mezun sayısı rakamlarını incelediğimizde, araştırmaya konu alan ilçelerde; merkez ilçede 2.977, Çayırılı' da 234, Kemah'ta 385, Üzümlü' de ise 84 olmak üzere toplamda 3680 azalma tespit edilmiştir.

Depremden sonra il genelinde yaklaşık 3500 kamu görevlisi tayinlerini istemiştir. Kamu görevlilerinin yaklaşık yarısının tayinleri gerçekleşmiştir. Ayrıca merkez ilçede görevli 1200 öğretmenin yaklaşık 1000 tanesi tayin talebinde bulunmuş ve büyük çoğunluğu göçe katılmıştır. Depremin oluşturduğu bu yıkım, ülke ve il geneli gelişimi için, katkıda bulunabilecek en önemli birimlerden olan yükseköğretim faaliyetlerinde de kendisini göstermiştir. Akademik ve idari personelin büyük bir kısmı başka illere göç etme olanakları aramışlardır. Eğitim personelinin deprem sonrası göç etme eğiliminin yüksek oranda gerçekleşmesi, şehirdeki sosyal gelişmişlik düzeyinin, deprem sonrası yaşanan ani değişikliğin yanında, ilerleyen yıllarda da toparlanabilmesinin önünde bir engel oluşturduğu açıktır.

Araştırmada, göç eden nüfusun nitelikleri ile ilgili hane halkı sayıları rakamları 136 kişi ile en fazla çıkan fert sayıları 4 ile 5 olarak belirlenmiştir. 3.sırada 95 kişi ile fert sayısı 3; 4.sırada ise 70 kişi ile fert sayısı 6 gelmektedir. Yapılan görüşmelerde de bu verilere paralel olarak aile fert sayıları çoğunlukla 4 ile 5 olarak tespit edilmiştir. Göç eden nüfusun hane halkı reislerinin mesleki dağılımlarında ise 280 kişi ile en fazla çiftçiler gelirken, 144 ile işçiler ikinci sırada gelmektedir. Üçüncü sırada 55 kişi ile serbest meslek grubu mensupları gelirken; işsiz ise 44 kişiden oluşturmaktadır. Göç eden nüfusun gittikleri iller içerisinde ise 300 kişi ile İstanbul ilk sırada yer alırken; Antalya, Mersin, Balıkesir gibi batı illeri toplam 170 kişi ile 2.sıradadır. Sonrasında ise 50 kişi ile İzmir gelmektedir. Görüşmecilerimizden 1 kişi hariç (İzmir), hepsi de bu verilere paralel olarak İstanbul'a göç etmiştir.

Erzincan ili için nüfus hareketlerine baktığımızda, sebepleri depremler ve şehirde yaşanan göçler olsun veya olmasın nüfusun yeterli seviyede artmadığı görülmektedir. Hatta 2000 yılından itibaren adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre, şehir nüfusunun azaldığı bir süreç başlamıştır. Bu veriler ilin yıllık nüfus artışında ülkenin artış hızına göre çok aşağıda olduğunu göstermektedir. Öyle ki Erzincan ili nüfusu 1945 ile 2015 yılları arasında 52 bin, yani %30 artmıştır. Aynı dönem içerisinde



Türkiye nüfusu yaklaşık 22 milyondan 77 milyona yükselerek %350'den fazla bir artış sağlamıştır. Erzincan nüfus artış hızı, nüfus sayımlarına göre çoğunlukla Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Bunun yanı sıra, ilk defa 1980'de ve 1992 depreminin yaşandığı senenin içerisinde bulunduğu, il dışına yaşanan göçler ile 1990'lı yılların kayıtlarının tutulduğu yılda nüfus artış hızları negatif seyirde gerçekleşmiştir (-1,17 ve -0,49). Genel bir ifade ile Erzincan nüfusu bu yıllarda azalmıştır. Bu negatif yön, 2007 ile 2014 yılları arasında da devam etmiştir. Sadece 2010 yılında nüfus artış hızı %53'lük bir oranla karşılaşmıştır. Erzincan şehrinin verdiği göç rakamlarını yıllara göre incelediğimizde 1985-1990'lı sayım dönemi, yani 1992 depreminin yaşandığı yılları kapsayan dönem, göç rakamları 49.820 kişi ile ilk sırada yer almaktadır. Ayrıca bu dönemde gerçekleşen -%93.3'lük oran, Erzincan'ın o yıllarda vermiş olduğu göçleri yansıtmaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşlarındaki verilerin incelenmesi ve Erzincan'a geri dönüş yapan kişilerle yapılan mülakatlara göre ortaya genel olarak şu sonuçlar çıkmıştır: 1990 sayımlarına göre Erzincan ilinde ortalama aile büyüklüğü sayısı 5.4 tür. Deprem sonrası şehirden göç edenlerin yaklaşık % 6'sı geri dönüş sağlamıştır. Yine araştırmada Erzincan'a dönüş yapanların %29'u geri dönüş sebebi olarak gittikleri yerlerdeki kazançlarının yetersizliğini belirtmiştir. %24'ü geri dönüşlerinin nedenini göç edilen şehrin yaşam stresine bağlarken; %22'si ise iş bulamamaları nedenini söylemiştir. %28 oranında insan, kültürel uyumsuzluk nedenini öne sürmüştür. %40 gibi yüksek bir oranda ise akrabalık ilişkilerinin Erzincan'da bulunması açıklamasını yapmışlardır. Araştırmadan çıkan sonuçlar yorumlandığında ise insanların, geri dönüş açısından kültürel ve sosyal faktörleri, ekonomik faktörlerden daha fazla dikkate aldığı ortaya çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında yüz yüze görüşme tekniği ile yapılan mülakatlarda Erzincan'a tekrar dönüş sağlayıp sağlamadıkları hususunda alınan cevaplar ise şu şekildedir: Ekonomik durumları yeterli olan göçmenlerin yatırımlarını hem Erzincan'a hem de göç ettikleri bölgelere yapmış olmaları ile Erzincan dışına önemli derecede sermaye aktarımı gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca insanların başka illere yapmış olduğu yatırımlarla da, kendilerini ve ailelerini güvence altına almaya çalıştıkları sonucu

ortaya çıkmaktadır. Ekonomik durumu kısmen yeterli kişilerin büyük bir oranda Erzincan dışına sermaye yatırımı yapmaları, Erzincan ilinin gelişim düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla depremin etki alanlarını, Erzincan ili üzerindeki göçlerle beraber, hem psikolojik hem de sosyo-ekonomik yönlü olumsuz faktörler de oluşturmaktadır.

Erzincanlı nüfusun günümüzde ikamet ettiği diğer şehirler incelendiğinde ise; nüfusun daha çok ülkenin batısında kalan ve özellikle büyükşehir statüsünde olan illerde yoğunlaştığı görülmektedir. Erzincan'da yaşanan göç olgusu ile beraber; iş olanakları ve imkânlarının fazla olduğu, Erzincanlı nüfusun yaşadığı yerleri; yaklaşık 300 bin kişi ile İstanbul, 164 bin kişi ile Erzincan, 37 bin kişi ile Ankara daha sonra ise 26 bin kişi ile İzmir gibi büyükşehirler oluşturmaktadır. İstanbul'da ise Erzincan'ın nüfusun yoğunlaştığı yaka Anadolu Yakasıdır. İlçelerde ise ortalama 26 bin kişi ile Kartal, 22 bin kişi ile Pendik ve 21 bin kişi ile Ümraniye ilçesinde Erzincan'a kayıtlı olan nüfus bulunmaktadır. Bu üç ilçede yaşayan Erzincanlıların sayısı ise yaklaşık 70.000 kişi ile İstanbul genelindeki Erzincanlı nüfusunun %23'ünü oluşturmaktadır. Nüfusun özellikle Anadolu Yakası'nda toplanması bizlere yer seçiminde ulaşım güzergâhının Erzincanlı nüfusu yerleşimi için coğrafi kolaylık ve yakınlık oluşturmasından kaynaklanabileceğini göstermektedir. Erzincan'ın nüfusunun daha çok belirli ilçelerde toplanması ise bizlere yeni göç eden kişilerin kendilerine ikamet edeceği yerleri seçmesinde hemşeri ilişkilerinin etkisi olduğunu göstermektedir.

Ülkemizde insanların yoğunlukla yaşadıkları büyükşehirler, sürekli olarak deprem ve göç olgusunun getirdikleri değişiklikler ile karşılaşmaktadır. Bu konular üzerinde araştırmalar, çalışmalar ve konuşmalar yapılmaktadır. Ülkemiz, deprem açısından riskli olduğundan, Erzincan ise iki fay hattının arasında olmasından dolayı büyük risk barındırmaktadır. 13 Mart 1992 depreminden sonra, birçok insan, aileleri ile birlikte diğer şehirlere göç etmiştir. Büyükşehir'e göç eden insanların bazıları yaşamına hâlâ orada devam ettirmektedirler. Depremin çok yönlü yıkıcı etkileri vardır. Erzincan, 13 Mart 1992 depreminde birçok can ve mal kaybı meydana gelmiştir. Yaşam koşturmacası arasında değer yargılarımızı ve hayatın gerçeklerini gözden kaçırmamızla beraber, alınan önlemler de azalmaktadır. Bilinmelidir ki deprem her an

kapımızı çalabilecek ve çeşitli zararlara sebebiyet verebilecek bir ihtimâldedir. Depremi önleyemeyiz belki ancak alınan tedbirler, binaların usulüne uygun olarak yapılması, mühendislerin ve binaların sürekli olarak denetlenmesi ile ilgili bakanlıklarda, diğer kurum ve kuruluşlarda deprem ile ilgili derslerin verilmesi, deprem tatbikatları, kentsel dönüşüm projeleri vb. planlamalar, ülkemizdeki deprem kontrol çalışmaları açısından oldukça önemlidir.

Son olarak, Türkiye'nin siyasal ve yönetsel yapısına göç temelinde değinmemiz gerekirse; devletin göç süreçlerine ve sorunlarına daha çok günlük ve geçici politikalar üretmesi yerine; daha kalıcı ve bölgeler arası dengeler doğrultusunda politikalar üretmesi gerekmektedir. Yerel yönetim merkezleri ise yapılarını, siyasal tercihlere göre değil; yerel sorunları daha iyi anlayıp çözebilecekleri politik mekanizmalar doğrultusunda oluşturmalıdır.<sup>308</sup> Ayrıca, Türkiye'de olduğu gibi küresel alanlarda birey ve toplum bünyesinde, geçiş süreçlerini ve etkilerini her daim hissettiren göçler için, devlet politikaları dâhilinde uygulanabilirlik alanları oluşturmalı ve bu yönde çalışmalar yapılmalıdır.

---

<sup>308</sup> Koyuncu, s. 50.

## Kaynakça

- ADIGÜZEL, Yusuf. *Göç Sosyolojisi*. 1. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.
- AKGÜR, Dr. Zeynep Gökçe. *Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970 - 1993)*. 1. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1997.
- AKIN Edt., Yrd. Doç. Dr. Hüsrev «ULUSLARARASI ERZİNCAN SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ.» Düzenleyen: Belediye Başkanlığı, Erzincan Üniversitesi Valilik. Erzincan: Erzincan Üniversitesi Rektörlüğü, 2016.
- ARSLAN, Doç. Dr. Yusuf AKAN - Yard. Doç. Dr. İbrahim. *Göç Eknomisi ( Türkiye Üzerine Bir Uygulama )*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2008.
- AYTEMİZ, Prof. Dr. Cemal. *1939 ERZİNCAN DEPREMİ ve YENİ ŞEHİR, FAY HATLARI ÜZERİNE NASIL KURULDU?* Ankara: Başak Matbaacılık, 2012.
- BAYSAL, Kurmay Binbaşı Lojistik Plan Subayı Musatafa. *Erzincan 1992 Depremi Askeri Faaliyetleri*. Askeri Rapor, Erzincan: Erzincan Valiliği, 1992.
- BİNGÖL, Doç. Dr. Ozan BAHAR - Fehime Korkmaz. «Türkiye'de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İş Gücü Piyasalarına Etkileri.» *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2010: 43-61.
- ÇAĞLAYAN, Savaş. «Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi.» *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (İLKE)*, Güz 2006: 1-25.
- ÇAKIR, Sabri. «Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme.» *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2011: 129-142.
- ÇUHADAROĞLU, Fikret. KARA, Ruhi. USTAOĞLU Engin. *DEPREM Ve ERZİNCAN VİLAYETİ; 13 MART 1992 ERZİNCAN DEPREMİNİN ÖNCESİ, DEPREM OLAYI ve SONRASI İLE İLGİLİ İNCELEME*. İstanbul: Erzincan Valiliği, 1992.
- DEMİR, Prof. Dr. Bülent - Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan Ömer ÇİÇEKLİ -. *Türkiye Koridorunda Yasa Dışı Göçmenler*. Ankara: Karınca Yayınları, 2013.
- ERDER, Sema. *İstanbul Bir Kervansaray mı? (Göç Yazıları)*. 1. Düzenleyen: Nesrin Uçarlar. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015.
- ERKİLİÇ, Serpil. Yaş: 40, Ev Hanımı, röportaj yapan: Çağlar Özdemir. *13 Mart 1992 Depremi ve Yaşanan Göçler* İstanbul, Avcılar, (11 Haziran 2018).
- Erzincan Sosyal Yapı Analizi - Kudaka*. Ajans Bildirgesi, T.C. Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı, 2015.

- ESEN, Doç. Dr. Adem. *ERZİNCAN VE DEPREM*. İstanbul: Erzincan Kültür Eğitim Vakfı, 1994.
- GENÇ, Fatma Neval. «TÜRKİYE'DE KENTLEŞME ve DOĞAL AFET RİSKLERİ İLE İLİŞKİSİ.» *TMMBOB Afet Sempozyumu*, 2007: 349-358.
- GÜÇLÜ, Prif. Dr. Sevinç. *Kentleşme ve Göç Sürecinde Antalya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*. 1. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- GÜLLÜPİNAR, Arş. Gör.Dr. Fuat. «Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme.» *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012: 53-85.
- ILGAZ, Tümgeneral Kurmay Başkanı Osman. *Erzincan-1992 Depreminde Askeri Faaliyetler*. Askeri Rapor, Erzincan: Erzincan Valiliği, 1992.
- KANLI, İ.Bakır. ÜNAL, Yücel. «ÜST DÜZEY PLANLAMA SİSTEMİ ve AFET YÖNETİMİ İLİŞKİLERİ.» *İtü dergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, Mart 2004: 103-112.
- KARATAŞ, Mehmet. «ERZİNCAN'IN SOSYAL YAPISI ve MART 1992 DEPREMİNDEN SONRA GÖÇ EDİP GERİ DÖNENLERİN DÖNÜŞ SEBEPLERİ.» *Doktora Tezi*. İstanbul: T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme Bilim Dalı, 1996.
- KARPAT, Prof. Dr. Kemal H. *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm, Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme*. 2. Çeviren Abdülkerim Sönmez. İstanbul: Timaş Yayınları, 2016.
- KAPLAN, Doğuş. Bekar, Sınıf Öğretmeni, Yaş: 27, röportaj yapan: Çağlar Özdemir. *13 Mart 1992 Depremi ve Yaşanan Göçler* Erzincan, Merkez, (2 Haziran 2018).
- KAYA, Turgut. Yaş: 47, Evli, Memur, röportaj yapan: Çağlar Özdemir. *13 Mart 1992 Depremi Ve Yaşanan Göçler* Erzincan, Merkez, (30 Mayıs 2018).
- KAYA, Züleyha Yaş: 44, Memur, Evli, röportaj yapan: Çağlar Özdemir. *13 Mart 1992 Depremi ve Yaşanan Göçler* Erzincan, Merkez, (30 Mayıs 2018).
- KOYUNCU, Ahmet. *Kentleşme ve Göç*. 1. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2015.
- KÖKSAL, Hikmet. «BİR ŞEHRİN HİKAYESİ.» *TÜRKİYE Huzur Veren Gazete*. Erzincan: İhlas Gazetecilik Holding A.Ş., 1992.
- ÖYLÜ, Hüriye. Yaş:91, Emekli, röportaj yapan: Çağlar Özdemir. *13 Mart 1992 Depremi Ve Yaşanan Göçler* Erzincan, Söğütözü Köyü, (2 Haziran 2018).

- ÖZDEMİR, Baki. Yaş: 51, Evli, Emekli, röportaj yapan: Çağlar Özdemir. *13 Mart 1992 Erzincan Depremi Ve Yaşanan Göçler* Erzincan, Merkez , (1 Haziran 2018).
- ÖZDEMİR, Hasan Yaş: 51, Evli, Memur, röportaj yapan: Çağlar Özdemir. *13 Mart 1992 Depremi Ve Yaşanan Göçler* Erzincan, Söğütözü Köyü, (3 Haziran 2018).
- ÖZDEMİR, Selahattin. Yaş: 77, Emekli, röportaj yapan: Çağlar Özdemir. *13 Mart 1992 Depremi ve Yaşanan Göçler* Erzincan, Söğütözü Köyü, (2 Haziran 2018).
- ÖZDEN, Melek. Yaş: 85, röportaj yapan: Çağlar Özdemir. *13 Mart 1992 Depremi ve Yaşanan Göçler* Erzincan , Söğütözü Köyü, (2 Haziran 2018).
- ÖZDEN, Kemal (edt.). *KENTLEŞME YAZILARI; KENTSEL KURAMLAR VE KENTLEŞME POLİTİKALARI*. 1. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- ÖZDEN, Sebahattin. Yaş:76, Evli, Emekli, röportaj yapan: Çağlar Özdemir. *13 Mart 1992 Erzincan Depremi ve Yaşanan Göçler* Erzincan, Söğütözü Köyü, (2 Haziran 2018).
- ÖZER, Prof. Dr. İnan. *Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme*. Ankara: Ekin Kitabevi, 2004.
- ÖZGÜR, Doç. Dr. E. Murat. *TÜRKİYE NÜFUS COĞRAFYASI*. Ankara: GMC Basın - Yayın Ltd.Şti., 1998.
- SAĞLAM, Serdar. «Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme.» *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Eylül 2006: 33 - 44.
- Seçilmiş Göstergelerle Erzincan - TÜİK*. İstatistik, Türkiye İstatistik Kurumu, 2013.
- SOLAK, Adem (edt.) *Diyarbakır Göç Araştırması "Toplumsal Kabul, Uyum ve Değişme Bağlamında Diyarbakır İlinde Göç Olgusu: Sorunlar ve Çözüm Önerileri"*. Ankara: Hegem Vakfı Yayınları, 2016.
- ŞAHİN, Tahir Erdoğan. *ERZİNCAN; YUKARI ÜLKE'NİN KADİM CENNETİ*. Ankara: Erzincan Valiliği Kültür Yayını, 2017.
- ŞEN, Mustafa. «Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi.» *Çalışma ve Toplum*, 8 Ocak 2014: 232 - 256.
- TEKELİ, İlhan. *Göç ve Ötesi*. 2. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.
- TEZCAN, Tolga. *Gebze "Küçük Türkiye'nin Göç Serüveni"*. 1. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 361 - Göç Çalışmaları 12, 2011.
- TUYGUN, Ünal. *1992 ERZİNCAN ZELZELESİ*. 2. Ankara: Kervan Basın Yayın, 1992.

- TUZCU, Ayla, ve Kerime BADEMLİ. «Göçün Psikososyal Boyutu.» *DergiPark Akademik* 6, no. 1 (2014): 56 - 66.
- Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü / Araştırma Raporu, Ankara: İsmat Matbaacılık Yayıncılık, 2006.
- UZUNÇIBUK, Levent. «DOĞAL AFETLERİN KENTSEL ve BÖLGESEL PLANLAMADA YERİ.» Şubat 2009: 18-27.
- ÜNAL Erol. *13 MART 1992 ERZİNCAN DEPREMİ*. Ankara: T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1993.
- YALÇIN, Meral Gezici. *Göç Psikolojisi*. Ankara: Pharmakon Yayınevi, 2017.
- YAVİ, Ersal. *DOĞU ANADOLU ve ERZİNCAN; ESKİ ÇAĞDAN GÜNÜMÜZE DOĞU ANADOLU BÖLGESİ'NİN GERİ KALMIŞLIĞI ÜZERİNE BİR DERLEME*. 1. Ankara: T.C. Erzurum Valiliği İl Özel İdaresi Yayını, 1994.
- YAVİ, Necla - Ersal. *DEPREM SONRASI ERZİNCAN; 13 MART 1992 DEPREMİNDEN 1995 YILI SONUNA KADAR GERÇEKLEŞTİRİLEN İYİLEŞTİRME VE YENİDEN YAPILANDIRMA FAALİYETLERİ*. Ankara: T.C. Erzurum İli Merkez İlçe Köyler Birliği Yayını No:1, 1996.
- YILDIRAN, Murat, Yaş: 37, Evli, Meslek: Polis Memuru, röportaj yapan: Çağlar ÖZDEMİR. *13 Mart 1992 Erzurum Depremi ve Yaşanan Göçler* İstanbul, Başakşehir, (17 9 2018).

## İnternet Kaynakları

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.* tarih yok.  
<http://www.afad.gov.tr/tr/2211/Afad-Hakkında> (erişildi: Nisan 12, 2018).
- AVCI, Erkan. *Anadolu Ajansı.* 4 Mart 2017.  
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunyanin-en-siddetli-ve-yikici-depremleri/763764> (erişildi: Nisan 2, 2018).
- BBC. 13 Kasım 2017. <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41336887> (erişildi: Nisan 2, 2018).
- BİÇER, Hatice. *Göç Nedir? Nedenleri, Çeşitleri ve Sonuçları? / Bilgehanem/.* 8 Ocak 2017. <http://bilgehanem.com/goc-nedir?> (erişildi: Ekim 11, 2017).
- Bilgi Yelpezesi/ Göç Çeşitleri.* tarih yok.  
[http://www.bilgiyelpezesi.com/egitim\\_ogretim/konu\\_anlatimli\\_dersler/goc\\_goc\\_cesitleri](http://www.bilgiyelpezesi.com/egitim_ogretim/konu_anlatimli_dersler/goc_goc_cesitleri) (erişildi: Ekim 11, 2017).
- DAP T.C. Kalkınma Bakanlığı - DAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI. 2016. <http://www.dap.gov.tr> (erişildi: Kasım 16, 2017).
- Doğal Afet Nedir ve Afetlerin Özellikleri.* tarih yok.  
<http://www.icisleriafad.gov.tr/dogal-afet-nedir-ve-afetlerin-ozellikleri> (erişildi: Nisan 4, 2018).
- DOKAP, T.C. Kalkınma Bakanlığı, *Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı.* 2017. <http://www.dokap.gov.tr> (erişildi: Kasım 16, 2017).
- Erzincan'ın Ekonomik Yapısı- Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası.* 2010.  
<http://www.erzincantso.org.tr/erzincanin-ekonomik-yapisi/> (erişildi: Mart 29, 2018).
- Göç Çeşitleri.* 2010. <http://www.gocmenidareleri.com/goc-cesitleri> (erişildi: Ekim 10, 2017).
- Göç Nedir? Nedenleri, Sonuçları, Çeşitleri, /Hürbilgi.* 5 Eylül 2015.  
<http://www.hurbilgi.com/index.php/2015/09/05/goc-nedir-nedenleri-sonuclari-cesitleri/> (erişildi: Ekim 11, 2017).
- Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi.* 2010. <http://www.illeridaresi.gov.tr> (erişildi: Kasım 17, 2017).
- Kültürel Detaylar.* 2018. <http://www.erzincankulturturizm.gov.tr/TR.57392/kulturel-detaylar.html> (erişildi: Mart 29, 2018).
- NeHaber.com24.* 2012 2018. <http://www.nufusu.com/il/erzincan-nufusu> (erişildi: Mart 29, 2018).



- ÖZDEMİR, Selçuk. *NEHABER24*. 1 Şubat 2018. <http://www.nehaber24.com/erzincan/erzincan-nufusu-artti-h33711.html> (erişildi: Mart 29, 2018).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü*. 2014. <http://www.goc.gov.tr> (erişildi: Ağustos 27, 2017).
- Takvim*. 2017. <https://www.takvim.com.tr/galeri/turkiye/turkiyenin-en-buyuk-depremleri> (erişildi: Nisan 4, 2018).
- TC. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı*. 2015. [www.gap.gov.tr/ gap nedir?](http://www.gap.gov.tr/gap_nedir?) (erişildi: Kasım 16, 2017).
- Türkiye İş Kurumu*. 2018. <http://www.iskur.gov.tr> (erişildi: Mart 30, 2018).
- Türkiye Nüfusu İl İlçe Mahalle Köy Nüfusları*. 2018. <http://www.nufusune.com/erzincan-nufusu> (erişildi: Mart 29, 2018).

## **EK – 1 GÖRÜŞME FORMU**

**T.C**

**ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ**

**TEZLİ YÜKSEK LİSANS ÇALIŞMASI**

**Çalışmanın Niteliği: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Tekniği**

**Çalışmanın Yöntemi: Nitel Araştırma Yöntemi**

**Konu: 13 Mart 1992 Erzincan Depremi Sonrası  
Yaşanan Göç Süreçleri**

**Çalışmayı Hazırlayan: Çağlar Özdemir**

**Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Murat ARPACI**

**Görüşme Yapılan Kişi: ... ..**

**Görüşülen Tarih: ... / ... / ...**

## **EK – 2**

### **GÖRÜŞME KAPSAMINDA SORULAN SORULAR**

- 1- İsminiz ve Yaşınızı Öğrenebilir miyim?**
- 2- İkametgâh Yeriniz Neresidir?**
- 3- Eğitim Durumunuz ve Mesleğiniz Nedir?**
- 4- Aylık Geliriniz Nedir?**
- 5- Aile Nüfus Sayınız Kaç Kişiden Oluşmaktadır?**
- 6- Deprem Öncesi Aile Nüfus Sayısı Kaçtı ve Medeni Durumunuz Neydi?**
- 7- Depremden Önce İkamet Ettiğiniz Yer Neresidir? ( Köy – Merkez)**
- 8- Depremden Önce Yapmakta Olduğunuz Meslek veya Uğraştığınız Bir Alan Var mıydı? Kısaca Anlatınız.**
- 9- Depremle Beraber Hayatınızla ve Erzincan’la İlgili Meydana Gelen Değişiklikleri Kısaca Anlatınız.**
- 10- Erzincan’dan Ne Zaman Göç Ettiniz?**
- 11- Nereye göç ettiniz? Bu Yer İle İlgili Tercih Yaparken Hangi Faktörler Etkili Olmuştur.**
- 12- Yeni Yerleşim Yerinizde Mesleğiniz Ne Olmuştur? Hayat Standartlarınızda Ne Gibi Değişikler Yaşanmıştır?**
- 13- Erzincan’a Geri Döndünüz mü? Döndüyseniz Neden Döndünüz? Dönmediyseniz Bunu Düşünüyor musunuz?**

**EK – 3****GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLER**

	<u>Yaş</u>	<u>Meslek</u>	<u>İkametgâh Yeri</u>
1- Selahattin Özdemir	77	Emekli	Erzincan
2- Melek Özden	85	Emekli	Erzincan
3- Sebahattin Özden	76	Emekli	Erzincan
4- Huriye Öylü	91	Emekli	Erzincan
5- Baki Özdemir	51	Emekli	Erzincan
6- Zübeyde Özdemir	50	Ev Hanımı	Erzincan
7- Turgut Kaya	47	Memur	Erzincan
8- Züleyha Kaya	44	Memur	Erzincan
9- Hasan Özdemir	51	Memur	Erzincan
10- Sermin Özdemir	48	Memur	Erzincan
11- Vedat Özden	52	Esnaf	Erzincan
12- Mehtap Özden	45	Memur	Erzincan
13- Doğuş Kaplan	27	Öğretmen	Erzincan
14- Serpil Erkılıç	40	Ev Hanımı	İstanbul
15- Ahmet Erkılıç	45	Esnaf	İstanbul
16- Murat Yıldırın	37	Polis Memuru	İstanbul
17- Rafet Özden	50	Esnaf	İstanbul
18- Sevim Erkılıç	49	Ev Hanımı	İstanbul
19- Mustafa Parmaksızoğlu	26	Polis Memuru	İstanbul
20- Yaşare Özdemir	52	Ev Hanımı	Erzincan